

О. В. Волошина
А. В. Левченко
О. В. Мільченко

8

Музичне Мистецтво

УДК 373.67(075.3)
ББК 85.31 я72
В67

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Наказ № 205 від 19.03.2008 р.)

Видано за державні кошти.

Продаж заборонено

Працівники Міністерства освіти і науки України та Інституту
інноваційних технологій та змісту освіти, які є відповідальними
за підготовку до видання підручника:

О. В. Корнілова, головний спеціаліст департаменту загальної та
дошкільної освіти МОН України;

О. В. Гайдамака, методист вищої категорії Інституту
інноваційних технологій і змісту освіти

Рецензенти:

Л. Г. Кондратова, кандидат педагогічних наук,
старший викладач Запорізького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти;

Н. П. Анікіна, учитель вищої категорії, учитель-методист,
учитель музичного мистецтва ЗОШ № 306 м. Києва

Волошина, О. В.

В67 Музичне мистецтво: Підручник для 8 класу загальноос-
вітніх навчальних закладів / О. В. Волошина, А. В. Левченко,
О. В. Мільченко. — Х.: Веста, 2008. — 192 с.: іл.

ISBN 978-966-08-3738-6

Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту базової
і повної середньої освіти» та навчальній програмі для 12-річної
школи.

Мета підручника — формування в учнів світоглядних орієнтацій
і компетенцій, їх естетичний розвиток, виховання у творчій самореалі-
зації та духовному самовдосконаленні в процесі опанування цінностей
української та зарубіжної музичної спадщини.

Призначено для учнів 8 класів загальноосвітніх шкіл.

УДК 373.67 (075.3)

ББК 85.31 я72

© О. В. Волошина, А. В. Левченко,
О. В. Мільченко, 2008

© Г. Ю. Рогінська, іл., 2008

© ТОВ «Веста», 2008

ISBN 978-966-08-3738-6

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Слова П. Чубинського

Музика М. Вербицького

Велично

Ще не вмер - ла У - краї - ни і сла - ва, і

во - ля, ще нам, брат - тя мо - ло - ді - ї,

у - сміх - неть - ся до - ля. Зги - нуть на - ші

во - ро - жень - ки, як ро - са на сон - ці.

За - па - ну - єм і ми, брат - тя, у сво - їй сто -

Приспів

юн - ці. Ду - шу й ті - ло ми по - ло - жим

за на - шу сво - бо - ду, і по - ка - жем,

що ми, брат - тя, ко - заць - ко - го ро - ду.

Юний друже!

Цього навчального року ти востаннє вивчатимеш музичне мистецтво як окремий предмет за шкільною програмою.

Проте, твої зустрічі з музикою не припиняться ніколи, ти переконуватимешся у цьому щодня впродовж усього життя. Важливим для тебе особисто буде вибір ролі та значення музики у твоєму житті. Від цього вибору залежатиме твій внутрішній, духовний світ, його розвиток і збагачення.

За роки вивчення шкільного курсу музичного мистецтва навчальні теми спрямовували тебе розглядати музику під певним кутом і, сподіваємося, допомагали тобі формувати свій власний погляд на музичну народну чи професійну творчість.

У 8 класі зміст навчальних тем спрямований на узагальнення зв'язків музичної спадщини минулого і сучасності. Із темою «Відлуння епох у музичному мистецтві» ти пройдеш поряд з музикою, сприймаючи та виконуючи її, крізь віки від епохи бароко та класицизму до сучасних напрямів легкої музики.

Тема II семестру «Музика в діалозі з сучасністю» покликана спонукати до роздумів про місце та роль музичного мистецтва в житті сучасної людини.

Як і в минулі роки, музичні твори, що увійшли до шкільної програми, та інформація про них і їх авторів, викладена у підручнику, лише відкривають завісу перед величезним світом музичного мистецтва. І тобі вирішувати, як глибоко ти поринеш у цей світ, як тісно він зіллється із твоїм власним духовним світом, наскільки важливим буде для тебе єднання твого життя, твоєї душі й музики.

Автори

ПУТІВНИК ДО ПІДРУЧНИКА

— запам'ятай

— подумай, дай відповідь

— для обов'язкового прослуховування

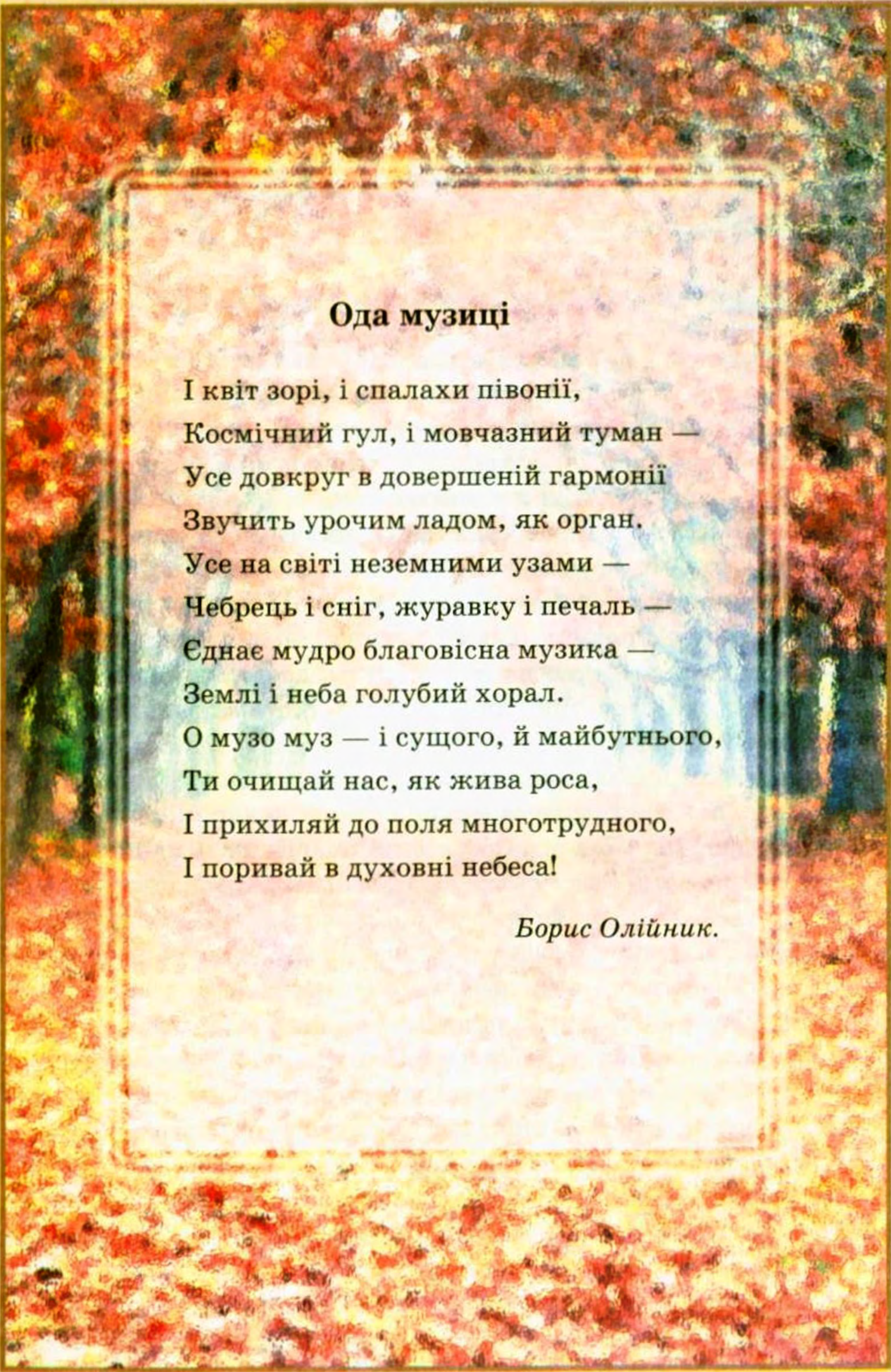
— пригадай

— радимо послухати

— заспівай

Ода музиці

І квіт зорі, і спалахи півонії,
Космічний гул, і мовчазний туман —
Усе довкруг в довершеній гармонії
Звучить урочим ладом, як орган.
Усе на світі неземними узами —
Чебрець і сніг, журавку і печаль —
Єднає мудро благовісна музика —
Землі і неба голубий хорал.
О музо муз — і сущого, й майбутнього,
Ти очищай нас, як жива роса,
І прихилий до поля многотрудного,
І поривай в духовні небеса!

Борис Олійник.

Музичне мистецтво і сучасність

«Справжнє мистецтво
не має часових меж.
Воно — вічне».

П. Майборода.

Все на світі має свої витoki: ріка витікає з маленького джерела, рослина виростає з насіння, посіяного в землю, кожен із нас пов'язаний із багатьма поколіннями своїх предків. Так і сучасна музика закономірно народжується на основі традицій музики минулого. Саме тісний, глибинний зв'язок із культурними музичними традиціями, що склалися впродовж століть, наділяє сучасне мистецтво нетлінними образами та могутньою животворною силою впливу на людину. Таким чином, слухаючи сучасну музику, ми так чи інакше дотикаємося до музичних традицій минулого, що прийшли до нас із творами, які пережили своїх авторів.

Чим приваблює слухача музика того чи іншого композитора? Нас може зворушувати меланхолійність творів Фридеріка Шопена, стрункість та логічність музики Баха, патріотичні інтонації у творах українських композиторів, ми можемо радіти щедрості їхніх талантів, надихаючись їхніми почуттями та переживаннями. Та головне не в цьому. Радість чи печаль не є привілеєм якогось певного композитора. Ми захоплюємося творами Моцарта не тільки тому, що вони сяють радістю життя, і зачаровуємося його «Реквіємом» не лише тому, що він сповнений скорботи. Моцарт, — його геніальна особистість захоплює нашу уяву. Те саме відбувається з нами, коли ми слухаємо музику іншого — улюбленого композитора. При цьому не зовсім важливо, як багато ми знаємо про його життя. Важливим є те, що автор втілюється в музиці, і саме його незрима присутність спростовує нашу байдужість, приковує увагу й зачаровує. Наша любов до музики певного композитора

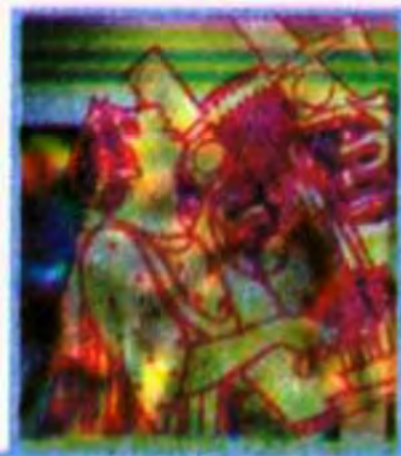

не вимірюється оцінкою його творчості, а є невидимою ниттю, що приводить до його музики знову і знову. У мистецтві людина знаходить те, що сподівається знайти, і оцінює джерело відповідно до того, як воно гамує її спрагу. Слухати музику означає поринати у життя композитора, відчувати вогонь його натхнення, поділяти з ним радість чи печаль.

Популярність музики того чи іншого композитора — сучасного чи минулих часів ще не є вагомим доказом його значимості у процесі розвитку мистецтва. В усі часи (і наша сучасність — не виняток) з'являлись митці, які своєю творчістю принципово впливали на розвиток музики, були його рушійною силою, створювали нові напрямки або узагальнювали певний період у цьому процесі. Музика інших авторів іноді злітала на хвилях швидкоплинної популярності, проте не витримувала перевірки часом і зникала у безвість. Цим музика, як і будь-який інший вид мистецтва, нагадує вікове дерево з міцним корінням, на якому постійно зростають нові пагони. Та лише час і оцінка людства визначають, які з цих пагонів стануть міцною та розкішною кроною, а які висохнуть та відпадуть.

Музичне мистецтво не замкнене у собі, воно відкриває людині шляхи до розуміння сенсу життя, місця людини у світі. Ми вже переконалися в тому, що музика не лише втілює почуття і думки в своїх образах, а й породжує нові, інколи несподівані, але такі, що не виникли б у нашій свідомості без її допомоги. Справжня музика не буває «застарілою», вона завжди співзвучна душі людини, немов би зберігає у собі, як і в людських душах, велику й неосягненну таємницю безсмертя. «Музика — таємнича, ледь розкрита книга», — сказав Максим Рильський. Тож заглибимося в її сторінки!

Відлуння епох у музичному мистецтві

«Світогляд художника —
головне в його творчості».

Д. Шостакович.

Кожна епоха і кожен видатний митець створюють у мистецтві свій неповторний *стиль*, що відображає та узагальнює типові для певної епохи теми, ідеї, характери та їх взаємодію, світогляд, а також своєрідність виразових засобів та художніх прийомів. «Якими інтонаціями насичена епоха, те вона бажає чути і в музиці», писав відомий російський музикознавець Борис Асаф'єв.

Формуючись та утверджуючись у мистецтві, творчі (художні) стилі взаємодіють між собою і сприяють виникненню нових стилів та напрямів. У мистецтві будь-якого історичного періоду завжди відчутне відлуння минулих епох.

Стиль (від грец. *stylos (stylus)* — паличка для писання) — сукупність засобів та прийомів художньої виразності, що служить для відображення певного образного змісту.

Художні стилі відображають естетичні погляди різних суспільних груп певної епохи або творчого напрямку. Поняттям *стиль* визначають значні етапи і напрями розвитку мистецтва, наприклад: стиль епохи Відродження, класицизм, романтизм, бароко, рококо, імпресіонізм тощо. Стиль відображає також характерні ознаки певного шару мистецтва, його національної або етнічної своєрідності: східний, слов'янський, скандинавський, іспанський, африканський стилі тощо. Стиль — це також індивідуальна творча манера того чи іншого композитора або виконавця. Отже, стиль як естетичне поняття означає органічний взаємозв'язок виразальних засобів, обумовлених єдністю образного змісту. В історичному сенсі стиль узагальнює типові особливості мови мистецтва або окремі напрями його розвитку.

XVII століття відзнаменувалося початком нової на той час епохи у розвитку музичної культури Європи — виникненням опери, поширенням світського мистецтва, появою великого розмаїття нових жанрів, форм, виразальних засобів, серед яких найголовнішим стала краса і виразність мелодії. Важливого значення набули

сольний спів, зокрема бельканто*, а також втілення в музиці багатства людських почуттів.

Одночасний розвиток у XVII–XVIII століттях таких художніх стилів (напрямів) у європейському мистецтві, як *бароко*, *класицизм* і *рококо*, надзвичайно збагатив музичну культуру. Так, стиль бароко (від італ. *barocco* — примхливий) хоча й втілювався переважно у малярстві та архітектурі, проте приніс у музичне мистецтво утвердження мажорно-мінорної системи, а також нові музичні форми — партиту, сюїту, фугу. Цей напрям характерний зближенням музики з естетикою просторових мистецтв та принесенням в музику таких їхніх рис, як монументальність, величність, наявність сильних ефектів тощо. В музиці бароко вершини свого розвитку досягла поліфонія, а «королем інструментів» став орган. До стилю бароко належить творчість А. Вівальді, А. Кореллі, Ж. Б. Люллі, Г. Перселла.

Стилю рококо (фр. *rococo*) властиві, навпаки, камерність та мініатюрність форми, наявність граційно-грайливих образів, що втілювалися в основному в творчості французьких клавесиністів — Л. Дакена, Ф. Куперена, Ж. Рамо та ін.

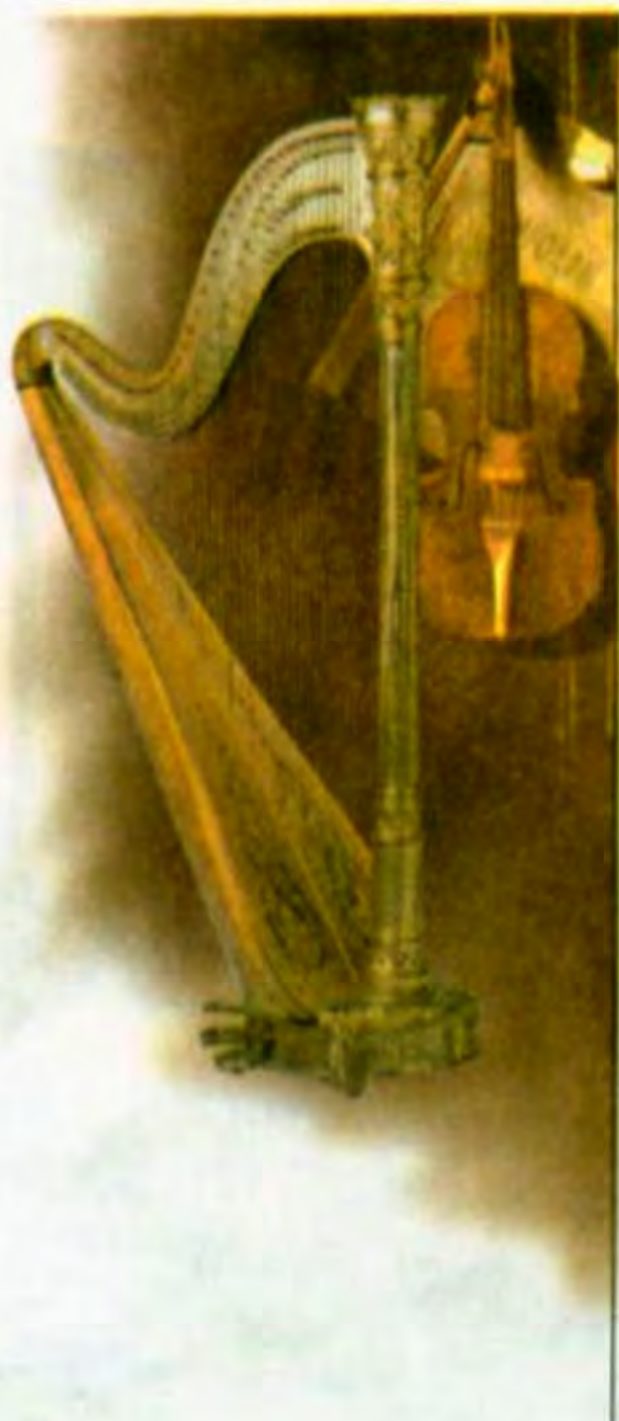
Стиль класицизму (від латин. *classicus* — зразковий) утверджував думку про розумність і гармонійність буття, про єдність та порядок у світі. В музиці цей напрям пов'язаний із творчістю Х. В. Глюка, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, М. Березовського, Д. Бортнянського та ін.

Упродовж XVII–XVIII століть широко розвиваються інструментальні жанри. Органна музика починає звучати не лише під час церковної служби, а й у концертних залах. Поряд із органною набуває розвитку клавесинна музика, зокрема у творчості Дж. Фрескобальді (Італія), Д. Букстехуде, Г. Ф. Генделя, Й. С. Баха (Німеччина).

На перетині XVIII–XIX століть в європейській музиці сформувався художній стиль романтизму з його гуманістичними ідеалами та особливою увагою до думок, почуттів та емоційних станів людини. Своє відображення — більш чи менш яскраве цей напрям знайшов у творчості Ф. Шуберта, Р. Шумана, Ф. Ліста, Е. Гріга, Ф. Шопена, Дж. Россіні, Р. Вагнера, М. Глінки, М. Римського-

*Бельканто (італ. *bel canto* — прекрасний спів) — стиль вокального виконання, особливо поширений в італійському оперному мистецтві, що вимагає від співака досконалої, віртуозної техніки володіння голосом, бездоганної кантилени, легкості й вишуканості звукоутворення та емоційності.

Корсакова. Причому в творчості багатьох із вже названих композиторів ХІХ століття, та, особливо, таких як Дж. Верді, Ж. Бізе, Й. Брамс, К. Сен-Санс, О. Бородін, П. Чайковський, М. Мусоргський, М. Лисенко, С. Гулак-Артемівський поєдналися елементи класичного і романтичного напрямів. У їхній творчості також втілювалися принципи реалізму, що полягають у глибокому, правдивому й багатогранному відтворенні в музиці типових характерів та життєвих обставин з особливою увагою до конкретних рис характеру й деталей. Переважна більшість музичних творів ХІХ століття має літературну основу. «Століття літератури», як його часто називають, щонайтісніше поєднало ці два великих мистецтва.

Музична культура ХХ століття може бути умовно та узагальнено поділена на три великі напрями. Причому, в кожному з них сформувалося багато власних стилів та напрямів. По-перше, набула активного розвитку музика *академічна (серйозна)*, пропонуючи слухачеві нові видатні імена і творчі надбання. Із творами деяких представників музичної класики ХХ століття ти вже знайомий.

На наших минулих уроках звучала музика М. Леонтовича, Л. Ревуцького, К. Данькевича, А. Кос-Анатольського, Б. Фільц, В. Сильвестрова, Є. Станковича, М. Скорика, С. Рахманінова, С. Прокоф'єва, І. Стравінського, Д. Шостаковича, О. Скрябіна, Г. Свиридова, А. Хачатуряна, Дж. Гершвіна та ін. Ще очікують на твою увагу твори А. Шнітке, Л. Грабовського, Е. Вілла-Лобоса. І це далеко не всі «гучні» імена класиків минулого століття — не даремно його називають «століттям музики»!

Іншим напрямом є, безперечно, джаз, що сформувався і виборов собі законне місце в музиці як самостійне явище саме в ХХ столітті. І, нарешті, рок-музика, що виникла в середині ХХ століття. Як і джаз, рок-музика містить у собі багато «внутрішніх» стильових напрямів. Ближче до кінця ХХ століття на основі рок-музики виникло нове музичне явище — *поп-музика*, тобто популярна музика, яка також має багато стильових відгалужень.

Джаз, рок- і поп-музику можна виокремити під загальною назвою «масова музична культура», що орієнтується передусім на смаки й цінності переважної більшості слухацької аудиторії. Її розвиток залежить від багатьох, у тому числі й тимчасових, часто змінюваних чинників — стилю життя, моди, технічного розвитку тощо. Тому в царині масової музичної культури з'являються як малозмістовні твори з низькими художніми якостями, так і справжні шедеври.

Цього року ми привернемо твою увагу до тих представників масової музичної культури, які вже зробили значний внесок у її розвиток. Слухаючи музику та аналізуючи творчий шлях авторів *легкої музики* та зірок *естради* минулих десятиліть, ти, врешті, зумієш по належності оцінити й творчість сучасних авторів та виконавців — представників музичної культури ХХІ століття. При цьому варто пам'ятати висловлювання Григорія Сковороди: «Мистецтво — не розвага, це шлях до пробудження живої думки».

Слухаючи музичний твір, назва якого нам невідома, ми можемо упізнати його автора за характерними мелодичними зворотами, за певними ознаками використання оркестрової палітри чи будови твору. Відчуття стилю (авторського чи стилю епохи) вимагає від слухача певного досвіду та знань різних видів мистецтва. Щоб навчитися чути й відчувати у музичному творі все багатство втілених думок і почуттів, необхідно мати уявлення про те, як відображаються в образному змісті твору чи його будові характерні для даної епохи риси устрою життя, ідеали, погляди, смаки того чи іншого часу.

Академічна(серйозна) **музика** — це музика, створена у відповідності до певного стилю, традицій, відповідає певним правилам та зразкам, що пройшли випробування часом.

Легка (розважальна, естрадна) **музика** — це музика, нескладна за змістом, переважно проста за формою, доступна для сприйняття найширшими колами слухачів. В основному — це естрадні пісні, поп-музика, танцювальна музика, оперета, більшість напрямків джазу і рок-музики.

Естрада (від латин. *stratum* — підлога, настил) — 1. Поміст, сцена для концертних виступів. 2. Вид сценічного мистецтва, що поєднує різні форми виконавства на естрадному концерті.

Поп-музика популярна музика (англ. *popular music*) — молодіжне музичне явище, що охоплює різноманітні стилі, жанри та напрями масового музикування.

Поп-музика сформувалася як напрям легкої музики в англomовних країнах світу. Її інструментарій зазвичай обмежується електрогітарами та ударними, а також електронною апаратурою. Вокальний стиль поп-музики демонстративно спрощений, наближений до мовлення із застосуванням екзотичних голосових ефектів.

Відлуння бахівських образів

«Й. С. Бах — це такий гігант, що сприймається не як особистість, а як могутня творча лабораторія, в якій перековувалися всі творчі навички, стилі, тенденції та пошуки музики його часу».

Б. Асаф'єв.

Й. С. Бах. Токата і фуга ре мінор

За певними ознаками слухач цього твору, навіть не знаючи його назви, безпомилково визначить, що він належить **Йогану Себастьяну Баху** — видатному німецькому композитору XVIII століття. Найочевидніші ознаки цього — звучання органа, поліфонічний склад музики з його найвищою формою — фугою. Проте, поліфонічну музику для органа, зокрема фуги писали багато композиторів. Та ні в кого з них ми не знаходимо такої величної широти розгортання твору, що нагадує суцільний, безупинний потік, такої величезної життєстверджуючої сили і свободи духу, такої глибини почуттів і думок, втілених у творі. Музика Баха й до сьогодні є взірцем духовної та музичної гармонії.

«У його музиці могутня сила. Вплив його музики не підпорядкований впливові часу і не залежний від нього!», писав про Йогана Себастьяна Баха видатний композитор XX століття Леонард Бернстайн.

Твір, що прозвучав, є так званим поліфонічним циклом, що складається з токати і фуги. Токата і фуга ре мінор для органа поряд з іншими поліфонічними циклами для органа — прелюдіями або токатами і фугами, а також фантазіями якнайвиразніше втілює особливості світовідчуття й світорозуміння композитора. Вона створена у так званий веймарський період творчості Баха (у місті Веймарі Бах упродовж кількох років працював помічником придворного капельмейстера).

*Йоган Себастьян
Бах*

Вже з перших звуків — могутніх вступних акордів твір захоплює відчуттям перебування в незвичайному величному соборі, стіни й повітря якого ніби зіткані зі звуків та небесної краси гармоній. Одноголосна тема фуги є органічним продовженням токати. Вона проводиться в різних регістрах і поступово набуває повнозвучності, яскравості та величі, завершуючись грандіозними масивними акордами коди.

Серед інших органних творів Баха токати і fuga ре мінор вирізняється рідкісним багатством і розмаїттям застосованих виразових засобів, віртуозністю виконавських прийомів та піднесеною патетичністю образів.

Токата (італ. *toccata*, від *toccare* — торкати) — віртуозна інструментальна п'єса для клавішних інструментів, витримана, зазвичай, у швидкому, розміреному, чітко ритмованому русі.

В епоху Відродження токатою називали святкову фанфару (урочисто-сигнальний твір) для духових інструментів та литавр. Надалі — у XVII ст. це був фанфарного характеру вступ до опер та балетів. Як клавірний твір, токата спочатку виконувала роль вступу (прелюдії) до хорових духовних творів, а згодом стала самостійним жанром світської музики. Упродовж XVIII ст. композитори створювали токати як частини сюїт, а також (зокрема у творчості Йогана Себастьяна Баха) як перші частини поліфонічного циклу — токати і fuga. Саме токати Баха поєднують у собі красу форми і віртуозність із глибиною образного змісту. Через технічну складність виконання цих творів сучасники Баха вважали неймовірним, як автор міг виконувати їх, не допускаючи жодного фальшивого звуку.

Поліфонія — багатоголосий склад музики, в якому окремі голоси чи групи голосів мають самостійне значення та інтонаційно-ритмічний розвиток.

Фуга — найбільш розвинута форма поліфонічної музики, в основі якої лежить імітація (наслідування) та багаторазове послідовне видозмінене повторення в усіх голосах однієї або кількох тем.

Глибина філософської думки, щирість і різноманітність вираження людських почуттів та досконалість їх музичного втілення підносять творчість Йогана Себастьяна Баха на вершину розвитку музичної культури XVIII століття.

За життя Бах здобув славу талановитого віртуоза-органіста, майстра імпровізації та чудового педагога. (Пригадай, яку влучну характеристику поліфонії запропонував Бах своїм учням, порівнюючи її з бесідою кількох особистостей.) Проте, його творчість залишалася невідомою широкому загалу слухачів та шанувальників музики ще впродовж століття. Відродження, видання, широке поширення та вивчення творів Йогана Себастьяна Баха почалося у XIX столітті й продовжується у наш час. Кожне нове покоління слухачів знаходить в музиці Баха щось «своє», нове, вчиться розуміти її щонайглибше та найповніше. «Бах ще невідомий нам, людям XX століття. Ми лише починаємо з ним знайомитись», — сказав відомий музикант і гуманіст XX століття, дослідник творчості Баха Альберт Швейцер.

Життя, життя. Воно щодня невпинно
Виконує свій вічний заповіт...
Спинися — і задумайся, Людино,
Навіщо і чого прийшла на світ...

О. Богачук.

Лора Квінт

Послухай та розучи з однокласниками пісню російського композитора **Лори Квінт** «Здравствуй, мир!» («Здрастуй, світ!»). Ця пісня вперше прозвучала на закритті Ігор Доброї Волі в Таллінні (Естонія) в 1986 році, де її виконав унікальний ансамбль зірок російської естради. Згодом мелодія пісні довгий час виконувала роль позивних на радіо. Чи почуєш ти відлуння бахівських образів у пісні, що створена в кінці XX століття? Запропонуй власний цікавий план виконавського розвитку пісні.

Л. Квінт. «Здравствуй, мир!» («Здрастуй, світ!»)

Здравствуй, мир! (Здрастуй, світ!)

Стихи В. Кострова
Украинский текст В. Федоренко

Музыка Л. Квинт

Умеренно

Мир про - снул - ся, как ре - бе - нок, солн-це пле - щет в бе - ре -
га. Мчит-ся рез-вый же-ре - бе - нок на зе - лё - ны - е лу - га. Гри - ва
сте - лет-ся раз - ли-вом, а во лбу го-рит звез-да. Мир, ты хо-чешь быть счаст-
ли-вым? Значит, ми - ром будь всег-да! **Присп в** Здравст-вуй, мир! Зравст - вуй, друг!
Здравст - вуй, пе-сен щед-рый круг! Здравст - вуй, миг! Зравст - вуй, век!
Здравст - вуй, доб - рый че - ло - век! Здравст - вуй, дом! Здравст - вуй,
даль! Здравст - вуй, ра-дость и пе-чаль! Здравст - вуй, были! Здравст - вуй,
новь! Здравст-вуй, свет-ла-я лю - бовь! Здравст-вуй, мир! Здравст-вуй, друг!
Здравст-вуй, пе-сен щед-рый круг! Здравст - вуй, миг! Зравст - вуй, век! Здравст-вуй,
доб-рый че - ло - век! Здравст - вуй, дом! Здравст-вуй, даль! Здравст-вуй,
ра-дость и пе-чаль! Здравст - вуй, были! Здравст-вуй, новь! Здравст - вуй, свет-ла-я...
1. свет - ла - я... 2. лю - бовь! Лю - бовь!

Мир проснувся, як ребенок,
Солнце плещет в берега.
Мчится резвый жеребенок
На зеленые луга.
Грива стелется разливом,
А во лбу горит звезда.
Мир, ты хочешь быть счастливым?
Значит, миром будь всегда!

Привев:

Здравствуй, мир! Здравствуй, друг!
Здравствуй, песен щедрый круг!
Здравствуй, миг! Здравствуй, век!
Здравствуй, добрый человек!
Здравствуй, дом! Здравствуй, даль!
Здравствуй, радость и печаль!
Здравствуй, были! Здравствуй, новь!
Здравствуй, светлая любовь!

Если мир певуч и звонок
И во сне, и наяву,
Научи нас, жеребенок,
Верить в солнце и траву
И ловить стихи и сказки
В золотые невода.
Мир, ты хочешь быть прекрасным?
Значит миром будь всегда!

Привев.

Світ прокинувся, мов дитятко,
Сонце сяє в небесах,
І веселе мчить лошатко
У завітчаних полях.
Грива стелеться, мов хвиля,
Зірка сяє на чолі.
Світе, хочеш бути щасливим?
Тож будь мирним назавжди!

Приспів:

Здрастуй, світ! Здрастуй, друг!
Пісні щедрий виднокруг!
Здрастуй, день! Здрастуй, мить!
Неба осяйна блакить!
Здрастуй, дім! Здрастуй, даль!
Здрастуй, радість і печаль!
Давнина й майбуття!
Здрастуй, молоде життя!

Якщо світ такий крилатий
І насправді, і вві сні,
Хай навчить нас всіх лошатко
Сонцю вірити й траві
І ловити пісню й казку
У коштовні неводи.
Світе, хочеш бути гарним?
Тож будь мирним назавжди!

Приспів.

1. Охарактеризуй звучання та образний зміст токати і фуги ре мінор Й. С. Баха.
2. Які думки й почуття, втілені у творі Й. С. Баха, є, на твою думку, «вічними», не підвладними часу?
3. Що, на твою думку, є спільного в образному змісті музики Й. С. Баха та пісні Л. Квінт?
4. Творчість яких письменників, поетів, художників, скульпторів минулого чи сучасності, на твою думку, є співзвучною образному змісту музики Й. С. Баха? Обґрунтуй свою думку.
5. Послухай музику на твій вибір. Якого значення ти надаєш її образному змісту?

Вічні почуття

Душі, які страждають, благородні душі,
візьміть собі в супутники цю людину!

Е. Ерріо.

Л. Бетховен. Соната №14 (1ч.)

Прозвучав лише початок тричас-
тинного твору — сонати. Зверни увагу,
як гармонійно створюють цілісний зосе-
реджено-стриманий, скорботний образ
засоби музичної виразності. Розмірені,
хвилеподібні, монотонні звуки. Темний
колорит. Задумливі акорди в нижньому
регістрі та безупинний рух супроводу
створюють враження безперервної робо-
ти думки, її напруженості. Ритмічні
інтонації траурного маршу в мелодії —
ніби біль невирішених питань та нама-
гання їх вирішити серед безодні боліс-
них роздумів. Не пісенність — а спроба
проспівати. Зміна хоча б одного із цих
виражальних засобів призведе до спо-
творення образу, позбавить музику
тієї надзвичайної виразності, що
приваблює слухачів упродовж кіль-
кох століть.

Перша частина сонати зовсім не
типова за своєю формою і звучанням.
Як ти вже знаєш, початок сонатної
циклічної форми, тобто I частина сонати,
створюється зазвичай у сонатній
формі та в рухливому або стрімкому
темпі. «Соната на зразок фантазії», —
пояснив на титульній сторінці автор.
Проте, чому композитор порушив пра-
вила сонатного циклу і не скористався
у I частині твору традиційною сонатною

Людвіг ван Бетховен

формою? Ця частина вимагає «найделікатнішого виконання», якось зазначив її автор. Що спричинило появу серед творів **Людвіга ван Бетховена** — людини могутнього духу і незламної волі — сонати з таким скорботним початком?

...Бетховену було біля тридцяти років, коли він почав втрачати слух. У той же час він став учителем гри на фортепіано Джульетти Гвіччарді — дочки знатного аристократа. Людвіг покохав її. Чи не вперше в житті відчував він велике щастя і радість кохання. «...Ти навряд чи зможеш собі уявити, наскільки самотнім і сумним було моє існування впродовж останніх двох років. Ніби примара, переслідував мене всюди мій слабкий слух, і я тікав від людей, мабуть, здавався їм мізантропом, хоча, в дійсності, це мені так мало властиве. — Зміна, що відбулася в мені тепер, викликана милою чудовою дівчиною, яка кохає мене і кохана мною. Після двох років знову кілька світлих миттєвостей, і ось — я вперше відчув, що одруження могло б скласти моє щастя...», — писав він другові своєї юності Францу Вегелеру 16 листопада 1801 року.

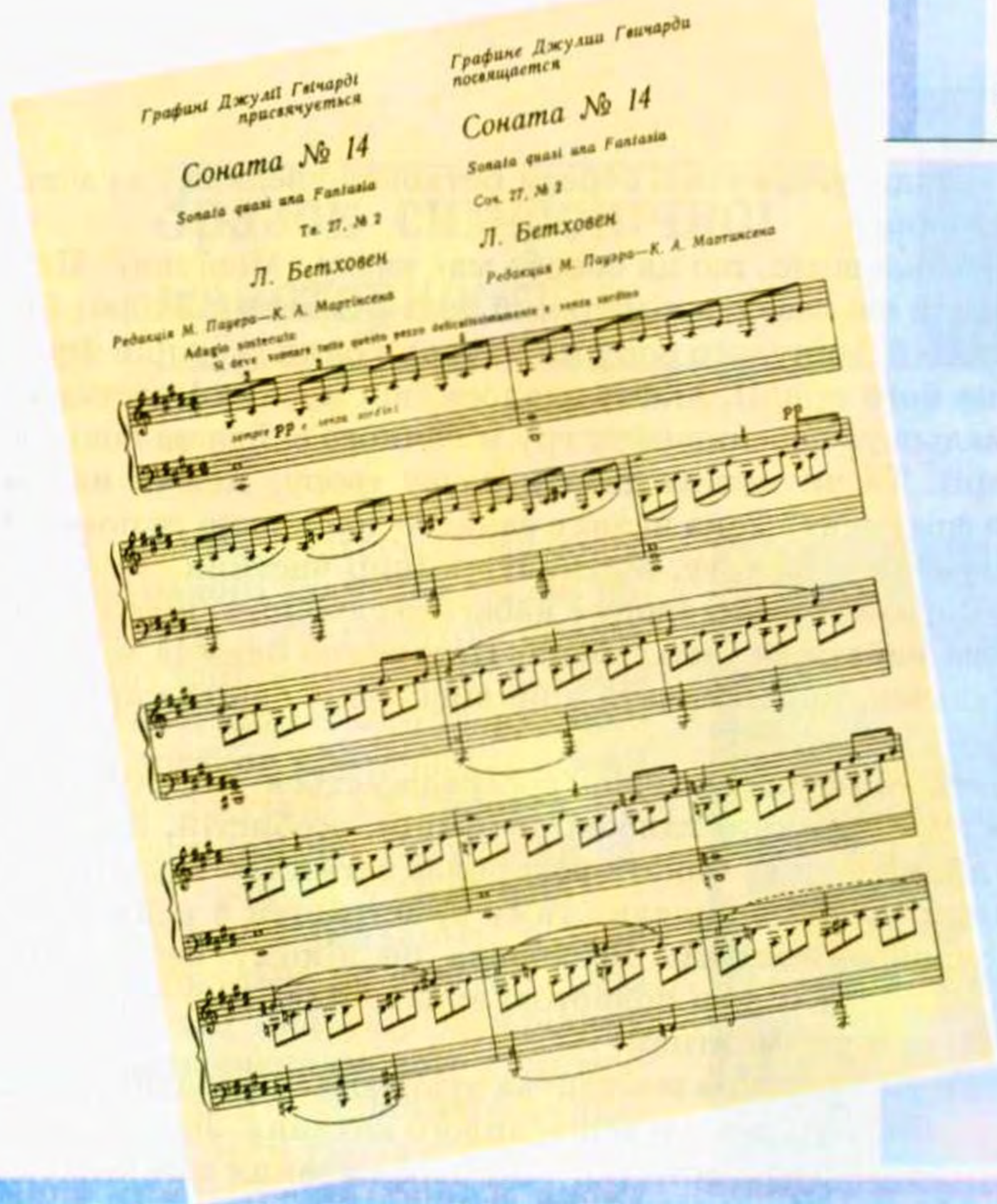
*Дж. Гвіччарді**Л. Бетховен*

Композитор сподівався, що кохання допоможе йому побороти недугу, що насувалася. Та він жорстоко помилявся. В багатій аристократичній родині Джульетти зверхньо ставилися до хоча й знаменитого, проте незнатного, бідного композитора, який до того ще й втрачав слух. Незабаром батьки віддали Джульетту заміж за графа Галленберга (який навіть вважав себе композитором).

На зламі страждання Бетховен створив сонату № 14, написавши на титулі: «Соната на зразок фантазії. Графині Джульетті Гвіччарді».

Але ж соната як тричастинний твір має продовжуватися. Які думки й почуття втілив композитор у наступних її частинах? Отже, слухаємо...

Важкі роздуми I частини твору змінюються на грайливий, легкий та витончений наспів II частини. Світла й танцювальна музика ніби зіткана зі спогадів про минуле щастя. Проте її яскраві фарби вкриті пеленою суму. Це — ніби радість, яка сумує і сум, що посміхається. «Мій ангел, моє все, моє я...», — такими словами починається загадковий «Лист до безсмертної коханої», написаний Бетховеном 6–7 липня 1812 року. Кому адресований цей лист? Цю таємницю композитор забрав із собою.

Киплячі струмені пристрасті линуть зі звуками III частини сонати. Ніби раніше стримувані почуття, що вирвалися назовні. Сонатна форма. Її головна тема — нетерпляча, нестримно вольова ніби збігає вгору сходами крізь перепони, розбиваючи їх на своєму шляху або відступаючи, щоб з новою силою кинутися у двобій. Це вираження гніву й захоплення, радості й трагічного збентеження, несамовитого відчаю та тріумфу. Це — кульмінація, вершина драматургічного розвитку твору. Стає зрозумілим, що людина не скорилася під тягарем скорботи, а намагається перемогти її.

Соната № 14 вражає єдністю частин і деталей. Цікавим є висловлювання Ференца Ліста: він назвав II частину цієї сонати «альпійською квіткою, що зростає між двох безодень». Різні та, на

перший погляд, суперечливі образи Бетховен поєднав у художньо цілісне творіння.

Ти, мабуть, знаєш, що ця соната має назву «Місячна». Проте, не автор дав їй цю назву, а німецький поет-романтик Людвіг Рельштаб (пригадай, минулого року ми слухали один із творів Франца Шуберта на його вірші), якому здалося, що музика I частини сонати (!) змальовує переливчасту гру місячного сяйва на воді озера у Швейцарії. Та чи можна давати назву твору, маючи на увазі лише його фрагмент? Така назва є занадто довільною та поверхневою. Вона розділяє сонату, відтинаючи інші частини, а це — неможливо. Образний зміст твору є набагато глибшим, ніж будь-яка невибаглива пейзажна замальовка. Недаремно один із музичних критиків сказав, що ця соната ніби висічена з однієї мармурової брили.

У сонаті №14 композитор зосереджується на внутрішній боротьбі в душі людини, глибоко інтимній, особистій, проте надзвичайно драматичній. Соната розкриває багатство внутрішнього світу людини, передає складну гаму пристрастей з неймовірною силою і витонченістю. До Бетховена це нікому не вдавалося зробити в музиці з такою повнотою вираження. Цей твір згодом назвали «вікном у романтизм».

У творах різних видів мистецтва втілюються складні переживання, пов'язані з трагедією нещасливого кохання. Людину, яка є глибокою, творчою особистістю, такі переживання загартовують, роблять ще більш духовно світлою й піднесеною.

Б. Окуджава. «Ваше величество, женщина»

1. Як ти вважаєш, що мав на увазі Л. Бетховен, коли сказав, що I частина сонати №14 вимагає «найделікатнішого виконання»?
2. Охарактеризуй звучання та драматургічний розвиток образного змісту кожної з трьох частин сонати.
3. Чому, на твою думку, створена у 1801 році соната №14 Л. Бетховена у наш час є одним із найпопулярніших музичних творів?
4. Чим співзвучні образи сонати Л. Бетховена та пісні Б. Окуджави «Ваше величество, женщина»?
5. Послухай музику на твій вибір. Який із прослуханих творів приваблює тебе чистотою й піднесеністю образного змісту?

Зразок симфонічної майстерності

Наша чергова зустріч із музикою **Лева Ревуцького** знаменна також новою зустріччю з його Другою симфонією. Минулого року для нас звучала I частина цього видатного твору, який є першим зразком класичної симфонії в українській музиці XX століття.

Симфонію № 2 Лев Ревуцький написав у 1927 році, а в 1940 році — здійснив її другу редакцію, в якій вона й виконується по наш час. Слід пригадати, що цей твір своєрідний прямим запозиченням його тематичного матеріалу з українського фольклору (такими були умови конкурсу на кращий симфонічний твір, в якому симфонія брала участь і перемогла).

Лев Ревуцький

Проте, не лише умови конкурсу привернули увагу Лева Ревуцького до народної пісні. Серйозне і тривале вивчення української народної музики, створення ним численних обробок народних пісень стали важливим чинником у формуванні авторського стилю композитора. Іншим, не менш важливим чинником у становленні музичного професіоналізму Ревуцького, а також у формуванні музично-естетичних поглядів композитора було спілкування з його видатним учителем — Миколою Лисенком. «Будучи його учнем по класу фортепіанної гри, я перейняв багато чого, що істотно відбилося на моїй роботі по створенню фортепіанних творів. Далеко пізніше позначився вплив Лисенка на моїй композиторській роботі в галузі побудови мелодики, яка стала доходити до мене через творчість Лисенка», — писав Лев Ревуцький.

У фіналі тричастинної симфонії № 2 використано теми двох українських народних пісень — «А ми просо сіяли» та «При долині мак». Ці пісні мають бути тобі знайомими — вони звучали або вивчалися на уроках музики в 1-му, 2-му та 4-му класах. До речі, пригадай, які пісні лежать в основі I частини симфонії, що звучала на одному з уроків минулого року.

Отже, сонатна форма фіналу будується на двох народних темах, що є інтонаційно та за характером близькими між собою, а також споріднені з темою головної партії I частини твору. Тому фінальна частина поєднує в собі одночасно ознаки сонатної та варіаційної форм, коли образи головної та побічної партій вже в експозиції не конфліктують між собою, а доповнюють один одного, спільно розвиваючись. Із перших звуків III частина симфонії змальовує картину урочистого масового народного свята, сповненого веселощів та піднесення. Яскравого динамічного розвитку теми набувають у розробці, яку змінює ще більш урочиста й святкова реприза. Кода узагальнює в собі тематичний матеріал не лише III частини, а й усієї симфонії.

Л.Ревуцький. Симфонія № 2 (фінал)

Розлогі клени. Мама і калина —
Незгасні образи мого життя...
Спішу до них по стомленій стежині,
Що сонячно сміється, мов дитя.

Олексій Дерев'янка.

П. Майборода

Наступна пісня у нашому шкільному репертуарі створена видатним українським композитором і музичним діячем XX століття, народним артистом і заслуженим діячем мистецтв України, лауреатом державних премій Платоном Майбородою, учнем Левка Ревуцького. Створена на вірші Андрія Малишка, пісня «Моя стежина» є насправді одним із шедеврів української професійної пісенної творчості. Подумай, як найкраще висвітлити образний зміст пісні, виконуючи її в колі однокласників.

П. Майборода. «Моя стежина»

Моя стежина

Вірші А. Малишка

Музика П. Майбороди

Помірно, з почуттям

Чо-му ска - за - ти, й сам не зна-ю, жи-ве у сер-ці
стіль - ки літ о - та сте - жи - на в на - шім кра - ї
од - ним - од - на бі - ля во - ріт. О - та сте - жи - на
у на - шім кра-ї од - ним - од - на, од - ним - од - на бі - ля во -
ріт. Де ти, мо - я сте - жи - но, де ти, мо - я сте - жи - но,
о - та сте - жи - на в на - шім кра - ї, од - ним - од -
на, од - ним - од - на бі - ля во - ріт. 2. До-ща-ми
3. //ріт. Од - ним - од - на, од - ним - од -
на бі - ля во - ріт.

Чому сказати, й сам не знаю,
Живе у серці стільки літ
Ота стежина в нашім краї,
Одним-одна біля воріт.
Ота стежина в нашім краї,
Одним-одна, одним-одна
біля воріт.

Де ти, моя стежино,
Де ти, моя стежино?
Ота стежина в нашім краї,
Одним-одна, одним-одна
біля воріт.

Дощами мита, перемита,
Снігами внесена у даль.
Між круглих соняхів із літа —
Мій ревний біль і ревний жаль.
Між круглих соняхів із літа —
Мій ревний біль, мій ревний біль
І ревний жаль.

Де ти, моя стежино,
Де ти, моя стежино?
Між круглих соняхів із літа —
Мій ревний біль, мій ревний біль
І ревний жаль.

Моя надієчко, я знаю,
Мій крик життя на цілий світ.
Ота стежина в нашім краї,
Одним-одна біля воріт.
Ота стежина в нашім краї,
Одним-одна, одним-одна
біля воріт.

Де ти, моя стежино,
Де ти, моя стежино?
Ота стежина в нашім краї,
Одним-одна, одним-одна
біля воріт.

1. За яким принципом драматургічного розвитку побудована III частина симфонії № 2 Л. Ревуцького?
2. Які риси творчого стилю є, на твою думку, найбільш показовими й дотичними в музиці видатних педагогів та їх видатних учнів (М. Лисенко — Л. Ревуцький — П. Майборода)?
3. Розглянь творчість Л. Ревуцького та П. Майбороди (на прикладі прослуханих творів) з точки зору представника сучасної аудиторії слухачів музики. Розкажи про свої враження.
4. Які ще твори, зокрема — пісні Платона Майбороди ти знаєш? Чим є особливою творчість цього композитора?
5. Послухай музику на твій вибір. Чи поширюється твій вибір на твори української класики, в тому числі — пісенної?

Оригінальні знахідки «короля вальсів»

Пригадай нашу позаминулорічну зустріч з музикою «короля вальсів» — Йогана Штрауса. Який твір ми тоді слухали? Які ще твори видатного австрійського композитора XIX століття ти слухав (слухала) з того часу?

У XIX столітті особливого розквіту набула легка музика, однією з головних ознак якої є ритм, — до того часу вона існувала, в основному в народній творчості. Йоган Штраус — майстер танцювальної музики, який створив понад 500 танців для струнного оркестру — вальсів, польок, галопів, мазурок, а також багато маршів, скерцо та 16 оперет.

Кожна епоха народжує нові танці: без цього неможливий розвиток музичної культури будь-якого народу. Серед усіх видів музичного мистецтва танцювальна музика найбільше пов'язана з емоціями, побутом людей та підвладна впливові моди. Тому поява і масове розповсюдження нового танцю в будь-яку епоху викликала пристрасні суперечки, обурення музичних критиків, та й, навіть заборону його виконання. Така доля спіткала у різні часи сарабанду (пригадай її ритмо-інтонації в увертюрі «Егмонт» Л. Бетховена), менует (III частина симфонії № 40 В. А. Моцарта), вальс, польку, танго, рок-н-рол, твіст, шейк тощо. Однак, привабливі ритми та мелодії танців знаходили своє місце в серйозній музиці — операх, балетах, симфоніях. Лише поява мелодії нового танцю в «серйозному» творі знаного композитора сприяла його «узаконенню» серед інших музичних жанрів.

Шанувальники й знавці музичної класики з великою повагою ставились до творчості Йогана Штрауса як до високих зразків легкої розважальної музики, що наділяють слухачів радісними й світлими почуттями. Саме в творчості Штрауса зникла, здавалося б, непереборна межа між «високими» класичними жанрами та розважальними.

Штраус часто давав своїм творам несподівані й дотепні назви. Так, у його творчому доробку є вальс «Ранкові газети», польки «Шампанське», «Трік-трак», скерцо «Perpetuum mobile» («Вічний двигун») тощо.

Йоган Штраус

Франц фон Байрос.
Вечір з Йоганом
Штраусом

«Польку-піцикато» Йоган Штраус написав у співавторстві з братом Йозефом. Її назва пояснює спосіб її виконання. Адже впродовж звучання твору жоден із скрипалів, альтистів, віолончелістів, контрабасистів — учасників струнного оркестру не бере до рук смичка! Інший авторський прийом додає творові блискучого й захоплюючого ефекту звучання: під час повторення головної теми кожного разу затримується перший звук, з якого вона починається.

Полька (від чеськ. *pulka* — половина) — старовинний чеський народний танець; з XIX ст. — бальний танець.

Піцикато (від італ. *pizzicare* — щипати) — спосіб гри на смичкових музичних інструментах, коли звук видобувається не смичком, а щипком пальця.

Й. Штраус. Полька-піцикато

1. Охарактеризуй розвиток звучання та образного змісту «Польки-піцикато».
2. Які риси творчості Й. Штрауса найбільше подобаються тобі як слухачеві музики?
3. Який із сучасних танців, на твою думку, міг би піднятися до рівня танців Й. Штрауса та за яких умов?
4. Послухай музику на твій вибір. Чи зупиняєш ти свій вибір на легкій музиці минулих часів?

Символ жіночої краси та волелюбності

«Життя доведене в музиці Бізе
до сліпучого саява».

А. Луначарський.

Потворна, безглузда музика, що страждає відсутністю мелодій, а її сюжет — аморальністю», — писали в паризькій пресі після прем'єри опери «Кармен» Жоржа Бізе.

«Кармен» Бізе — одна із найчарівніших опер нашого часу... На мою думку, це не лише вершина в творчості Бізе, а й вершина світового оперного мистецтва. «Кармен» — це в повному розумінні слова шедевр, тобто один із тих небагатьох творів, яким судилося відобразити в собі величезною мірою музичні устремління цілої епохи. Я впевнений, що років за десять «Кармен» буде найпопулярнішою оперою в світі...», — писав Петро Чайковський. І не помилився.

Понад два роки французький композитор XIX століття Жорж Бізе створював свою оперу «Кармен» за новелою письменника Проспера Меріме на замовлення паризького театру Комічної опери. У творі Бізе характери головних героїв новели суттєво змінилися: красуня-циганка Кармен стала в опері символом жіночої краси й пристрасної волелюбності; суворий розбійник Хозе став простим, але запальним сільським парубком на військовій службі; набула яскравого втілення постать тореадора Ескамільйо.

Сцена
з опери «Кармен»
Жоржа Бізе

З-під пера Жоржа Бізе народжувалась лірична й, одночасно, трагічна музика опери, сповнена життям та світлом. Очікуючи чогось розважального (за жанром театру), музиканти й співаки вже на репетиціях твору висловлювали невдоволення. Проте автор наполегливо продовжував репетиції. Прем'єра опери «Кармен» відбулася навесні 1875 року і... завершилася приголомшливим провалом. Але в той же час почався тріумфальний успіх опери на театральних сценах інших країн.

Послухай три фрагменти опери «Кармен». У Хабанері* композитором надано основні характеристики образу головної героїні — Кармен. У Куплетах Ескамільйо змальовано характерні риси одного з найяскравіших персонажів опери. До речі, мелодія куплетів — єдина з музичних тем опери, яка не подобалась автору. Містично, загадково та похмуро звучить Сцена гадання у передчутті трагічного фіналу.

Сцена з опери «Кармен» Жоржа Бізе

*Хабанера (ісп. *habanera* від *La Habana* — Гавана (столиця Куби) — іспанський танець-пісня кубинського походження.

Сцена
з опери «Кармен»
Жоржа Бізе

Ж. Бізе. Фрагменти з опери «Кармен»
(Хабанера, Куплети Ескамільйо, Сцена гадання)

Головна царина творчості Жоржа Бізе — опери. Серед шести оперних творів композитора «Кармен» завдяки глибині втілення життєвих образів, силі драматургічної виразності та яскравості музично-сценічних характеристик визнана вершиною реалістичної опери XIX століття. «Кармен — вся зовні, вся життя, вся світло без тіней, без недомовок», — писав французький письменник Ромен Роллан.

Жорж Бізе народився в 1838 році поблизу Парижа в сім'ї музикантів і отримав при народженні гучні імена Олександр Цезар Леопольд на честь всесвітньовідомих полководців. Проте в родині його називали Жоржем. З цим ім'ям він і увійшов в історію світової музики.

Жорж Бізе

У чотири роки хлопчик вже знав ноти, а в десять — навчався в Паризькій консерваторії. Коли Жоржу виповнилося 19 років, він був удостоєний Великої Римської премії за досягнення у виконавстві та композиції. Поза стінами консерваторії Бізе брав уроки композиції у Шарля Гуно, з яким вони стали справжніми друзями.

Про особливі успіхи Жоржа Бізе у фортепіанному виконавстві видатний французький композитор Гектор Берліоз написав так: «Бізе неперевершено читає партитури... Його піаністичний талант є настільки великим..., що його не можуть зупинити ніякі труднощі». Кар'єра піаніста відкривала перед Жоржем Бізе значні перспективи, проте він відмовився від неї на користь творчості.

Серед творів Бізе, як вже зазначалося, 6 опер, а також 3 оперети, музика до драми А. Доде «Арлезіанка», кантати, симфонія-кантата «Васко да Гама», симфонії, твори для фортепіано, понад 40 романсів, пісні, дуети, обробки народних пісень.

Середина ХХ століття... Маючи задум створити образ Кармен на балетній сцені, російський композитор Родіон Щедрін однак не уявляв його без музики Жоржа Бізе, що тісно та назавжди поєдналася з образами новели Проспера Меріме. Водночас, в уявленні композитора роль Кармен у балеті могла досконало втілити лише Майя Плісецька, видатна російська балерина (та дружина Родіона Щедріна).

*Родіон Щедрін
та Майя Плісецька*

Задум композитора було реалізовано у «Кармен-сюїті», що призначалася для постановки на театральній сцені як одноактний балет. Щедрін зумів творчо й бережно опрацювати безсмертну музику опери Ж. Бізе, зберігши її індивідуальність. Тому біля назви «Кармен-сюїти» завжди поряд два прізвища: Бізе—Щедрін.

Особливістю сюїти є те, що в ній щонайвиразніше підкреслені танцювальність і трагічні контрасти, закладені в опері. Склад симфонічного оркестру композитор збагатив, додавши нетипові для нього інструменти — кастаньєти, бубон, маракаси, вібрафон, дзвони. Все це сприяло наближенню образів твору до сприймання сучасного слухача.

У балетній постановці особливо контрастним виглядає яскрава індивідуальність Кармен на фоні групи «масок» — людей, позбавлених індивідуальності. Вся дія балету відбувається на арені, що наводить на порівняння життя, сповненого пристрастей і боротьби, з коридою*.

Оригінально викладені в сюїті (у фрагменті «Тореро») куплети Ескамільйо: відома й популярна мелодія звучить не явно, а ніби підсвідомо на фоні акордового супроводу.

*Майя Плісецька
в образі Кармен*

Ж.Бізе — Р.Щедрін. Кармен-сюїта
(фрагменти: Хабанера і сцена гадання, Тореро)

Родіон Щедрін — видатний сучасний російський композитор. У родині Щедріних полюбляли музикувати батько (музикант-педагог) та два брати Родіона, а він змалечку слухав твори у виконанні фортепіанного тріо, проте не виявляв особливого інтересу до музики. Лише навчаючись у Московському хоровому училищі, в якому працював викладачем його батько, Родіон всерйоз захопився музикою, особливо хоровою. Перші твори молодого композитора були написані

Родіон Щедрін

*Корида — іспанське національне видовище — двобій людини з биком.

для хору. У 1947 році вони принесли Щедріну перемогу на композиторському конкурсі в училищі, головою журі якого був Арам Хачатурян. А за три роки потому він вже навчався у Московській консерваторії.

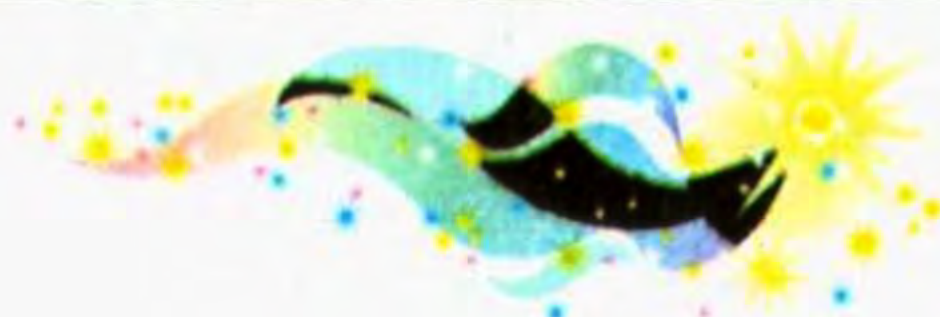
Маючи характер експериментатора та «ризикованої» людини, Щедрін у навчанні обрав для себе головним не опанування техніки композиторської творчості, а вивчення народної музичної мови та усвідомлення художнього мислення свого народу. Це було намагання говорити у своїй творчості «рідною музичною мовою». Таким чином, у музиці Родіона Щедріна блискуче поєдналися сучасні виразові засоби, оригінальність тембрового складу оркестру з інтонаційними та ритмічними особливостями народних мелодій.

У творчому доробку композитора — опери, балети, симфонії, хорові та інструментальні твори. Останніми роками він виступає на концертній естраді як піаніст та органіст, виконуючи власні твори.

...Світ, сповнений життям, пісня, мить і вічність, людина та її буття, радість і печаль, світле почуття любові — все це втілено в музиці, присвяченій образу волелюбної красуні Кармен. Та пригадай, у якій пісні ми нещодавно оспівували цей круговорот понять, таких необхідних у житті кожної людини? Виконай її в колі однокласників.

1. Які особливості — спільні риси та відмінності ти вбачаєш у втіленні образу Кармен у творах П. Меріме (розгорни сторінки новели!), Ж. Бізе та Р. Щедріна?
2. Чим, на твою думку, віддалений, а чим — наближений образ Кармен до нашої сучасності?
3. Які з прослуханих фрагментів творів Ж. Бізе та Р. Щедріна, на твою думку, є найбільш співзвучними образу пісні Л. Квінт «Здравствуй, мир!»?
4. Спробуй втілити образ Кармен за допомогою засобів свого улюбленого виду мистецтва.
5. Послухай музику на твій вибір. Які пристрасті вирують в її образах?

З любов'ю до Баха... і до Києва

«Вілла-Лобос залишиться однією з видатних постатей сучасної йому музики і найбільшою гордістю країни, котра його народила».

*Пабло Казальс.**

Бразильський композитор, диригент, гітарист і музичний діяч ХХ століття **Ейтор Вілла-Лобос** є засновником національної музичної класики Бразилії та одним із найвидатніших представників музики Латинської Америки. Він також заснував Бразильську музичну академію і був першим її президентом.

У 30-х роках ХХ століття Вілла-Лобос запровадив обов'язкове вивчення музики в школах Бразилії і склав для цього навчальну програму, засновану на багатій національній музичній культурі. Для шкільних хорових колективів він уклав посібник та організовував грандіозні концерти під відкритим небом, збираючи дитячі хори до 44 тисяч учасників.

У своїх музичних уподобаннях Ейтор Вілла-Лобос ще в юному віці надавав перевагу народній творчості. Народився майбутній композитор у 1887 році в Ріо-де-Жанейро, столиці Бразилії. У п'ятирічному віці Ейтор подорожував з батьками країною. Після цієї подорожі у нього на все життя залишились незабутні музичні враження і любов до народної музики. Першим учителем музики був його батько, Рауль Вілла-Лобос, який почав навчати сина грі на віолончелі з шести років. А в 16 років Ейтор здійснив самостійну подорож по Бразилії, записуючи народні пісні та виконуючи власні в супроводі гітари. Вивчаючи народну творчість Бразилії впродовж усього життя, Вілла-Лобос став автором найґрунтовніших її досліджень. Це сприяло й розвитку його власної різножанрової творчості на основі народного фольклору та класичних традицій.

*Ейтор
Вілла-Лобос*

*Пабло Казальс — іспанський віолончеліст, педагог і диригент.

*Ріо-де-Жанейро,
столиця Бразилії*

У музиці Вілла-Лобоса узагальнено його блискучі знання багат шарового бразильського фольклору, в якому поєдналися елементи індіанської, африканської, а також іспано-португальської та інших європейських музичних культур. Це був усвідомлений вибір композитором національного спрямування у творчості задля втілення узагальненого та поетичного образу Бразилії.

Серед творів Е. Вілла-Лобоса — кілька опер, 15 дитячих балетів, 5 симфоній та інших оркестрових жанрів, інструментальна, вокально-інструментальна музика, пісні, аранжування творів Й. С. Баха, С. Рахманінова для хору, оркестру, обробки народних пісень тощо.

У 40-х роках після двох поїздок до Європи Вілла-Лобос створив новий цикл із п'яти «Бразильських бахіан» — сюїт для різного складу виконавців. Цими творами Вілла-Лобос хотів передусім уклонитися імені й творчості Баха — неперевершеного зразка для композиторів усіх часів і народів. Вілла-Лобос обожнював музику Баха. Він знав та міг виконати кожен його твір і в своїх нових оригінальних композиціях не лише використав певні прийоми й інтонаційні риси творчості німецького майстра, а й зазначив ім'я Баха у назві циклу — «бахіани».

Бахівська глибина втіленої думки та поліфонічність викладу поєднуються в «бахіанах» Вілла-Лобоса з інтонаціями бразильського фольклору — елементами танцювальності та пристрасним, відвертим і «нетерплячим» вираженням почуттів. Зразком цього є Арія з П'ятої «Бразильської бахіани» — одна з перлин світової музичної класики. Краса цього поетичного дуету жіночого голосу й віолончелі звучить не тільки відлунням бахівської епохи в музиці ХХ століття. Музика арії сповнена любові до прекрасного в житті, до вічних людських цінностей, що непідвладні часу.

Ігор Шамо

Наша нова пісня також сповнена любові — любові до рідного міста, що й спричинило її появу серед творів українського композитора, киянина **Ігоря Шамо**. Є багато міст в Україні, які мають власні пісенні «емблеми». Такою неофіційною емблемою є пісня про нашу столицю — «Києве мій». Проймімося ж цією любов'ю до мальовничого, старовинного й вічно юного Києва, що лине до нас із віршами Дмитра Луценка та музикою Ігоря Шамо! «Як тебе не любити, Києве мій...».

І. Шамо. «Києве мій»

Києве мій

Вірші Д. Луценка

Музика І. Шамо

Лірично

Гра - є мо - ре зе - ле - не, ти - хий день до - го - ра. До - ро - ги - ми для
ме - не ста - ли схи - ли Дніп - ра. Де ко - ли - шуть - ся ві - ти за -
ко - ха - них мрій... Як те - бе не лю - би - ти, Ки - є - ве мій!
Де ко - ли - шуть - ся ві - ти за - ко - ха - них мрій... Як те - бе не лю -
би - ти, Ки - є - ве мій! Ки - є - ве мій!

Грає море зелене,
Тихий день догора.
Дорогими для мене
Стали схили Дніпра,
Де колишуться віти
Закоханих мрій...
Як тебе не любити,
Києве мій!

двічі

В очі дивляться канни,
Серце в них переллю.
Хай розкажуть коханій,
Як я вірно люблю.
Буду мріяти й жити
На крилах надій.
Як тебе не любити,
Києве мій!

двічі

Спить натомлене місто
Мирним лагідним сном.
Ген вогні, як намисто,
Розцвіли над Дніпром.
Вечорів оксамити,
Мов щастя прибій.
Як тебе не любити,
Києве мій!

двічі

1. Які риси творчого стилю Й. С. Баха є найбільш відчутними в Арії Е. Вілла-Лобоса?
2. Охарактеризуй звучання та життєвий зміст Арії. В якій музичній формі написаний твір?
3. Уяви себе композитором. Кому із видатних композиторів минулого ти присвятив би (присвятила б) свій майбутній твір на зразок «Бразильських бахіан» і чому?
4. Які засоби музичної виразності найяскравіше втілюють образ пісні «Києве мій» — на що передусім треба звернути увагу під час її виконання?
5. Послухай музику на твій вибір. Які почуття, втілені в музиці, тебе найбільше приваблюють?

Полістилістика Альфреда Шнітке

«Увесь розвиток музики являє собою
безперервне розширення музичного простору —
з'являються все нові й нові площини мислення».

А. Шнітке.

Альфред Шнітке — один із найвидатніших російських композиторів ХХ століття, якого ще за життя почали називати генієм. Творчість Шнітке вирізняється масштабністю задумів, філософським змістом (висвітленням проблеми добра і зла), яскравою виразністю музичної мови. Серед найвідоміших творів композитора: балети «Лабіринти», «Ескізи» (за мотивами творчості Миколи Гоголя), «Пер Гюнт» (за твором норвезького письменника Генріха Ібсена), Реквієм, опери «Одинадцята заповідь», «Життя з ідіотом», ораторія «Нагасакі», кантати «Пісні війни і миру» та «Історія доктора Йогана Фауста» (за мотивами трагедії Й. В. Гете), симфонічна «Поема про космос», симфонії, музика для дітей, до спектаклів, кінофільмів тощо.

У своїх стилістичних уподобаннях Шнітке кілька разів переходив від авангардизму до традиційних стилів, від високої академічної музики до популярної. Подібні творчо-стильові пошуки були наявними в музиці багатьох значних композиторів кінця ХХ століття. Врешті, музична культура того періоду знайшла вихід у множинному синтезі (поєднанні) різних художніх стилів. Такий напрям обрав у своїй творчості й Альфред Шнітке, назвавши його *полістилістикою*.

Полістилістика (грец. *poly* — багато) — поєднання в одному творі (чи загалом у творчості) елементів різних стилістичних напрямів.

Народився Альфред Шнітке в 1934 році в місті Енгельсі Саратовської області в родині німецько-єврейського походження. Батько його був журналістом, а мати — викладачем німецької мови. У родині Шнітке була велика бібліотека, що постійно поповнювалась, і Альфред був її постійним читачем упродовж багатьох років. Молодші брат і сестра Альфреда, як і батьки, обрали свій шлях у галузі літератури й німецької мови. Музичні здібності старшого сина були помітними змалечку, проте своєчасно навчати його музики не було можливості, зокрема через воєнні події 40-х років. У 1946–48 роках родина Шнітке проживала у Відні, столиці

Австрії, де тимчасово працював батько. Там у Альфреда з'явився його перший інструмент — акордеон, на якому він навчився грати самотужки, на слух. Відчуваючи потребу в музично-теоретичних знаннях та виконавських навичках, Альфред сам знайшов для себе вчительку, яка мешкала в їхньому будинку. Величезне враження на майбутнього композитора справляли відвідування концертів та оперних вистав — часто це була музика, якої він досі не чув.

Після повернення на батьківщину родина оселилася під Москвою і лише з 14 років Альфред почав професійно навчатися музики на диригентсько-хоровому відділенні музичного училища. Багато років потому, ще за життя композитора це училище стане коледжем імені Альфреда Шнітке, а згодом на його основі відкриється Московський державний інститут музики імені Альфреда Шнітке.

Під час навчання в училищі батьки придбали для Альфреда перший в його житті рояль. Природно, що по закінченні училища Шнітке вступив на теоретико-композиторський факультет Московської консерваторії. Вже там його педагог Євген Голубєв якось зазначив: «Шнітке межує з геніальністю». Педагог якось сказав своїм учням: «...Історія не знає видатних композиторів, які мають вузький суспільний та загальнокультурний кругозір, і тому людина з обмеженим кругозором ніколи не стане видатним композитором». Ідеальне уявлення Голубєва про композитора втілювалося саме в особі Альфреда Шнітке. До речі, відомий кінорежисер Лариса Шепітько якось багато років потому під час зустрічі у Спілці композиторів при всіх вигукнула: «Альфред, Ви — геній!», чим змусила композитора почервоніти.

Створений під час навчання на IV курсі Перший скрипковий концерт отримав багато схвальних відгуків, зокрема: «Музика А. Шнітке привернула увагу мелодійністю, емоційним повнокрів'ям, широкою протяжністю дихання. ...Однак публіку передусім цікавила не професійна сторона питання. Головним було інше: через цю музику з нею говорила людина щира, яка цікаво думає і вміє сильно відчувати».

По закінченні консерваторії, окрім широкомасштабної творчої діяльності Шнітке займався також викладацькою та науковою роботою. Нові твори композитора сприймалися дуже неоднозначно. Так, наприклад, прем'єра його Першої симфонії, з одного боку, викликала захоплені відгуки колег-композиторів та широкого кола слухачів, а з іншого, — за організацію її прослуховування у запису одного із студентів виключили з консерваторії.

Альфред
Шнітке

Альфреда Шнітке часто запрошували писати музику до кінофільмів. Так, у 1965 році режисер Елем Климов запропонував композитору створити музику до кінофільму «Пригоди зубного лікаря», причому поставив умову: музика, по-перше, має бути в стилі бароко, а по-друге — в стилі сучасних *бардів*. Музика була створена, проте фільм так і не вийшов на екрани. У 1972 році Шнітке на замовлення скрипаля Марка Лубоцького написав новий твір — «Сюїту в старовинному стилі для скрипки і фортепіано». До неї увійшли три фрагменти музики з цього фільму, написані в стилі бароко — «Пастораль», «Балет» і «Пантоміма», а також два фрагменти з музики до мультиплікаційного фільму «Спорт, спорт, спорт» — «Менует» і «Фуга».

Музика Шнітке до обох фільмів була відверто стилізована під XVIII століття — такими були умови режисерів. Проте, за словами самого Шнітке, створюючи її, він «вліз у маску Баха» і хотів лише зберегти свою кіно-музику. Він вважав незручним для себе підписувати твір власним ім'ям. Сюїту «не помітили» музикознавці та колеги-композитори. Однак, у захваті від неї були виконавці. Сюїту десятки разів виконав її замовник — Марк Лубоцький, а за ним багато інших виконавців, у тому числі й за кордоном. Сюїта згодом була перекладена для альта з оркестром, для труби і фортепіано. У наш час це один із найпопулярніших творів Шнітке.

В Сюїті «такі гарні, розгорнуті мелодії, стрункі, досконалі форми, з такою любов'ю відтворені старовинні ритмо-формули, що вона приносить слухачеві почуття піднесеного благородства, яке властиве музиці впродовж багатьох століть. Голосом одного твору промовляють століття культури, проте точного запозичення не відбувається. Це — відчуття того, що неодмінно повинно існувати», писала музикознавець В.Холопова.

Бард (англ. *bard* — народний співець) — у наш час — автор-виконавець власних пісень.

А. Шнітке. Сюїта в старовинному стилі

1. Охарактеризуй та порівняй звучання й образи частин Сюїти, а також сформулюй її загальний музичний образ.
2. Яке враження справило на тебе «відлуння бахівської епохи» в музиці XX століття?
3. Вислови свою думку щодо полістилістики в сучасній музиці.
4. Послухай музику на твій вибір. Твори в якому з художніх стилів частіше привертають твою увагу і чому?

Розширюємо свій кругозір

Видатний майстер бандурного мистецтва

Микола Дремлюга — визначний український композитор, музикознавець, педагог, музичний діяч ХХ століття, заслужений діяч мистецтв України. Творчість композитора поширюється на симфонічні, вокально-симфонічні, інструментальні, хорові, вокальні жанри, обробки народних пісень.

Народився Микола Дремлюга в 1917 році в Росії (у Воронежській області), а професійну музичну освіту здобув у Київській консерваторії, де його викладачем із композиції був Лев Ревуцький. Згодом Микола Дремлюга став викладачем та професором Київської консерваторії, тепер — Національної музичної академії.

У центрі всієї творчості Миколи Дремлюги — турбота про розвиток українського бандурного мистецтва, одного із джерел духовності нації. Ця діяльність є справжнім творчим подвигом композитора.

Микола
Дремлюга

Бандура завжди вважалась інструментом, що виконує роль супроводу. Микола Дремлюга створив унікальний та розмаїтий концертний репертуар для бандури і вперше вивів її на концертну естраду як сольний інструмент. Величезна кількість творів для бандури у різноманітних жанрах, таких як соната, сюїта, дума, поема-рапсодія, прелюдія-фуга, рондо, пісня, танець, капричіо, урізноманітнили та збагатили концертний бандурний репертуар новими виконавськими прийомами та виражальними можливостями.

Дремлюга є автором першого в історії української музики концерту для бандури та симфонічного оркестру. Цей твір став обов'язковим для виконання на всіх вітчизняних і міжнародних конкурсах бандуристів.

Крім творів для бандури у творчому доробку композитора — 6 симфоній і цикл симфонічних поем. За Симфонію № 3, присвячену пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років, Миколу Дремлюгу удостоєно Державної премії України імені Т. Шевченка. Він також є автором великої кількості романсів та вокальних циклів на вірші вітчизняних і зарубіжних поетів.

М. Дремлюга. Концерт для бандури з оркестром (1 ч.)

Барвистість музичної мови

Лев Колодуб

Лев Колодуб — визначний сучасний український композитор, педагог, музичний діяч, народний артист та заслужений діяч мистецтв України, лауреат державних премій. Його творчість поширюється практично на всі музичні жанри: опери, балети, музично-драматичні твори, вокально-симфонічні, симфонічні, інструментальні, хорові, вокальні твори, романси, обробки народних пісень, музика для театру, радіо та кіно. Вона вирізняється поєднанням класичних і сучасних традицій та висвітлює глибоку зацікавленість автора українським фольклором. Лев Колодуб також здійснив дописування, редакцію і оркестрування творів М. Лисенка, М. Вериківського, В. Косенка та інших композиторів. Його музика звучить як в Україні, так і широко в світі.

Українська карпатська рапсодія, створена в 1960 році, була першим найуспішнішим твором молодого композитора. Музика рапсодії позначена яскравою народністю, в ній приваблює

виразність мелодичного матеріалу, свіжість та майстерність оркестровки.

«Якщо ви не чули Українську карпатську рапсодію Л. Колодуба, постарайтеся познайомитися з нею. Ви неодмінно одержите естетичне задоволення, безумовно, перед вами по-новому відкриється нев'януча краса народу, природи й мелодій Карпатської України. Знавця й шанувальника симфонічної музики привабить у цьому творі барвистість і свіжість мови, ладова своєрідність народних по характеру тем та їх симфонічний розвиток — одним словом те, що свідчить про художню індивідуальність і майстерність автора», — писав композитор і мистецтвознавець Антон Муха. За роки свого існування Українська карпатська рапсодія № 1 виконувалась усіма симфонічними оркестрами України, а також оркестрами різних країн світу.

Л. Колодуб. Українська карпатська рапсодія № 1

Ярослав Ціко.
«Живописні Карпати»

Розглянь репродукцію картини. Зістав твори Л. Колодуба та Я. Ціко за образним змістом.

«Музика плантацій»

Джаз (англ. *jazz*) — стильовий напрям у професійній музиці, що виник на початку ХХ століття (між 1900 та 1910 роками) у Новому Орлеані (США) внаслідок взаємодії африканської та європейської танцювальної музики.

Джерелами джазу були імпровізаційні форми афро-американської народної музики — спірічуел, блюз, регтайм, а також танцювально-побутова музика білих переселенців. Для джазу характерні імпровізаційність, синкопований ритм, використання різноманітних тембрових барв, підвищена емоційність, особливий склад виконавців та інструментів. Основними стилями джазу є диксиленд, свінг, біг-біт, прогресив, кул тощо, а також існують такі напрями, як «гарячий», «холодний», ново-орлеанський, чиказький джаз та інші.

Історія джазу починається в Африці і пов'язана з трагічною історією рабства. Впродовж понад трьох століть у Новий Світ (Америку) завозили рабів — представників різноманітних африканських племен, які розмовляли різними мовами і мали різні звичаї, культуру та музику. Однак, їхня музика мала загальну спільну основу — ритм, характерний тим, що в ньому накладаються один на одного два чи більше ритмічних рисунка. Чорношкірі раби, які потрапляли до Америки, не мали при собі нічого, крім одягу. Проте, інколи їм дозволяли брати з собою музичні інструменти: дехто з работоргівців вважав, що музика може підтримати життєві сили рабів і таким чином вони довше зможуть приносити користь

своїм господарям. І насправді, пісні допомагали знедоленим витримувати тяжку, виснажливу роботу, підтримували в них потяг до життя. Частіше це були так звані трудові пісні (*work-songs*), в яких раби висловлювали своє ставлення до життєвих труднощів, до господарів, свої релігійні переконання. «Музикою плантацій» називали джаз у ХІХ столітті музиканти, які не визнавали його як серйозне явище в музичній культурі.

Махелія Джексон

На початку XIX століття в Латинській Америці виникли перші церкви для чорношкірих. Звичайно, як і в будь-якій іншій церкві, там мала звучати музика. Спочатку це були традиційні церковні гімни білих. Та поступово вони поєдналися з інтонаціями трудових пісень рабів, сформувавши жанр церковної (духовної) пісні — *спірічуел*.

Спірічуел (англ. *spiritual* — духовний) — духовна пісня афро-американців, що поєднує елементи африканських виконавських традицій (колективна імпровізація, характерний синкопований ритм, емоційність тощо), біблійні образи, висловлення протесту, елементи гумору та характерні риси хорових гімнів і балад англійських переселенців.

Послухаймо старовинний спірічуел «The Prayer» («Молитва») у виконанні американської співачки Махелії Джексон, класичної виконавиці духовних афро-американських пісень.

«The Prayer» («Молитва»), спірічуел

Цікаво, що самотійним музичним напрямом джаз був уперше визнаний в Європі, а не в США. З приводу цього бельгійський знавець джазу Робер Гоффен висловився так: «Інтелектуали Європи швидко оцінили чарівність американської музики. У чому ж причина того, що європейці зробили це раніше, ніж самі американці? Відповідь дуже проста: великий вплив на ставлення багатьох американців до джазу завжди справляли і справляють понині расові забобони. Сама думка про те, що раса, яку вони зневажають, створила безсмертний вид мистецтва, здавалась їм абсолютно неприйнятною. Саме завдяки виступам європейських критиків у Сполучених Штатах Америки з'явилися шанувальники джазу». Після перших виступів американських джазових

ансамблів у Парижі в кінці 1910 року такі композитори, як Клод Дебюссі, Моріс Равель, Ігор Стравінський, Пауль Хіндеміт та інші пророкували джазу велике майбутнє. Під впливом їхніх висловлювань справжню цінність джазової музики усвідомили й на її батьківщині — США.

Народившись в Америці, джаз «проріс» із її національного та суспільного середовища: там були його витoki та першооснова. Прийшовши в Європу, джаз, ніби паросток-живець, був прищеплений до стовбура вікових музичних традицій, поступово розвиваючись та пристосовуючись до смаків і потреб європейської публіки. За своїм складом і характером джаз не може бути зіставлений ні з одним із жанрів класичної музики. Проте, лише упродовж десятиліть джаз став міжнародним явищем, без якого не можна уявити музичну культуру ХХ століття.

Луї Армстронг

Луї Армстронг — видатний американський виконавець джазової музики ХХ століття. Його ім'я стало своєрідним символом мистецтва джазу. Життя і творчість Армстронга невід'ємні від історії джазу: розповідаючи про розвиток джазу, не було б перебільшенням почати її за біблійним зразком: «Спочатку був Армстронг...».

Луї Армстронг

Провідний американський музичний критик Джеймс Лінкольн Коллієр написав книгу про Армстронга під назвою «Луї Армстронг. Американський геній», в якій зазначив: «Якби не було Армстронга, то й увесь наш сучасний музичний світ був би іншим. Ось чому його можна вважати музичним генієм своєї епохи...Американським генієм». Саме Луї Армстронг визначив художні орієнтири образного змісту джазу, удосконалив його форми, винайшов нові виразові засоби. Він здійняв джаз на рівень високого мистецтва, тим самим вплинувши на розвиток музичних напрямів, що розвинулися від джазу, наприклад рок-музику та її різновиди.

Луї Армстронг зростав у Сторивіллі — найбіднішому районі Нового Орлеана (США), серед злиднів, страждань і расового пригноблення. Він не отримав якісної освіти. Єдиною радістю в житті

була музика, що постійно звучала навколо, — тільки вона сповнювала душу радіщами та щастям. Першими інструментами, на яких почав грати Луї Армстронг, були ударні. Пройшовши цю «школу ритму», він почав грати на духових і, зрештою, став неперевершеним виконавцем на кларнеті й трубі (корнеті).

У роки популярності й слави Армстронга, зазвичай з першими звуками, які він видобував з інструмента, слухачі в захваті зривалися з місць. Кожен його виступ закінчувався довгими й бурхливими оваціями... У дні прощання з Луї Армстронгом президент США Ніксон виголосив заяву, в якій зокрема зазначив: «...Він був одним із творців американського мистецтва. Людина яскравої індивідуальності, Армстронг здобув всесвітню славу. Його блискучий талант і благородство збагатили наше духовне життя, зробили його більш насиченим».

«West End Blues» — загально-визнаний шедевр творчості Луї Армстронга. Перше його виконання відбулося у складі ансамблю «Hot Five» у 20-х роках ХХ століття. Автор мелодії блюзу — Джозеф Олівер — «Кінг» Олівер, як його називали шанувальники (а сам Армстронг називав своїм учителем), відомий джазовий музикант з Нового Орлеана.

*Луї Армстронг та Джозеф
Олівер у Чикаго. 1922 р.*

Блюз (англ. *blues* — смуток, меланхолія) — лірична пісня афро-американців у повільному темпі зі складним синкопованим ритмом, одне із джерел джазової музики.

Афро-американський поет Л. Х'юз писав: «Блюзи на мене завжди справляли враження безмежно сумної музики, набагато більш сумної, ніж спірічуелс. Це тому, що в блюзах гіркота не пом'якшена слізьми, а, навпаки, розпалена сміхом — абсурдним, суперечливим сміхом горя, котрий народжується, коли немає віри, на яку можна опертися».

Починається «West End Blues» розгорнутим вступом — блискучою та віртуозною *каденцією* у виконанні Армстронга, за яким змінюють одна одну частини, поєднані цілісністю та глибиною задуму: ансамбль усієї групи інструментів змінює соло тромбона, що, в свою чергу переростає в ансамбль-діалог кларнета і голосу Армстронга. Завершує твір кода за участю труби і фортепіано. «West End Blues» — зразок неперевершеного вміння Армстронга володіти ритмом: різноманітність ритмічних фігур у ньому безкінечна і немає жодного повторення. Увесь твір пройнятий настроєм суму, покори та співчуття. Це — струнка і завершена музична композиція, всі частини якої органічно взаємопов'язані і невинно плинуть до фіналу, що нагадує фінали шекспірівських трагедій. Стисло зміст «West End Blues» можна викласти так: «Блюз наповнює мене від голови до п'ят, я сумний сьогодні, я сповнений похмурих передчуттів, коли я йду на Західну околицю, де на мене очікує так багато страждань...».

За спогадами перших слухачів блюзу, Армстронг якщо не раніше, то лише одним цим твором довів, що джаз — це набагато більше, ніж музика, під яку танцюють, що це мистецтво має величезні виразові можливості і його можна вивчати все життя, проте так і не пізнавши до кінця.

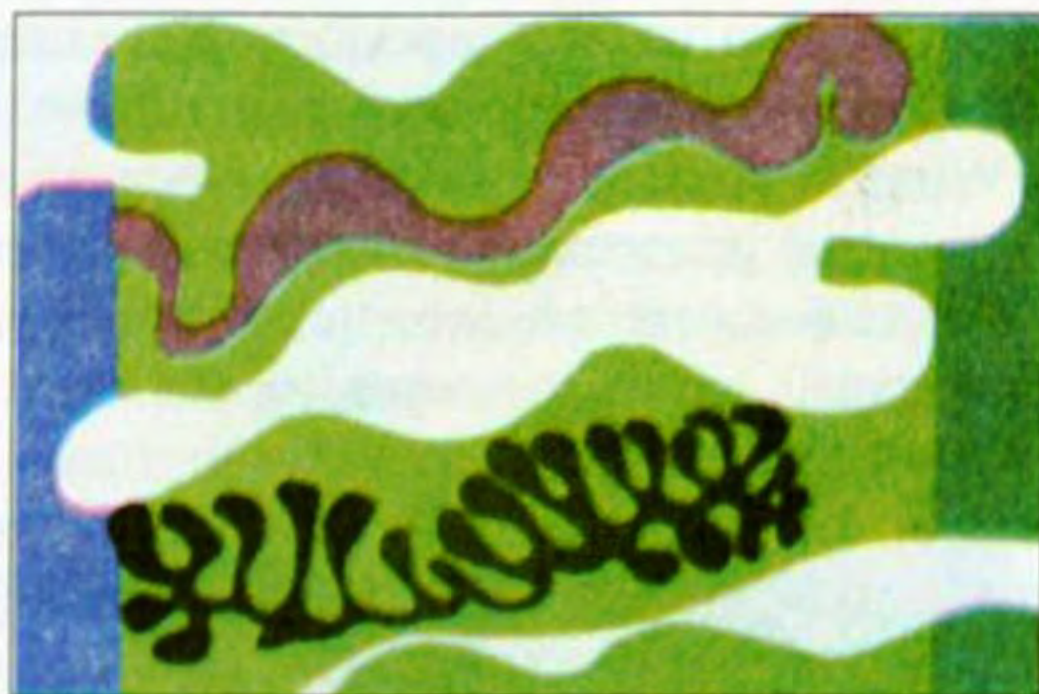
Каденція (італ. *cadenza* — закінчення) — епізод-імпровізація в інструментальному творі, що виконується одним інструментом соло.

Л. Армстронг. «West End Blues» («Блюз Західної околиці»)

Джазовими мотивами, що майстерно переплетені з елементами масової пісні, насичений яскравий та життєрадісний твір для дітей — мюзикл (опера) «Пригоди на Міссісіпі» Левка і Жанни Колодубів. Вони створили його у співавторстві в 1971 році за мотивами широко відомої повісті американського письменника Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна». Мюзикл має гостро-сюжетний розвиток дії з численними комедійними ситуаціями. Вставні музичні номери — куплетні пісеньки, що виконуються головними героями твору, та невеликі інструментальні антракти позначені характерним для афро-американського фольклору пульсуючим синкопованим ритмом і виразною мелодикою. Після успішної постановки мюзиклу на театральній сцені автори створили також оркестрову сюїту, що увібрала в себе найхарактерніші теми музичного спектаклю.

Розглянь репродукції картин із циклу «Джаз» французького художника Анрі Матісса. Зістав образний зміст прослуханих творів з образами живопису.

Анрі Матісс. «Джаз»

Л. і Ж. Колодуб. Фрагменти сюїти з мюзиклу «Пригоди на Міссісіпі»

Жанна Колодуб

«З Жанною Колодуб ми занурюємося в освіжаючий потік модерної української музики...».

Іван Ковалів,
диригент, музикознавець
(Канада).

Жанна Колодуб — відомий український композитор, педагог і музичний діяч, заслужений діяч мистецтв України. Народилась майбутній композитор в 1930 році у Вінниці в родині музикантів. Музичну освіту вона здобула в Київському музичному училищі імені Р.Глієра як скрипалька, а потім — у Київській

Жанна Колодуб

консерваторії на фортепіанному відділенні. Беручи уроки композиції у Бориса Лятошинського, а згодом — у свого чоловіка Левка Колодуба, Жанна Колодуб сформувалась як митець романтичного складу. Ось як написано про це в книзі Валентини Перерви «Про творчість Жанны Колодуб»: «Творчість українського композитора Ж. Колодуб є яскраво індивідуальне явище, в той же час найтісніше пов'язане з основними тенденціями як класичного, так і сучасного музичного мислення... Зберігаючи тісний естетичний та світоглядний зв'язок з романтизмом, Ж. Колодуб актуалізує різноманітні, різнопланові явища сучасного музичного мислення... Музика Ж. Колодуб відрізняється просвітленим емоційним тонусом, приваблює щедрим ліризмом, багатством звукобарвних відтінків, темпераментною імпульсивністю...».

Творча спадщина Жанны Колодуб багатогранна й різножанрова: балети для дітей «Пригоди Веснянки» і «Дюймовочка», музична комедія «Веселі дівчата» (у співавторстві з Левком Колодубом), мюзикли, кантата, твори для симфонічного та струнного оркестрів, інструментальні, вокальні твори, обробки народних пісень, музика до мультиплікаційних фільмів. Переважна більшість творів Жанны Колодуб призначена для дитячої слухацької аудиторії і вирізняється ліризмом, яскравою барвистістю музичної мови та образів.

Нині Жанна Колодуб поєднує творчу, педагогічну, виконавську та громадську діяльність. Вона є професором Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, членом Національної спілки композиторів України і Національної всеукраїнської музичної спілки, лауреатом державних премій та міжнародних конкурсів.

Минулого року ми вже слухали та виконували одну з пісень легендарного ліверпульського квартету «Beatles» — пісню «Let It Be» («Хай буде так»). На цей раз ми пропонуємо тобі вивчити і виконати разом із однокласниками ще одну з найвідоміших пісень, написаних Джоном Ленноном і Полом Маккартні, — «Yesterday» («Вчора»).

Чим вона відрізняється від джазової музики, що звучала на цьому уроці?

Квартет «Beatles»

Дж. Леннон, П. Маккартні. «Yesterday» («Вчора»)

Yesterday (Вчора)

*Вірші й музика Дж. Леннона, П. Маккартні
Український текст В. Федоренка*

Помірно
p

Yes-ter - day all my troub-les seemed so far a-way.

Now it looks as though they're here to stay. Oh I be - lieve in

yes - ter - day! Why she had to go I don't

1. know, she would - n't say. 2. // long for yes - ter - day.

Квартет
«Beatles»

Yesterday
All my troubles seemed so far away.
Now it looks as though they're
here to stay.

Oh I believe in yesterday!

Suddenly
I'm not half the man I used to be.
There's a shadow hanging over me.
Oh yesterday came suddenly!

Why she had to go
I don't know, she wouldn't say.
I said something wrong.
Now I long for yesterday.

Yesterday
Love was such an easy game to play.
Now I need a place to hide away.
Oh I believe in yesterday!

Вчора ще
Був веселим я й життю радів,
Нині ж серце смутком полонив.
О, душу хто б мені зцілив?

Раптом я
Іншим став, ніж ще учора був,
Непроглядний морок обгорнув,
Хто б день вчорашній повернув?

Вона
Прочитала жорстокий погляд мій.
Я зло
Крикнув їй:
«Вже нема назад шляхів!»

Вчора ще
Я гадав: любов — це гра дітей,
Вже від туги не стулю очей.
О повернись, вчорашній день!

1. Охарактеризуй звучання та образний зміст творів, що прозвучали.
2. Створи власну імпровізацію (вокальну чи інструментальну) на будь-яку обрану тобою тему.
3. Яке місце, на твою думку, належить джазу в сучасній масовій музичній культурі та яке його майбутнє?
4. Наскільки значною, на твою думку, є роль супроводу під час виконання пісні «Yesterday»? Які його варіанти ти міг би запропонувати?
5. Послухай музику на твій вибір. Чи привернула твою увагу джазова музика?

Рок-музика: початок... пошуки... «зірки»...

Рок-музика — стильовий напрям в естрадній музиці, що з'явився у Великобританії та США в 50–60-х роках та широко розповсюдився в 60–70-х роках ХХ століття. Основними ознаками рок-музики є опора на блюзові форми та надто підкреслений ритм, високий емоційний рівень виконання. Рок-музика має багато різноманітних течій, форм та різновидів.

Спрямовані до переважно молодіжної слухацької аудиторії, різноманітні течії рок-музики відрізняються за ідейно-художнім спрямуванням та естетичними принципами: від відвертого оспівування негативних проявів суспільної поведінки до вираження протесту проти соціальної несправедливості. У період масового поширення рок-музики в популярному французькому журналі «Парі-Матч» написали: «Це щось значно більше, ніж просто мода, ніж просто музика, ніж просто тимчасове захоплення. Це — народження нового стилю життя».

Виконання рок-музики вимагає особливих умов, що включають пластику, світлові ефекти, своєрідну поезію тощо. Важливе значення у рок-музиці надається сольному та ансамблевому співу, тобто звучанню людського голосу, причому виконавці суміщають функції інструменталістів та вокалістів. Ведучими інструментами в рок-музиці є не духові, як у джазі, а гітари і клавішні. Якщо у джазі використовуються природні тембри інструментів, то в рок-музиці важливими є пошуки нових тембрів за допомогою електронних підсилювачів та перетворювачів звуку, що значно розширює динамічний діапазон звучання. На відміну від джазу, для рок-музики характерний більш подрібнений та значно підкреслений ритм.

Елвіс Преслі

Елвіс Преслі народився в 1935 році в місті Тюпело штату Міссісіпі (США) в бідній робітничій, проте дружній та віруючій родині. Коли Елвісу виповнилося 11 років, він отримав у подарунок від батьків гітару замість омріяного велосипеда, на придбання якого просто не вистачило коштів. А в 1953 році він записав на студії звукозапису «Sun Records» у місті Мемфісі кілька пісень, як він потім згадував, «щоб послухати, як звучить його голос» та подарувати пісню своїй матері. Першим його записом була пісня «That's All Right Mama» («Все гаразд, мамо»). У той час Елвіс працював водієм вантажівки, співав у церкві та навчався на електрика, хоча мріяв стати поліцейським. Пісня «That's All Right Mama» прозвучала на радіо й одразу стала дуже популярною.

Елвіс Преслі

Е. Преслі. «That's All Right Mama» («Все гаразд, мамо»)

Згодом «Sun Records» запросила Елвіса на прослуховування, здійснила перші професійні записи співака та організувала його виступи. Його пісні звучали в характері вже популярного на той

час танцю *рок-н-рол*. Справжній успіх прийшов до Елвіса Преслі після підписання контракту з іншою студією — «RCA Victor» та випуску в 1959 році *синглу* «Heartbreak Hotel»/«I Was The One». Ця платівка була першою, що розійшлась мільйонним тиражем і отримала статус золотої. А Елвіса оголосили «королем рок-н-ролу».

Тим часом, Елвіс Преслі також співпрацював з кіностудією, і в 1956 році відбулась прем'єра його першого фільму «Love Me Tender». Це дозволило співакові купити будинок для себе та своїх батьків і гідно забезпечити проживання своєї родини.

Після служби в армії з 1958 по 1960 рік Преслі продовжив активно виступати з концертами, записувати нові пісні та зніматися в кіно. У 1967 році відбулася зустріч Елвіса Преслі з квартетом «The Beatles». Працездатність співака була неймовірною. Наприклад, у 1969 році впродовж чотирьох тижнів у Лас-Вегасі Преслі здійснив серію з 57-ми концертних виступів. А в період з 1969 по 1977 рік відбулось понад тисячу його виступів. У 1973 році знаменитий концерт Елвіса на Гавайях транслювався через супутник на увесь світ. Окремі виступи останнього гастрольного туру співака в червні 1977 року лягли за основу фільму «Elvis In Concert».

Упродовж своєї співацької кар'єри Елвіс Преслі тричі отримував престижну американську премію Греммі і всі три рази — за записи *госпел сонгз*, а також був володарем понад 50-ти золотих дисків: лише в США було продано понад двохсот мільйонів платівок з його піснями.

Рок, рок-шоу (англ. *rock* — скеля; *show* — показувати, демонструвати) — вид розважального шоу (масової концертної вистави), що поєднує музику, сценічні та світлові ефекти, електроніку, лазерну техніку, танцювальні та рухові елементи тощо з метою досягнення значного емоційного впливу на слухачів.

Рок-н-рол (англ. *rock'n'roll* — крутись та гойдайся) — молодіжний естрадний танець, що виник на початку 50-х років ХХ століття у США. Характерний простою мелодією з блюзовими інтонаціями в супроводі важкого та одноманітного акцентованого ритму. Як правило, серед виконавців рок-н-ролу є соло-співак, соло-електрогітара та саксофон.

Назву «рок-н-рол» запровадив американський радіо-диск-жокей Елан Фрід, запозичивши її з популярної у 50-х роках пісні, що починалася словами: «Ми будемо крутитись, ми будемо гойдатись». Фрід був також одним із перших, хто активно пропагував рок-н-рол.

Сингл (англ. *single* — один, єдиний) — невелика музична платівка із записом однієї — двох пісень.

Госпел сонгз (англ. *Gospel* — Євангеліє; *songs* — пісні) — сольні одноголосі духовні гімни на сюжети з Євангеліє.

«The Beatles»

Про початок та основні етапи творчої діяльності британського квартету «Beatles» ми розповідали тобі минулого року. (Пригадай, до речі, історію виникнення назви цього гурту.)

Творчість «Beatles» увібрала в себе найхарактерніші риси поп-музики середини ХХ століття і значною мірою визначила її подальший розвиток. Навіть більше, — великого впливу «Beatles» зазнала не тільки поп-музика, але й манера поведінки, стиль життя тодішньої молоді, і навіть сфера політичного життя. Їхня пісня «Дайте світові шанс», створена у 1969 році, стала своєрідним музичним плакатом протесту проти війни у В'єтнамі, яку проводили тоді США, та закликом до миру на землі.

Нагадаємо тобі, що учасниками квартету були Джон Леннон — вокаліст, гітарист, автор пісень, Пол Маккартні — автор пісень та виконавець на гітарі, бас-гітарі, банджо, фортепіано, Джордж Харрісон — гітарист та автор деяких пісень та Рінго Старр — виконавець на ударних.

Дж. Леннон, П. Маккартні. «The Girl» («Дівчина») у виконанні гурту «Beatles»

Квартет «Beatles»

Серед інших зразків рок-музики пісні «Beatles» вирізнялися найбільшим професіоналізмом та різноманітністю виражальних засобів. «Beatles» надали популярній музиці нового виміру, заклавши в неї небачені на той час виразові складнощі, тонкощі та витончені нюанси. Найвищим творчим досягненням квартету був альбом «Клуб самотніх сердець сержанта Пеппера», в якому використано форму пісенної сюїти і звучання струнного оркестру. Ще на початку творчої кар'єри «Beatles» один із музичних менеджерів, розглядаючи їхнє фото в газеті та маючи на увазі конкуренцію в царині поп-музики, сказав: «У них є геніальність, у цих хлопців. Вони можуть усіх нас знищити».

«Queen»

Творча діяльність британського гурту «Queen» (*queen* з англійської — «королева») є дуже рідкісним явищем у царині рок-музики: понад 20 років вона перебувала на вершині світової популярності. Це пояснюється, насамперед, їх власною неповторною індивідуальністю, а також широким охопленням різних стилів і напрямів рок- і поп-музики — від *хард-року* до *диско*. «Queen» називали королями та магістрами рок-музики, хоча упродовж усіх

Гурт «Queen»

років існування гурту його учасники зазнавали великих труднощів, різноманітних перепон у своїй діяльності, цькувань та фальсифікацій з боку преси, так званих «біографів гурту» і журналістів. У своїх піснях «Queen» виходили за межі традиційної рок-музики, використовуючи елементи опери, танцю і театралізованої вистави. Наприклад, одну з найвідоміших пісень — «Barcelona» («Барселона») було виконано разом із знаменитою іспанською оперною співачкою Мосеррат Кабальє. У 1980 році гурт першим використав звучання синтезатора, а також був першим, хто почав записувати відео-кліпи. Ідея та розроблення першого в світі відео-кліпу «Bohemian Rhapsody» («Богемська рапсодія») належить Фредді Мерк'юрі, солісту «Queen». Відео-кліпи, створені ним у 80-х роках минулого століття, й сьогодні не мають аналогів у світі за своєю красою, інтелектуальністю, образністю, режисурою та силою сценічних прийомів. Понад 30 ідей Мерк'юрі у наш час використовуються при створенні відео-кліпів. Одним із найкращих серед відео-кліпів «Queen» є пісня «The Show Must Go On» Б. Мея.

Починаючи з 1968 року, гурт поетапно формувався в осередку лондонських студентів на основі гурту «Smile» (з англійської — «усмішка»), змінюючи свій склад і назву. Вже в 1971 році гурт під назвою «Queen» остаточно сформувався в наступному складі. Фредді Мерк'юрі (справжнє ім'я — Фарух Балсара, художник-графік за освітою, який походив із роду парсів — вихідців з Ірану) — вокал, клавішні; Брайян Мей, фізик за освітою — гітара; Роджер Тейлор, біолог за освітою — ударні та Джон Дікон, інженер-електрик — бас-гітара.

Фредді Мерк'юрі був справжнім лідером гурту, найталановитішим і єдиним незамінним його учасником, після смерті якого гурт розпався. Фредді був високоосвіченою особистістю, що є достатньо рідкісним явищем серед рок-музикантів. Упродовж свого недовгого життя він виявив неперевершений талант як співак, рок-музикант і композитор, поет, піаніст і танцівник, художник, дизайнер і кліпмейкер*. «Ми мали за честь супроводжувати його в дивовижній подорожі під назвою «Queen», — сказав Брайян Мей від імені учасників гурту після смерті Фредді Мерк'юрі.

Фредді
Мерк'юрі

*Кліпмейкер — автор і розробник відео-кліпів.

Мерк'юрі мав унікальні й необмежені вокальні, репертуарні та виражальні можливості. Виконуючи пісні не просто як співак, а як талановитий актор, своїм голосом він умів виразити найтонші відтінки людських емоцій. Як у складі гурту «Queen», так і в своїх сольних виступах він однаково блискуче виконував і оперні партії, і рок-н-рол, а також вдало експериментував у різних напрямках рок-музики. І в кожному жанрі своєї творчості, у тому числі як композитор і поет, Фредді зумів досягти досконалості, впроваджуючи нові оригінальні ідеї та знахідки. Він створив свій власний музичний стиль, який тепер називають стилем «Queen». На жаль, у більшості книг про Фредді Мерк'юрі надається суперечлива або відверто спотворена інформація про його життя і творчість.

Перший альбом гурту «Queen» з тією ж назвою вийшов у 1973 році, останній — подвійний альбом із 17 пісень «Greatest Hits II» — в 1991-му. Робота над новими записами гурту постійно чергувалася з гастрольними турами різними країнами світу. Першою була гастрольна поїздка до США в 1975 році. І того ж року Фредді Мерк'юрі був уперше, але не востаннє удостоєний престижної британської премії Ivor Novello як автор пісні «Killer Queen». Потім були й інші нагороди, серед яких — відомі «Греммі», «Срібний екран» (США), «За видатний вклад у британську музику» та «Джуно» (Канада).

«Queen» не раз перевершували світові рекорди щодо кількості слухачів на концертах. Наприклад, в Буенос-Айресі на їхні два концерти прийшла 251 тисяча осіб (деякі гурти не збирають таку кількість упродовж усієї кар'єри). У 1982 році «Queen» потрапили до Книги рекордів Гіннесса як найбільш високооплачуваний гурт.

Гуртом століття почали називати «Queen» після виходу в радіоефір пісні «Bohemian Rhapsody», тривалість звучання якої складала 5 хвилин і 55 секунд. Вважалося, що така довготривала пісня не зможе стати *хітом*. Проте лише впродовж перших двох днів пісню повторювали на радіо 14 разів.

Для обкладинки альбому «Ніч в опері» 1975 року, який згодом отримав платинову нагороду, Фредді Мерк'юрі розробив логотип гурту, що став їхнім постійним гербом. Вважається, що на ньому зображено знаки Зодіаку учасників гурту. Проте, авторкою книги «Історія Фредді Мерк'юрі» Марією Ахундовою переконливо доводиться набагато глибший зміст зображень на гербі, пов'язаний із символами християнського та зороастрійського віросповідань.

Герб гурту «Queen»

Учасники «Queen» у різний час писали музику до кінофільмів, одним із яких є загальновідомий серіал «Горець».

Фредді Мерк'юрі тривалий час — упродовж п'яти років був хворим на СНІД, проте приховував це і оголосив публічно про свою хворобу 23 листопада 1991 року. Наступного дня він пішов із життя. Його посмертно нагородили премією «За видатний вклад у британську музику», в пам'ять про нього було випущено нові сингли, а також у 1992 році проведено кілька грандіозних концертів зірок світової естради, всі збори від яких поступили до спеціального фонду боротьби зі СНІДом. Ще за життя Фредді неодноразово направляв великі кошти до подібних фондів.

У наш час «Queen» має багато прихильників по всьому світу. Шоу має тривати!..

Б. Мей. «The Show Must Go On» («Шоу має тривати») у виконанні гурту «Queen»

Хіт (шлягер) (англ. hit — удар, попадання в ціль, успіх) — популярна пісня або танцювальна мелодія.

Хіт-парад — перелік найпопулярніших виконавців і записів сучасної музики. Він формується шляхом збору даних про продаж аудіозаписів, кількість виступів виконавців на радіо і телебаченні, а також шляхом опитування слухачів.

Хард-рок (англ. hard rock — жорсткий рок) — напрям у рок-музиці, що відзначається жорстким і потужним характером звучання за рахунок різноманітних звукових ефектів, провідної ролі електрогітар та агресивного стилю вокалу.

Диско (англ. disco) — стиль популярної танцювальної музики, що характеризується рівномірним підкресленим ритмом, провідною роллю вокалу, клавішних, струнних та електронних інструментів.

1. Охарактеризуй способом зіставлення звучання та образний зміст пісень, що прозвучали.
2. Творчість яких із представлених рок-виконавців справила на тебе найбільше враження і чому?
3. Які з англomовних рок-груп, на твою думку, також залишили свій «зірковий слід» в естрадній музиці?
4. Яким ти вбачаєш майбутнє рок-музики, зважаючи на творчість відомих тобі її сучасних представників та стан розвитку цього напрямку в наш час?
5. Послухай музику на твій вибір. Який із стильових напрямів рок-музики тебе приваблює і чому?

Епохальні постаті французької естради

Французька естрада сформувалась на межі XIX–XX століть і походить від пісенної традиції *шансон*, що виникла ще в XV–XVI століттях. Пригадай, з творчістю якого французького шансон'є ти вже зустрічався на уроках музичного мистецтва?

Шансон (фр. *chanson* — пісня) — французька лірична пісня — народна та естрадна, що має різноманітні жанрові й історичні різновиди.

Шансон'є (фр. *chansonier* — співак) — французький естрадний співак, часто — автор тексту і музики пісні.

Едіт Піаф

«У свої пісні я вкладаю
все найпотаємніше, найдорожче,
всю себе, свою душу, серце,
свою любов...»

Едіт Піаф.

Едіт Піаф — це зірка, «...котра одиноко згоряє від внутрішнього вогню в нічному небі Франції», — як писали про неї сучасники. Вона народилася 19 грудня 1915 року в сім'ї вуличного акробата і співачки. «Мені судилося народитися на останній сходинці соціальних східців, які занурені в болото, де не існує сподівань», а також: «Моє життя було огидним. Це правда. Але моє життя було й прекрасним. Тому що я любила передусім його, життя», — писала про себе співачка.

Справжнє ім'я зірки — Едіт Гас'йон. «Бродяжку Едіт» у дитинстві покинула мати, і вона зростала під опікою бабусі в одному з найбідніших кварталів Парижа, не отримавши ні якісної освіти, ні виховання. З восьми років Едіт виступала з батьком на вулицях — збирала гроші та співала, поки батько виконував акробатичні трюки. У 15 років Едіт залишила батька, щоб розпочати самостійне життя.

Одного разу, під час виконання пісні про маленького горобця на паризьких вулицях, її почув Луї Лепле, директор театру-кабаре «Жерніс» на Єлисейських полях. Голос Едіт вразив Лепле, він запросив її до театру і почав називати «мом піаф» (la Mme Piaf). — маленький горобчик. Цей псевдонім щонайкраще підходив до її тендітної статури. Під керівництвом Лепле у 1936 році вийшла перша платівка Едіт з піснею «Les Mmes de la cloche» («Дзвіночки»). Незабаром розпочалась тривала співпраця співачки з композитором Маргаритою Монно, а також її кар'єра в кіно. Першим фільмом, у якому в 1937 році знялася Едіт Піаф, був фільм «Холостячка» режисера Жана Лимура.

Великий акторський талант Піаф на театральній сцені уперше розкрився в 1940 році в написаній для неї відомим драматургом Жаном Кокто п'єсі «Байдужий красунчик». Невтомно працювала Едіт Піаф під час Другої світової війни, створивши власну групу Опору, що складалась із єврейських музикантів.

Під час війни Едіт зустріла молодого шансон'є Іва Монтана, з яким тривалий час співпрацювала на естраді та в кіно. Знаменними також стали у повоєнні роки зустріч і дружба з видатною актрисою Марлен Дитріх та співпраця з молодими шансон'є Шарлем Азнавуром і Жільбером Беко. Упродовж своєї кар'єри співачка написала близько 80 пісень, що одразу ставали справжніми хітами.

Тріумфальними були виступи Едіт Піаф у паризькому концертному залі «Олімпія» та у нью-йоркському Карнегі-Холлі — Едіт була першою шансонеткою, якій дозволили співати в цьому «храмі класичної музики». Цей виступ зробив її зіркою світового масштабу.

Пісню «Non je ne regrette rien» («Ні, я ні за чим не жалкую») написав у 1960 році для Едіт Піаф молодий композитор Шарль Дюмон. Ця пісня вперше була представлена публіці в 1961 році на сцені «Олімпії».

Ш. Дюмон. «Non je ne regrette rien»

(«Ні, я ні за чим не жалкую») у виконанні Едіт Піаф

Джо Дассен

Джо Дассен — одна з найвизначніших постатей в історії французької музики. Його пісні, що розійшлися мільйонними тиражами ще за його життя, вже понад 20 років звучать на французькому радіо.

Джо Дассен почав свою кар'єру в США зі співу класичного французького шансону. Народився він у 1938 році в Нью-Йорку в родині актора та режисера, російського єврея і скрипальки угорського походження.

З 1950 року родина Дассена переїхала до Парижа. Проте за шість років Джо повернувся до США, де закінчив навчання в університеті та отримав докторський науковий ступінь. Під час навчання Джо заробляв собі на життя, працюючи кухарем, прибиральником та слюсарем, а в 1958 році почав працювати діджеєм у місті Детройті.

Під час перебування в США Джо Дассен познайомився з багатьма відомими представниками шоу-бізнесу, зокрема зі співаками Пітом Сігером і Бобом Біланом.

На початку 60-х років Джо повернувся до Франції і незабаром у 1965 році записав свій перший сингл. Наступного року про нього вже говорили як про зірку першої величини. Цьому сприяла співпраця з композитором Жаком Пле. Перший концертний виступ Джо Дассена відбувся у 1967 році разом з відомим співаком Сальваторе Адамо. Незабаром Джо виступив на сцені «Олімпії», що само по собі вже було успіхом. Із самого початку слухачів приваблювали його низький, глибокий голос, природна елегантність та екзотичне американське походження. На початку 70-х років він очолював хіт-паради французької естради.

Д. Дассен. «L'ete Indien» («Бабине літо»)

Патрисія Каас

У 1987 році у Франції у виконанні молодої непримітної дівчини прозвучала пісня «Мадемуазель співає блюз». Її голос та манера виконання нагадали слухачам неперевершену Едіт Піаф. Так на горизонті французької, а згодом і світової естради з'явилась нова зірка — Патрисія Каас, яка отримала титул «відкриття року». З виходом у 1990 році другого альбому «Сцена життя» співачка вже мала світове визнання.

Чудовий, чуттєво-виразний голос, артистичний талант і невтомне працелюбство незабаром зробили Патрисію Каас найпопулярнішою французькою співачкою, а постійні гастролі принесли

Патрисія Каас

їй світову популярність. Від початку її кар'єри й по наш час Патрисією Каас випущено десять альбомів, що розійшлися у світі тиражем понад 10 мільйонів примірників.

Виступи Патрисії — це без перебільшення справжні спектаклі з відповідними декораціями та персонажами — музикантами її групи: інструменталістами та бек-вокалістками*. Важливою частиною цих міні-спектаклів є хореографічна частина, особливо виразна й витончена пластика рук співачки. Та головне багатство Патрисії Каас — її чуттєвий голос, що заворює з перших звуків, з особливими виконавськими прийомами: підкресленою вібрацією, затриманням останнього звуку та гліссандо**.

У репертуарі Патрисії Каас переважно повільні, мінорні пісні про нещасливе кохання. Це мало б здатися нудним та одноманітним. Проте завдяки оригінальним знахідкам співачки, красі інструментального аранжування й театралізації кожна з пісень, що не тільки проспівується, а «проживається» на сцені, є неповторною і справляє на слухачів вражаючий ефект. Патрисія не приховує, а навіть підкреслює близькість своєї виконавської манери та голосу до Едіт Піаф і часто виконує її пісні.

Завойовуючи сучасну аудиторію слухачів, Патрисія Каас почала виконувати більш танцювальні та енергійні пісні, а також співати англійською мовою. Останній час вона працює над випуском записів англомовних пісень з американським продюсером.

П. Грос. «Bessie» («Безі») у виконанні Патрисії Каас

1. Чим, на твою думку, є визначальною творчість представлених майстрів французької естради (на прикладі прослуханих творів)?
2. Чи приваблює тебе французький шансон? Якщо так — чим саме?
3. Яких ще представників французької естради ти знаєш? Що ти можеш розповісти про їхню творчість?
4. Послухай музику на твій вибір. Що для тебе є найголовнішим у виконавській інтерпретації*** музики?

* Бек-вокал (англ. *back* — спина, задня частина, підтримка) — вокальна підтримка соліста-співака.

** Гліссандо (фр. *glisser* — ковзати) — особливий виконавський прийом — легке та швидке «ковзання» від одного звуку до іншого.

*** Інтерпретація (латин. *interpretatio* — тлумачення) — в музиці — художньо-звукова реалізація музичного тексту у процесі виконання.

Гранди російської естради

Ісак Дунаєвський

Ісак Дунаєвський — російський композитор ХХ століття, видатний майстер оперети і популярної музики. Всенародне визнання отримала його творчість у жанрі так званої *масової пісні* в 30–50-ті роки.

Народився Ісак Дунаєвський у 1900 році на Полтавщині, у місті Лохвиці. Шести років він самостійно навчився грати на фортепіано, а через два роки під керівництвом педагога вже опановував гру на скрипці. З десяти років майбутній композитор навчався у Харківській гімназії та, одночасно, в музичному училищі. Згодом Ісак Дунаєвський поєднував навчання в консерваторії та юридичному факультеті Харківського університету.

Ісак Дунаєвський

Енергійний і завзятий, Дунаєвський по закінченні консерваторії випробовував себе в різних сферах діяльності, проте всі вони так чи інакше стосувалися музики. Він був співробітником газети, керівником музичних гуртків та студій, лектором у народному університеті та завідувачем музичного сектору у відділі народної освіти, а ще — скрипалем-концертмейстером, а згодом і диригентом Харківського драматичного театру. Багато спектаклів цього театру супроводжувалися музикою Ісака Дунаєвського.

З театром пов'язана творчість Дунаєвського і після його переїзду до Москви у 20-х роках. Там він продовжував писати музику для драматичних спектаклів, а також створив свої перші оперети.

30-ті роки — період розквіту творчості Ісака Дунаєвського та широкої популярності його музики. Це пов'язано з розквітом радянського кінематографу. Вся країна співала яскраві, виразні та неповторні пісні Дунаєвського з кінофільмів «Веселі хлоп'ята», «Три товариші», «Воротар», «Цирк», «Діти капітана Гранта», «Волга-Волга», «Світла путь» та інших.

Під час війни 40-х років пісні Дунаєвського набули нового, героїчно-патріотичного змісту і не втратили своєї актуальності й популярності. У повоєнні роки композитор поєднував широку концертну діяльність зі створенням нових оперет і музики до кіно-

фільмів. Загалом творчий доробок Ісака Дунаєвського складає музика до двадцяти кінофільмів, п'ятнадцять оперет, велика кількість масових пісень.

Однією з найвідоміших пісень Ісака Дунаєвського є «Марш весёлых ребят» («Марш веселих хлоп'ят»), що починається словами «Легко на сердце от песни веселой...» з кінофільму «Веселые ребята» («Веселі хлоп'ята»), яку виконує (як і одну з головних ролей у фільмі) Леонід Утьосов.

Масова пісня — пісня, призначена для масового виконання, що віддзеркалює думки й почуття людського загалу і є доступною для непрофесійного виконання в побуті та під час свят.

І. Дунаєвський. «Марш веселых ребят» («Марш веселих хлоп'ят») у виконанні Леоніда Утьосова

Леонід Утьосов

Леоніда Утьосова — знаменитого російського естрадного співака, актора, диригента і режисера (XX ст.) звинувачували у відсутності у нього співацького голосу, на що він відповідав: «Нехай так! Я співаю не голосом — я співаю серцем!».

Леонід Утьосов (його справжнє ім'я — Лазар Вайсбейн) народився в Одесі в 1895 році. Навчання в комерційному училищі, куди його влаштував батько, щоб дати синові хорошу освіту, не цікавило юнака. Леоніда цікавила... музика: спів соло та в хорі, гра на скрипці та балалайці в самодіяльних оркестрах — він брав участь в усіх музичних гуртках, і жоден концерт не обходився без його виступів. Попри те, що батько заборонив йому займатися музикою, юнак залишив училище і влаштувався на роботу в цирк, а згодом став артистом театру мініатюр у Кременчузі. Це сталося в 1912 році. Саме там з'явився його псевдонім — Утьосов.

Найбільший успіх прийшов до молодого артиста в Москві у 20-х роках — там він брав участь у спектаклях різних театрів (один із них очолював Володимир Маяковський). Справжнім тріумфом став виступ організованого Утьосовим естрадного ансамблю «Теа-джаз» у 1929 році. Утьосов у спектаклі був одночасно диригентом, конферансьє, танцював, співав, грав на скрипці та читав вірші. Ансамбль отримав істинно народне визнання і згодом

Леонід Утьосов

Леонід Утьосов

отримав статус Державного естрадного оркестру. Майже п'ятдесят років проіснував цей колектив, очолюваний Леонідом Утьосовим.

Секрет грандіозної популярності оркестру полягав, передусім, у рідкісному організаторському таланті Утьосова, а також у творчому єднанні та дружбі всіх учасників колективу — кожен із них був солістом та співавтором виконуваних творів. Один із спектаклів «Театра джазу» — «Музичний магазин» ліг за основу задуму найпопулярнішого кінофільму 30-х років «Веселі хлоп'ята». Цей фільм отримав престижний приз на кінофестивалі в Італії.

Алла Пугачова

Алла Пугачова — мегазірка російської естради — співачка і композитор, творча діяльність якої відзначена державною нагородою — орденом «За заслуги перед Отечеством».

Народилась Алла Пугачова у Москві в 1949 році. За освітою вона хоролий диригент і театральний режисер. Творча кар'єра співачки почалася в липецькому вокально-інструментальному ансамблі «Москвичі». Надалі, в 70-х роках, вона співала у відомих і популярних естрадних колективах — оркестрі під керівництвом Олега Лундстрема та ансамблі «Веселі хлоп'ята» під керівництвом Павла Слободкіна. У 1974 році Алла Пугачова стала лауреатом Всесоюзного конкурсу артистів естради, в 1975-му отримала нагороду «Гран-прі» на міжнародному конкурсі «Золотий Орфей» за пісню «Арлекіно». Пісня «Все могут короли» на Сопотському фестивалі в Польщі в 1978 році також принесла співачці найвищу нагороду.

Алла Пугачова

Ці успіхи сприяли офіційному визнанню Пугачової: того ж 1978 року вона стала артисткою Росконцерту, а також взяла участь у створенні гурту «Рецітал», з яким співала тривалий час.

У 1961 році в результаті багаторічної творчої співпраці з відомим латвійським композитором Раймондом Паулсом була представлена концертна програма «У нас в гостях Маестро». Чотири роки потому на екрани вийшов художній фільм «Жінка, яка співає» з Аллою Пугачовою в головній ролі.

Результатом невтомної співпраці співачки і Раймонда Паулса був ряд яскравих концертних програм: «Монологи співачки», «Прийшла і говорю», «Різдвяні зустрічі». Алла Пугачова є автором пісень на вірші Анни Ахматової, Осипа Мандельштама, Іллі Резника, що виконувались як самою співачкою, так і іншими естрадними артистами.

Діапазон образів у піснях Пугачової дуже широкий — від драматичних до жартівливих. Проте, в жодній з них немає агресії. Вона чудово виконує і поп-, і рок- і фолк-музику. Улюбленою темою співачки є жіноча доля з її радістю й печаллю, розлуками і зустрічами, надіями та сподіваннями. Кожна пісня Алли Пугачової — це професійний витвір мистецтва, а також спосіб самовираження і спілкування з людьми.

Р. Паулс. «Маэстро» у виконанні Алли Пугачової

Раймонд Паулс

Раймонд Паулс — латвійський композитор і піаніст, чия творчість є широко відомою і популярною на батьківщині та за її межами.

Народився Раймонд Паулс у Ризі, столиці Латвії, в родині складува. З трьох років Раймонд почав займатися музикою: спочатку в дитячому садку при музичному інституті, потім — в музичній школі при Латвійській консерваторії, а згодом і в самій консерваторії на виконавському факультеті.

Тривалий час Раймонд Паулс виступав як піаніст у складі різних естрадних

Раймонд Паулс

оркестрів. Популярність як композитору йому принесла створена в 1976 році пісня «Листя жовте» (ти мав нагоду її послухати та навіть виконати на уроках минулого року). У подальшому композитор написав багато пісень, що одразу ставали хітами, для відомих естрадних співаків — Валерія Леонтьєва, Лайми Вайкуле та інших, а також створив музику для ряду спектаклів, теле- і кінофільмів.

Раймонд Паулс є автором мюзиклів «Сестра Керрі» та «Шерлок Холмс», а також ініціатором започаткування пісенного фестивалю молодих виконавців у Юрмалі. У своїй країні Паулс відомий ще й як політичний діяч. Особливою сторінкою його творчої діяльності є співпраця з Аллою Пугачовою. Для неї композитором були написані широко популярні пісні «Маэстро», «Старинные часы», «Миллион алых роз», «Без меня».

Наступний музичний твір, який ми пропонуємо тобі послухати, — це пісня, що має загадкову й не до кінця з'ясовану історію свого походження. Пісня «Город золотой» прозвучала в кінофільмі «Асса» у виконанні Бориса Гребенщикова та гурту «Акваріум». Певний час вважалося, що Гребенщиков і є автором слів пісні. Проте сам він ніколи й ніде себе автором не називав, а згадував то ім'я поета Олексія Хвостенка, то іншого поета — Анрі Волохонського, або не називав нікого.

Гурт
«Акваріум»

В Інтернет-дослідженні 2003 року російського публіциста Зеева Гейзеля автором слів пісні названо Анрі Волохонського і наведено історію створення цих віршів у 1972 році зі слів самого поета. Як пише Волохонський, на створення віршів його надихнула платівка із записами лютневої музики у виконанні лютніста й мало відомого композитора Володимира Вавилова. Серед десяти творів там звучала й ця мелодія, що надзвичайно сподобалась Анрі Волохонському.

Хоча на платівці під назвою «Лютнева музика XVI–XVII століть» не зазначене прізвище автора музики, певний час вважалося, що її написав середньовічний композитор Франческо да Міла-но. Проте професор Московської консерваторії Шандор Калопі після ретельного вивчення записів довів, що це — не середньовічна музика. Отже, за версією З.Гейзеля автором мелодії, що стала згодом піснею «Город золотой», є сам виконавець Володимир Вавилов.

Існує кілька варіантів назви і тексту цієї пісні, якій вже понад 30 років, вона звучала в різних виконаннях і продовжує приваблювати нові покоління слухачів і виконавців своїми фантастично-несподіваними образами і красивою мелодією.

В. Вавилов. «Город золотой» (в обробці Б.Гребенщикова)
у виконанні гурту «Акваріум»

Борис Гребенщиков

Борис Гребенщиков (БГ) — лідер російського гурту «Акваріум», вокаліст, гітарист і автор пісень. Народився він у 1953 році в Ленінграді. За його власними спогадами свою першу гітару Борис знайшов на смітнику, а грати його навчила бабуся, тому першими його виконуваними творами були старовинні російські романси.

Борис Гребенщиков

Разом із другом дитинства Анатолієм Гуницьким («Джорджем») у 1972 році Борис Гребенщиков створив гурт «Акваріум». Широкої популярності гурт досягнув за вісім років, багато разів

змінюючи свій склад. Визначальним був виступ «Акваріуму» на концерті пам'яті Володимира Висоцького в 1980 році. За рік по тому вийшов їх перший магнітоальбом під назвою «Синій альбом». У той же час «Акваріум» став членом новоствореного Ленінградського рок-клубу.

Заслуговує на увагу вагома підтримка у 80-х роках Гребенциковим молодого гурту «Кіно» на чолі з Віктором Цоем, що здійснювалась шляхом допомоги в організації концертів, записів та спільних виступів з «Акваріумом». Пік популярності «Акваріуму» прийшовся на 1987 рік — постійні концерти, виступи на телебаченні, продаж великих тиражів їхніх альбомів. У той же час вийшов художній фільм «Асса» з їхніми піснями. А в кінці року відбулась перша гастрольна поїздка Бориса Гребенщикова до США із сольними концертами.

Гурт «Акваріум»

У 1989 році на європейському телеканалі MTV був показаний біографічний фільм про «Акваріум» «Long Way Home». За рік по тому гурт взяв участь ще в одному концерті пам'яті — на цей раз Віктора Цоя. У 1997 році «Акваріум» відзначив своє 25-річчя серією масштабних виступів і наступного року сформував новий склад гурту під назвою — «Новий Електричний Пес».

«Співана поезія» Володимира Висоцького вже, напевне, звучала на уроках музичного мистецтва минулого року. На цей раз ми пропонуємо тобі й твоїм однокласникам вивчити і виконати одну з його найвідоміших пісень — «Песню о друге» («Пісню про друга») з кінофільму «Вертикаль».

В. Висоцький. «Песня о друге» («Пісня про друга»)

В. Висоцький у кінофільмі «Вертикаль»

Песня о друге (Пісня про друга)

Стихи и музыка В. Высоцкого
Украинский текст В. Федоренко

Умеренно

p

Ес-ли друг о - ка - зал ся вдруг и не друг и не враг, а так...

Ес-ли сра-зу не раз-бе-решь, плох он и - ли хо - рош, —

пар-ня в го-ры тя - ни—риск-ни, не бро-сай од - но - го е - го,

пусть он в связ-ке од - ной с то-бой — там пой-мешь, кто та - кой.

Если друг оказался вдруг и не друг, и не враг, а так...
Если сразу не разберешь, плох он или хорош, —
Парня в горы тани — рискни, не бросай одного его,
Пусть он в связке одной с тобой — там поймешь, кто такой.

Если парень в горах — не ах, если сразу раскис — и вниз,
Шаг ступил на ледник и сник, оступись — и в крик,
Значит рядом с тобой чужой, ты его не брани — гони:
Вверх таких не берут и тут про таких не поют.

Если ж он не скулил, не ныл, пусть он хмур был и зол, но шел,
А когда ты упал со скал, он стонал, но держал,
Если шел за тобой, как в бой, на вершине стоял хмельной,
Значит, как на себя самого, положишься на него.

Коли друг раптом став не друг, став не ворог тобі, а так...
Коли зразу не розбереш, як себе поведе, —
Хлопця швидше до гір бери, та не кидай самим його,
Хай, здіймаючись до небес, він покаже себе.

Коли він у горах — не ах, коли зразу розкис — й униз,
Коли крок ступив і зів'яв, похитнувся й закричав,
Знай, що поруч іде чужий, ти його краще прожени:
В гори їх не беруть, а тут їм пісень не складуть.

Коли ж він не стогнав, не нив, був понурій, а все ж ішов,
А коли ти униз упав, зціпив зуби й тримав,
Як з тобою ішов, мов в бій, на вершині стояв хмільний,
То йому ти, немов собі, вір в усьому й завжди.

1. Розкажи про своє особисте ставлення до творчості композиторів, чиї твори прозвучали, та їх виконавців.
 2. Кого ще, як ти вважаєш, можна назвати «грандом російської естради»? Обґрунтуй свою думку.
 3. Що найбільше привертає твою увагу в образному змісті та звучанні останніх зразків російської естради і чому?
 4. Чи виконував (виконувала) ти раніше пісні В. Висоцького? Чого, передусім, вони вимагають від виконавця?
 5. Послухай музику на твій вибір. Пісні яких російських естрадних композиторів та виконавців не залишають тебе байдужим і чому?
-

Витоки української естрадної пісні

Хто спів черпає із джерел народу,
Вклоняється їм серцем і чолом, —
Той сам стає від роду і до роду
Народним невичерпним джерелом.

Олександр Богачук.

Слухаючи і виконуючи різноманітні музичні твори, написані професійними композиторами — сучасними чи представниками минулих епох, ти мав (мала) нагоду переконатися, що джерелом та під ґрунтям для професійного мистецтва, у тому числі й українського, є народна музична творчість. Не виключенням у цьому сенсі є й естрадна, тобто популярна музика. У кожній країні вона має свої національні риси-характеристики, а народна пісня, яка несе в собі первинні національні ознаки, є, зокрема, усвідомленим чи не усвідомленим джерелом творчості естрадних композиторів та виконавців.

В Україні музична творчість народу огорнула піснею не тільки життя окремої людини, але й життя всієї нації в її історичному розвитку. Українська культура не має майбутнього без народної пісні, яка повсюди звучить у наші дні: її відроджують, зберігають та виконують як звичайні люди, так і професійні виконавці.

Нагадаємо тобі висловлювання видатного письменника Миколи Гоголя, який писав, що з українських народних пісень людина може «пізнати справжній побут, стихії характеру, всі найтонші відтінки почуттів, хвилювань, страждань, радощів народу... вони

(пісні) не відриваються ні на мить від життя і завжди відповідають тодішньому моментові і тодішньому стану почуттів. Пісні для України — все: і поезія, й історія, і батьківська могила. Хто не проїнявся ними глибоко, той нічого не дізнається з минулого цієї квітучої країни».

Виконання народних пісень може бути різним — від автентичного* до осучасненого за допомогою музичних естрадних прийомів.

Отже, послухай три українські народні пісні у виконанні відомих виконавців та спробуй усвідомити роль і значення народної пісенної творчості у становленні української естради.

Українська народна пісня «Там де Ятрань круто в'ється»
у виконанні А. Солов'яненка

Анатолій Солов'яненко

Пісня прозвучала у виконанні видатного українського співака, *тенора* **Анатолія Солов'яненка**. Він народився в Донецьку, в родині шахтаря та з дитинства мав голос винятково красивого тембру й надзвичайно широкого діапазону. Батьки Анатолія дуже любили і вміли співати, вони часто брали участь у самодіяльних концертах та, навіть, аматорських оперних виставах. Анатолій спочатку отримав професію гірського інженера, проте ніколи не полишав надію стати співаком.

Анатолій
Солов'яненко

Навчаючись у Донецькому політехнічному інституті, а потім працюючи на шахті інженером, він, як і його батьки, із задоволенням виступав на вечорах, оглядах, концертах. Після випадкової зустрічі з Олександром Коробейченком, солістом Донецького театру опери і балету, заслуженим артистом України, Анатолій почав брати у нього уроки вокалу. І його унікальні вокальні здібності не могли залишитися не поміченими. Далі, в 1962 році, був блискучий виступ на звітному концерті самодіяльності Донецької області в Києві та закономірне запрошення до Київського оперного театру. «Слухаючи Солов'яненка, я була вражена свободою і ши-

* Автентичний (гр. *authentikos*) — той, що відповідає оригіналу, дійсний, заснований на першоджерелах.

ротою звучання його прекрасного, красивого за тембром голосу, який у верхньому регістрі практично не має меж», — писала прославлена російська співачка Марія Максакова.

Анатолій Солов'яненко двічі проходив стажування в Міланському театрі «Ла Скала» і, залишаючись солістом Київського театру опери і балету, брав участь у спектаклях багатьох оперних сцен світу.

У репертуарі співака були не лише оперні партії. Він з великим успіхом виконував романси вітчизняних і зарубіжних композиторів, а також народні пісні.

Тенор (від латин. *tenere* — тримати, спрямовувати) — високий чоловічий голос.

Ніна Матвієнко

Неперевершеною виконавицею українських народних пісень є народна артистка України, лауреат різноманітних конкурсів і фестивалів, кавалер Ордена княгині Ольги **Ніна Матвієнко**. Нещодавно вона була удостоєна звання Героя України, як зазначено на офіційному сайті Президента, «за вершинний пісенний талант, що пробуджує і возвеличує духовну силу українського народу».

Ніна Матвієнко

Творча концертна діяльність співачки почалася в 1967 році. Вона була солісткою Народного хору імені Г. Верьовки, очолюваного видатним хоровим диригентом Анатолієм Авдієвським, нині — народним артистом України, а з 1968 року співпрацює з вокальним тріо «Золоті ключі». Репертуар Ніни Матвієнко дуже широкий: це народні пісні — ліричні, обрядові, жартівливі, пісні-балади, а також пісні відомих українських композиторів, серед яких Є. Станкович, О. Кива, М. Скорик, І. Кириліна та інші. Талант Ніни Матвієнко розкрився також у театрі та кіно — там вона зіграла багато різних ролей, а також озвучила ряд теле- і радіопрограм. Найвідоміші спектаклі за участю співачки — «Маруся Чурай», «Катерина Білокур», «Розлилися води на чотири броди» та кінофільми «Солом'яні дзвони», «Пропала грамота». У 1968 році було знято відеофільм за участю Ніни Матвієнко «Русалчин великдень».

Успішною була співпраця Ніни Матвієнко із зарубіжними артистами, зокрема з японським танцівником Тадаші Ендо у музичному спектаклі «Під сонцем». У 1995 році вона взяла участь у 16-ти виставах американського театру La Mama E.T.C. у Нью-Йорку.

Упродовж тривалого часу Ніна Матвієнко співпрацює з Національним ансамблем солістів «Київська камерата» і проводить активну концертну діяльність. Зі своїми концертами вона відвідала багато країн світу. Пісні у виконанні Ніни Матвієнко записані на різноманітних аудіо-носіях.

Українська народна пісня «Веснянка» у виконанні
Ніни Матвієнко

Тріо Мареничів

На початку 80-х років ХХ століття українська естрадна пісня переживала кризовий період, основна причина якого полягала у превалюванні російськомовного репертуару. У той час вагомий внесок у національне естрадне мистецтво принесла творчість тріо Мареничів. Цей колектив поновив традиції ліричної естрадної пісні, пісні-романсу та справив значний вплив на їх подальший розвиток.

Яку пісню в обробці та виконанні тріо Мареничів ми слухали на одному з уроків у 6 класі?

Тріо Мареничів

До складу тріо, що сформувалося на початку 70-х років, входили Валерій Маренич, його дружина Антоніна та її сестра Світлана Сухорукова – росіянки за походженням. Починали вони з концертних виступів у Луцьку, згодом взяли участь в огляді вокально-інструментальних ансамблів у Харкові, де здобули перемогу, а в 1976 році з'явилися на телеекранах. Це був початок тріумфального успіху Мареничів.

На початку творчої діяльності тріо виконувало пісні народів світу, поп-шлягери та українські народні пісні. Згодом у їхньому репертуарі залишились лише україномовні пісні, серед яких все-народно улюблені «Сиджу я край віконечка», «Посилала мене мати», «Ой, у гаю при Дунаю», «Несе Галя воду», «Ой, під вишнею», «Тиша навкруги», «Чом ти не прийшов». У 1979 році вийшов перший альбом Мареничів, а на телебаченні — його відео-версія. У той же час вони отримали звання заслужених артистів України. На жаль, незабаром їм було офіційно заборонено виступати поза межами Волинської області через їхні уподобання до пісень січових стрільців та небажання співати радянські патріотичні пісні. На довгий час тріо зникло з ефіру.

На початку 1994 року тріо відмітило 20-річчя творчої діяльності великими концертами у столичному палаці «Україна» та здійснило серію записів своїх пісень, як старих хітів, так і нових, написаних Антоніною Маренич. У 1998 році вийшов компакт-диск Мареничів «Три тополі» з піснями 80-х років. У 2003 році Мареничі вже стали народними артистами України, проте наступного року тріо розпалося.

Українська народна пісня «Ой у гаю при Дунаю»
у виконанні тріо Мареничів

1. До яких жанрів народної музичної творчості належать українські народні пісні, що прозвучали?
2. Яка з українських народних пісень, на твою думку, прозвучала в автентичному виконанні, а яка через виконання набула ознак сучасної популярної пісні? Об рунтуй свою думку.
3. Які характерні риси сучасної української популярної музики найочевидніше підтверджують її походження від народних джерел?
4. Послухай музику на твій вибір. Яка з українських народних пісень є твоєю улюбленою і чому?

Пісня буде поміж нас

В. Івасюк. «Червона рута»

Червона рута

Вірші та музика В. Івасюка

Помірно

tr

Ти при-знай - ся ме - ні, звід-ки в те - бе ті ча-ри,
я без те - бе всі дні у по-ло - ні пе - ча - лі.
Мо-же, десь у лі - сах ти чар - зіл - ля шу - ка - ла,
сон-це - ру - ту зна-йшла

Приспів

і ме - не зча-ру -
ва - ла? Чер - во - ну ру-ту не шу-
Бо тво - я вро-да то є
кай ве - чо - ра - ми, ти у ме - не є -
чис - та - я во - да, то є бис - тра - я

1. ди - на, тіль - ки ти, по - вір.
во - да з си - ніх

2. гір.

Ти признайся мені,
Звідки в тебе ті чари, —
Я без тебе всі дні
У полоні печалі.
Може, десь у лісах
Ти чар-зілля шукала,
Сонце-руту знайшла
І мене зчарувала?

Приспів: Червону руту
Не шукай вечорами, —
Ти у мене єдина,
Тільки ти, повір.
Бо твоя врода —
То є чистая вода,
То є бистрая вода
З синіх гір.

Бачу я тебе в снах,
У дібровах зелених,
По забутих стежках
Ти приходиш до мене.
І не треба нести
Мені квітку надії,
Бо давно уже ти
Увійшла в мої мрії.

Приспів.

Символом української естради називають «Червону руту». Та, навіть більше, вона стала національним символом, як калина і тополя, як Дніпро й Карпати, і, безперечно є символом душі її автора. Вірші «Червоної рути» Володимир Івасюк написав, узявши за основу старовинну грецьку легенду про міфічну квітку та поєднавши її з гуцульським повір'ям про те, що рута раз на двадцять років зацвітає червоним цвітом і приносить щастя тому, хто її знайде. Першим задумом композитора було створення балади на ці вірші. Він часто називав свої пісні романсами або баладами (пригадай «Баладу про мальви», яку ми виконували минулого року). Зрештою, після трирічних творчих пошуків «Червона рута» визріла у двокуплетній формі в жанрі ліричної пісні — основному жанрі творчості Володимира Івасюка.

Володимир Івасюк

«Коли закінчуються розмови, починається пісня. Володя був її творцем. Я бачив у піснях його душу, вона здається мені блакитноокою. Такою, як сам Володя. Його пісні — душа. А для співака пісня — це крила».

Назарій Яремчук.

Володимир Івасюк

Пригадай наші минулорічні зустрічі з піснями Володимира Івасюка, які вже кілька десятиліть звучать на просторах України та за її межами. Саме з імені Івасюка починається відлік сучасної української естрадної пісні. «В історії української естради Володимир Івасюк залишається початком, основою й разом з тим своєрідним горизонтом-мірилом, до якого належить тяжіти сьогоднішній українській естрадній практиці», — написала історик Зінаїда Зайцева.

«Буковинка» — саме так назвав дев'ятикласник Володимир Івасюк перший гурт, який він створив у 1965 році в своєму рідному місті Кіцмані Чернівецької області. Тоді ж перші пісні молодого композитора принесли йому перемогу на конкурсах самодіяльної творчості. Джерелами натхнення для Володимира Івасюка завжди були незбагненна краса рідної природи та народна музична творчість. Його дитинство і юність пройняті звучанням народних пісень Буковини. За спогадами батька, Володимир якось сказав про народну музику: «...Кожна пісня — це перлина. Я не розумію, як можна вважати себе музикантом або просто культурною людиною і не знати українського фольклору. Мрію стати композитором, тому вибіраю все прекрасне, створене народом, щоб мати в душі якусь основу для своїх творів. Без народного ґрунту я — ніщо. Для мене український фольклор — підручник, написаний геніальним автором».

Гурт «Буковинка»

Володимир глибоко вивчав, знав, виконував і любив класичну музику. За спогадами Юрія Візнюка, директора Кіцманської музичної школи і педагога Володимира по класу скрипки, найбільше майбутній композитор любив музику Моцарта, особливо його Третій скрипковий концерт.

За три роки потому, після переїзду з родиною до Чернівців та під час навчання в медичному інституті м. Львова Володимир написав одну з найпопулярніших своїх пісень — «Я піду в далекі гори», що пролунала згодом на всю Україну. У 1970 році українське телебачення вперше транслювало нові пісні Івасюка «Водограй» і «Червона рута», остання з яких у наступному році була визнана найкращою піснею на теренах колишнього СРСР. На заключному концерті фестивалю «Пісня-71» Володимир Івасюк виконував «Червону руту» разом із Василем Зінкевичем та Назарієм Яремчуком — солістами ансамблю «Смерічка». Орфеєм синіх гір називав Володимира Івасюка Назарій Яремчук. А Василь Зінкевич написав про Володимира Івасюка: «Він... дав урок сучасникам, ...як треба оберігати своє й не потрапляти під хвилиenne затуманення чужим... Володя завжди стояв вище моди, він був у часі, його чув, сказав від імені свого часу».

Ансамбль
«Смерічка»

В. Івасюк. «Два перстені» у виконанні ансамблю «Смерічка»

Івасюка можна назвати ровесником гурту «Beatles», що уособлював розквіт популярної музики того часу. Як і основна частина молоді 60-х років, Івасюк сприймав новітні музичні форми, творчо осмислював і втілював їх у своїй музиці. Його власні стильові відкриття є значним внеском у розвиток української естрадної музики 70-х років.

У 1972 році найкращою піснею країни стала пісня «Водограй». Великий успіх випав на долю «Водограю» та пісні «У долі своя весна» на двох міжнародних пісенних фестивалях у місті Сопоті (Польща) в 1974 і 1977 роках. Їх виконувала Софія Ротару. «Секрет» популярності кращих пісень Володимира Івасюка, узагальнено кажучи, полягає — в першу чергу — в їхній інтонаційній сфері: у привабливій, самобутній, то близькій животворному джерелу народної пісні, ...то деяким побутуючим тоді естрадним інтонаціям ...Пісні Володимира Івасюка — це яскравий слід і барвистий, самобутній узір в чудовій вишиванці національної пісенної історії української музики...». Цю думку висловив Лешек Мазепа, композитор і педагог, учитель Володимира Івасюка у Львівській консерваторії.

Володимир Івасюк створив близько 100 пісень, музику до кількох спектаклів, багато інструментальних творів. Свої найкращі пісні композитор написав на власні вірші: «Червона рута», «Водограй», «Я піду в далекі гори», «Пісня буде поміж нас», «Аве Марія» та інші.

«Для мене є однозначним, що у той момент, коли вибухнув талант Івасюка, це було конче необхідно Україні. Він дав нову якість українській пісні, новий порух... Сам Івасюк зробив для України набагато більше, ніж цілі творчі спілки. Масштаб цієї постаті дорівнює Шевченковій», — зазначив Тарас Петриненко. Трагічна й загадкова загибель у 1979 році на злеті перервала життя і творчість талановитого митця. Після загибелі композитора його батько — письменник, філолог та етнограф Михайло Івасюк написав такі рядки:

Шляхетності Твоїй
Я віддаюсь, мій Боже.
Пробий промінням
Мое стемніле серце,
Дай роздумові сили
Знайти дорогу, що веде до сина.
Він все життя чекав світанків,
Щоб піднести до Тебе
Свої музичні руки
І проректи молитву
Синівськими вустами:

Пам'ятник
В. Івасюку
в м. Кіцмані

«О щедра батьківська величносте,
Осяй мій день, мій хист, моє натхнення,
Щоб нотка співу Тобі єдиному служила.
Тобі єдиному годила, Тебе єдиного хвалила.
І розливала на все суще весняну повінь
світла та тепла».

...Мій Господи, ти зором поведи,
Чи не заплутався мій син в мереживі небеснім.
Без нього й солов'ї вже не кривавлять серце
Об голки місяця й зірок.
Паду навколішки перед тобою
Й благаю Тебе, Боже:
Очисть мене від страху й безнадії.

В. Івасюк. «Пісня буде поміж нас» у виконанні Софії Ротару

Софія Ротару
та Володимир
Івасюк

«Володимир Івасюк був одержимий піснею. Він був глибоко переконаний, що наш світ створений для того, аби в ньому лунала музика добра, миру, злагоди між людьми. Знав, що без тієї одержимості нічого значущого не звершити в мистецтві. «Крило стає крилом тільки під час лету» — це був афоризм, який він часто повторював...», — сказала Софія Ротару.

Софія Ротару

Однією з кращих виконавиць пісень Володимира Івасюка, зокрема «Червоної рут» є, безперечно, **Софія Ротару** — народна артистка СРСР, Молдови, України, лауреат численних премій та фестивалів, кавалер багатьох орденів, і врешті — Герой України.

Народилася Софія у 1947 році в селі Маршинці Чернівецької області, музичну освіту здобувала в Чернівецькому музичному училищі та Кишинівському інституті мистецтв у Молдові.

«Соловейком з Буковини» називали її ще в дитинстві.

Та справжній великий успіх до молодої співачки прийшов у 1971 році після показу музичного телефільму «Червона рута», в якому Ротару заспівала з уже знаменитою «Смерічкою». На жаль, після трагічної загибелі Володимира Івасюка цей фільм було знищено на українському телебаченні. В тому ж 1971 році вона стала професійною співачкою — її запросили до філармонії, де для неї було створено вокально-інструментальний ансамбль «Червона рута».

Софія Ротару виконала понад 400 пісень різними мовами, знялася в багатьох музичних фільмах. У центрі Києва закладена іменна зірка співачки.

Софія Ротару

«Океан Ельзи»

Український рок-гурт «Океан Ельзи» («О.Е.») створено в 1994 році, коли до учасників гурту «Клан тиші» зі Львова Павла Гудімова (гітара), Юрія Хусточки (бас-гітара) та Дениса Глініна (ударні) приєднався вокаліст Святослав Вакарчук. У 2000 році в гурті з'явився клавішник Дмитро Шуров. Радикальних змін склад «Океану Ельзи» зазнав у 2004–2005 роках: його залишили Юрій Хусточка, Дмитро Шуров та Павло Гудімов, а приєдналися бас-гітарист Денис Дудко, клавішник Мілош Єліч (серб за національністю) та гітарист Петро Чернявський. Упродовж усіх років існування гурту Святослав Вакарчук є його лідером і автором майже всіх пісень. «Океан Ельзи» експериментує в різних напрямках легкої музики, від джазу, рок-н-ролу до брит-поп, пост-панку, поп-року та мелодійного року.

Свою майстерність «Океан Ельзи» «відточував» спочатку на студентській слухацькій аудиторії і згодом «вибухнув» своїм яскраво оригінальним звучанням на рок-фестивалі «Альтернатива». У 1995 році гурт здобув перемогу на місцевому фестивалі «Червона рута» у Львові, а через рік відбувся їхній перший сольний концерт у тому ж місті. Далі були наступні фестивалі — «Перлини сезону», «Майбутнє України» та інші, під час яких стало зрозумілим, що на той час гурт «Океан Ельзи» з чудовим поєднанням гарних, розумних текстів, виразних мелодій та сучасного гітарного року в їхньому репертуарі став одним із найперспективніших рок-гуртів України.

Перші пісні «Океану Ельзи» були записані в Києві на касеті під назвою «Будинок зі скла». Знову ж таки, в Києві гурт привернув до себе увагу виступом на спільному концерті з відомим вже на той час гуртом «Табула раса». Деякий час в обох гуртів навіть був спільний продюсер* — Віталій Климов.

Гурт
«Океан Ельзи»

* Продюсер (англ. *producer* від латин. *producere* — виробляти, створювати) — особа, яка здійснює організаційний, фінансовий та художній контроль за постановкою фільму, спектаклю, телепередачі, виступів музикантів тощо.

Після переїзду до Києва в 1998 році «Океан Ельзи» записав альбом «Там де нас нема» з 12-ти своїх кращих пісень за чотирирічний період існування гурту. У тому ж році «О.Е.» переміг у номінації «Відкриття року» і здобув престижну Національну премію «Жар-птиця», а в наступному році на фестивалі Таврійські Ігри — отримав нагороди «Прорив року» та «Найкраща пісня» (за композицію «Там де нас нема»). Кліп на цю композицію отримав премію французького каналу МСМ як «Краще закордонне відео». Гастролі та видання альбому «Там де нас нема» в Росії, а також виступи в Лондоні додали гурту широкої популярності.

Бентежно-ліричні за характером пісні Святослава Вакарчука, що висвітлюють суперечливі реалії сучасного життя, склали наступний альбом гурту 2000 року — «Яннебібув» з 11-ти пісень, що вийшов одночасно в Україні та Росії. Такі пісні з альбому, як «Той день», «Сосни», «Фіалки», «Відпусти», що причаровують своєю емоційністю, ніжністю та проникливим мелодизмом, одразу ж стали хітами, а деякі з пісень звучать у російських кінофільмах «Любов та інші жахи» і «Брат-2».

На Таврійських Іграх-2001 року одразу дві їхні пісні «Друг» і «9-1-1» увійшли до 10 найпопулярніших хітів України, а «Океан Ельзи» визнали «Найкращою рок-групою».

Гурт «Океан Ельзи»

З виходом наступного альбому «Модель» у 2001 році «Океан Ельзи» закріпив свій статус найкращого рок-гурту України. Одну з пісень альбому «Ото була весна» «океанці» виконали спільно з Ніною Матвієнко.

Цікавою також була співпраця гурту — спільні концертні виступи з симфонічним оркестром «Ренесанс» — одним із кращих виконавських колективів України. Вони провели разом благодійний концертний тур по містах Західної України під назвою «Перлини світової музики» на підтримку постраждалих від повеней. Шалені оплески слухачів «зірвали» на тому концерті пісні «Квітка», «9-1-1» та «Друг». Як Посол Доброї Волі Програми Розвитку ООН для молоді в Україні Святослав Вакарчук залучає свій гурт до участі в багатьох соціальних та культурних проектах. Зокрема, кошти, отримані від продажу синглу «Веселі, брате, часи настали», перераховано на потреби Макіївського дитячого будинку в Донецькій області. В 2006 році рок-гурт зіграв безкоштовний концерт для українських миротворців у Косово.

Альбом «Суперсиметрія», що вийшов 2003 року, тематично скомпонований у єдиний суцільний твір — кожна наступна пісня є продовженням попередньої.

У вересні 2005 року новий альбом «О.Е.» «GLORIA» у перший день продажу став «платиновим» — за 6 годин було продано 106 тисяч його примірників. 25 квітня 2007 року гурт «О. Е.» презентував новий альбом «Міра».

С. Вакарчук. «Друг» у виконанні гурту «Океан Ельзи»

1. Проаналізуй образний зміст та способи його втілення у творах, що прозвучали. Що цікавого ти запропонуєш для виконання «Червоної рути»?
2. Імена яких авторів чи виконавців української популярної музики, на твою думку, заслуговують на те, щоб назвати їх поряд з іменами Володимира Івасюка, Софії Ротару, Назарія Яремчука, Святослава Вакарчука? Обрункуй свій вибір.
3. Що, на твою думку, зближує, а що — віддаляє українську популярну музику та популярну музику інших країн?
4. Яке, на твою думку, майбутнє української естради?
5. Послухай музику на твій вибір. Якій сучасній музиці ти віддаєш перевагу і чому?

Розширюємо свій кругозір

«Зірки» світового джазу

Д. Херман. «Hello, Dolly!» («Привіт, Доллі!») у виконанні
Елли Фіцджералд

Елла Фіцджералд

Нello, Dolly! — «головна» пісня однойменного музичного спектаклю за п'єсою Торнтона Уайдлера, що був поставлений в одному з театрів Бродвею (Нью-Йорк) у 1963 році. Для популяризації спектаклю був випущений диск (грамплатівка) із записом пісні. Першим її виконавцем став Луї Армстронг із ансамблем «All Stars». У травні наступного року запис цієї пісні посів перше місце за популярністю, потіснивши при цьому диск групи «Beatles».

Елла Фіцджералд (XX ст.) — американська джазова співачка та автор пісень, зірка світового джазу.

У дитинстві Елла довго обирала свій шлях між співом і танцями і навіть збиралася взяти участь у балетному конкурсі. Проте в останню мить обрала конкурс пісні, в якому перемогла. Цей успіх підбадьорив сором'язливу дівчину і спонукав її брати участь в інших конкурсах, де вона також отримувала призи.

Запрошення до естрадного оркестру Чіка Уебба сприяло популяризації виконавської творчості та професійному зростанню Елли Фіцджералд. Незабаром вона стала головною солісткою оркестру, а в 1939 році очолила його.

Згодом співачка розпочала власну сольну кар'єру і випустила багато записів своїх пісень. Вже на кінець 40-х років її назвали кращою виконавицею у «Великій американській популярній книзі пісень» («Great American Popular Song Book»). Її голос вирізняється широким діапазоном, красивим тембром та великими віртуозними можливостями.

Елла Фіцджералд

Блискуче виконання та популяризація кращих американських пісень Еллою Фіцджералд було неоціненним внеском у розвиток джазової музики і зберегло за нею місце однієї з найкращих джаз-вокалісток, справжньої зірки світового значення.

Модерн-джаз (сучасний джаз) — загальна назва стилів і напрямів джазової музики, що сформувалися, починаючи з 30–40-х років XX століття, і продовжують розвиватися в наш час.

Олексій Козлов

Олексій Козлов — відомий російський джазовий композитор і виконавець, організатор кількох джаз-клубів у Москві, учасник і лауреат численних фестивалів джазу.

В 1973 році Олексій Козлов створив ансамбль «Арсенал», заклавши таким чином основи російського джаз-року. «Арсеналом» записано шість платівок та шість CD. Один із альбомів ансамблю — «Своїми руками» був перевиданий в США. У 1994 році Олексій Козлов проводив майстер-клас на факультеті джазу в одному з американських університетів, а в 1995 році виступив разом з «Арсеналом» та грузинською співачкою Тамарою Гвердцители в нью-йоркському Карнегі-холлі — одній із найпрестижніших світових концертних сцен.

Пропагуючи джаз і рок-музику, Олексій Козлов став у 90-х роках ведучим російських телепрограм «Весь этот джаз» та «Импровизация на тему», а також написав книги «Рок: истоки и развитие» та «Мой XX век».

Олексій Козлов

Олексій Козлов є автором музики до численних театральних вистав, кіно-, відеофільмів та рекламних роликів. У 1996 році він спільно з Державним струнним квартетом імені Дмитра Шостаковича (Росія) створив концертну програму, побудовану на переосмисленні класичних творів різних жанрів. Наприкінці 90-х років Козлов організував новий колектив — тріо «ARS NOVA», а також оновив склад «Арсеналу».

Про Олексія Козлова написано ряд книг, його ім'я згадується на сторінках різноманітних російських та зарубіжних музичних енциклопедій, словників, довідників.

Джаз-рок (англ. *jazz-rock*) — напрям в естрадній музиці, що поєднує елементи джазу і рок-музики. Йому властиві колективна імпровізація, використання латиноамериканських ритмів, застосування джазових духових мідних електроінструментів.

О. Козлов. «Ностальгія*» у виконанні ансамблю «Арсенал»

Хіти «Queen» та «Pink Floyd»

Авторами пісень «Queen» є учасники гурту — одноосібно чи в співавторстві. Зокрема, пісня «We Are The Champions» написана Фредді Мерк'юрі. Уперше вона з'явилася в 1977 році

Гурт «Queen»

* Ностальгія — туга за батьківщиною, у широкому розумінні — туга.

у шостому альбомі «Queen» під назвою «News Of The World» і разом з іншою піснею цього альбому — «We Will Rock You» стала улюбленою серед спортивних уболівальників. У жовтні того ж року «Queen» запросили членів свого фен-клубу до Нового Лондонського театру взяти участь у відео-зйомках кліпу «We Are The Champions». По завершенні зйомок гурт залишився на сцені й віддячив своїм прихильникам, влаштувавши імпровізований концерт.

У листопаді розпочався гастрольний тур «Queen» по Америці. На той час упродовж 12 тижнів європейські хіт-паради очолювала пісня «We Will Rock You». Коли перед Різдвом гурт повернувся на батьківщину, цю пісню «зігнали» з першого місця хіт-параду. ...Це зробила пісня «We Are The Champions»!

Ф. Мерк'юрі. «We Are The Champions» («Ми — чемпіони») у виконанні гурту «Queen»

Британський гурт «Pink Floyd» названий на честь джазових музикантів, виконавців блюзу Пінка Андерсона та Флойда Каунсіла. Сформувався гурт у Лондоні в середині 60-х років ХХ століття і вже понад 30 років має прихильників у всьому світі. Остаточний склад гурту: гітарист і співак Сід Баррет, бас-гітарист Роджер Уотерс, клавішник Рік Райт, та ударник Нік Мейсон.

Вони фактично є піонерами та найбільшими популяризаторами *арт-року* і продовжувачами традицій *прогресив-року*, що були започатковані «Beatles». Поєднавши елементи *арт-року* та *психоделік-року*, «Pink Floyd» створили власний стиль психоделічного *арт-року*. Гурт постійно експериментував у музиці, застосовуючи новітні технічні досягнення. Одними з перших вони використали лазерну і квадрофонічну апаратуру, демонстрували слайди, кіно, анімацію. Важливу роль у змісті своїх композицій вони надавали висвітленню складних загальнолюдських проблем. Музика «Pink Floyd» використовувалась у кіно, зокрема у фільмах «Забріські-Пойнт» і «Долина». Їхній перший альбом 1967 року «Трубач (волинщик) біля воріт зорі» включав пісні, здебільшого написані Сідом Барретом і Роджером Уотерсом. Автором усіх пісень другого альбому гурту «Темнича літаюча тарілка» є одноосібно Роджер Уотерс. Ці два перші диски «Pink Floyd» є загальновизнаними шедеврами рок-музики.

У наступному альбомі 1973 року — «Atom Heart Mother» («Мати з атомним серцем») застосовані елементи класичної музики, балади та блюзу. З того часу з пісень «Pink Floyd» зникли містичні образи на користь висвітлення соціальних проблем, музика стала ще більш складною та глибокою за змістом. Ще більшою стала роль звукових ефектів. Того ж 1973 року вийшов альбом «The Dark Side of The Moon» («Темна сторона місяця») — шедевр психоделічного арт-року, що й у наш час перебуває у п'ятірці найпопулярніших альбомів рок-музики. Він характерний наявністю великої кількості звукових ефектів, що створюють ілюзію візуального сприйняття образів, та виразністю мелодій.

Гурт
«Pink Floyd»

Альбом «Animals» («Тварини») 1977 року є по суті сатиричним показом людських недоліків через образи тваринного світу. Подвійний альбом «The Wall» («Стіна») та згодом поставлений на його основі фільм з переважно ліричною музикою присвячений місцю людини в суспільстві. Головною ідеєю композиції є образ «стіни» між людьми, яку необхідно зруйнувати. Музиканти приділили значну увагу звучанню вокальних номерів у супроводі фортепіано, а також залучили дитячий хор. «Стіна» є піком творчої діяльності гурту «Pink Floyd».

У 1986 році гурт заявив про свій розпуск (з його складу вийшов Роджер Уотерс), проте продовжував існувати у складі Гілмора, Райта і Мейсона. Останній диск гурту «Pink Floyd» — «Echoes» («Відлуння»), що вийшов у 2001 році.

Арт-рок (з англійської — «художній рок») — напрям рок-музики, музичною основою якого є суміш елементів джазу, електронної та академічної музики, а також помітна роль театралізації.

Психоделік-рок (психоделічний рок) — напрям рок-музики, для якого характерні фантастичні, містичні та символічні образи. Музика психоделік-року спирається на блюзові традиції із застосуванням звукових і світлових ефектів, інтонацій музичного фольклору Сходу та Індії, тривалих інструментальних імпровізацій.

Прогресив-рок (прогресивний рок) — загальний напрям рок-музики, характерний використанням елементів арт-року, джаз-року та блюзу, а також глибиною і поетичністю текстів.

Р. Уотерс. «Another Brick In The Wall» («Ще одна цеглинка в стіні») з альбому «The Wall» у виконанні гурту «Pink Floyd»

Поєднані любов'ю до музики та до Едіт Піаф

Мірей Матьє — французька естрадна співачка, надзвичайно популярна в усьому світі в другій половині ХХ століття. Вона народилася в 1946 році в місті Авіньйоні у родині каменяра, де була старшою з 14 дітей.

Мірей Матьє

У 1964 році Мірей Матьє перемогла в місцевому радіо-конкурсі і привернула до себе увагу своїм неперевершеним голосом, схожим на голос Едіт Піаф. З'явившись наступного року в одній з популярних телепередач, вона стала зіркою передусім через те, що нагадувала французьким меломанам їхнього кумира — Едіт Піаф. «Едіт Піаф — моє божество, якому я вклоняюся з дитинства. Але вона неповторна й такою залишиться назавжди. Я ніколи не намагалась її наслідувати, хоча ще й досі відчуваю вплив творчості цієї видатної співачки на мою долю», — сказала Мірей Матьє. Перші записані Мірей платівки одразу стали шлягерами. А пісні, заспівані іноземними мовами, проклали їй шлях до різних європейських хіт-парадів. Вже понад 20 років Мірей Матьє має гарячих прихильників у всьому світі.

Мірей Мат'є

Серед найзначніших концертів співачки — виступ у Карнегі-Холлі в Нью-Йорку в квітні 1975 року, на сцені паризької «Олімпії» в 1985 та 1998 роках, а також на відкритті Олімпійських ігор у Сеулі (Корея). У червні 2001 року Мірей Мат'є виступила з концертом у київському палаці «Україна» у присутності Президента країни. Загалом вона більш популярна за кордоном, ніж на батьківщині.

У 1993 році вийшов альбом Мірей Мат'є, присвячений її кумиру Едіт Піаф. А в 1999 році вона стала кавалером Ордена Почесного Легіону — найвищої державної нагороди Франції.

Френсіс Лей — відомий французький композитор і талановитий піаніст, який написав музику до 120 кінофільмів. Найвідоміші з них — «Історія кохання» та «Чоловік і жінка». У фільмі «Едіт і Марсель» Френсіс Лей виступив навіть у ролі актора — він зіграв сліпого акордеоніста.

Свого часу композитор познайомився з Едіт Піаф, акомпанував їй та писав для неї пісні. Його пісні також виконували відомі співаки Ів Монтан, Френк Синатра, Елла Фіцджералд.

Френсіс Лей

Ф. Лей. «Une Histoire D'Amour» («Історія кохання»), «Ciao Mon Coeur» («Чао, бамбіно!») у виконанні Мірей Мат'є

«Коли мова йде про Поля Моріа, забудьте про свої упередження з приводу легкої інструментальної музики. Його альбоми звучать... розкішно, бездоганно і гладенько, як оксамит. Його прекрасні інтерпретації популярних хітів ідеально зберігають всю пристрасть і глибину оригіналів», — писав Френсіс Лей.

Музику Поля Моріа можна почути в радіо-ефірі, з мобільних телефонів, на різноманітних концертних естрадах та дискотеках. Завдяки витонченій ліричності, піднесеності образів, яскравому темпераменту, вона є неповторною і такою, що не має вікових і часових обмежень.

У родині Поля Моріа налічується кілька поколінь талановитих музикантів. Він народився в 1925 році в Марселі і з чотирьох років почав цікавитися музикою. Чотирнадцятирічним Поль закінчив музичну академію в Марселі, де був найкращим серед піаністів та вступив до Паризької консерваторії. Проте, випадково почувши джазовий концерт, захопився ним і відмовився від кар'єри піаніста. Він почав грати в самодіяльному джазовому оркестрі та мріяв створити власний колектив і бути диригентом. «Я вирішив стати диригентом, тому що прагнув незалежності. Диригенти — найбільш незалежні люди в музичному світі», — писав Поль Моріа. Свій перший оркестр він створив у 17 років, проте досить швидко перейшов від джазу до аранжувань популярних мелодій.

Зі своїм оркестром Поль Моріа працював на одній із студій грамзапису і першим співаком, якому він акомпанував, виявився Шарль Азнавур. У 1965 році Моріа створив новий великий струнний оркестр. У той же час він одним із перших розгледів талант молодой співачки Мірей Матьє, став її музичним директором, гастролював разом з нею та всіляко допомагав зійти на музичний Олімп.

Разом з іншим композитором, Раймоном Лефевром, Поль Моріа створив музику до кінокомедій «Жандарм із Сен-Тропеа» та «Жандарм у Нью-Йорку» за участю видатного актора Луї де Фюнеса.

З концертами оркестр Поля Моріа побував у Японії та багатьох країнах Європи і Латинської Америки. Цікавим є те, що Моріа створював талановиті аранжування народних мелодій різних країн, у яких він гастролював. З метою досягнення

Поль Моріа

більш досконалого звучання маестро активно використовував нові технічні досягнення. З цього приводу він сказав: «Сьогоднішній стиль аранжування — це синтез традиційних звуків, електронних інструментів і новітніх технологій, що обумовлюють прогрес. Головне, зберегти душу сучасного оркестру, яка безпосередньо пов'язана з особистістю аранжувальника і диригента». Як піаніст, він чудово виконував твори Баха, Дебюссі, Стравінського та записав альбом «Поль Морія грає Шопена».

У 1998 році в Японії Поль Морія виступив зі своїм прощальним концертом. Проте, його оркестр під іменем маестро продовжує виступати в різних країнах світу.

П. Морія. «Moulin Rouge» («Млин»)

Оркестр Поля Морія

Візьми гітару...

Однією з найвідоміших естрадних співачок Росії є **Клавдія Шульженко**, яка свого часу відмітила півстолітній ювілей своєї творчої діяльності одночасно із 70-літнім віковим ювілеєм. Вона була також актрисою театру і кіно.

Клавдія Шульженко

Народилась Клавдія Шульженко у Харкові в 1906 році. Там вона брала уроки вокалу, а в 1923 році почала працювати в драматичному театрі та виступати з піснями у клубах і на естрадних майданчиках. За п'ять років потому Шульженко переїхала до Ленінграда і незабаром почала працювати в мюзик-холі. Спочатку вона співала пісні романсового складу, та з 1929 року вирішила урізноманітнити свій репертуар, звернувшись до народних пісень, серед яких були й українські «І шумить, і гуде», «Розпрягайте, хлопці, коней» та інші.

На початку 30-х років Шульженко почала брати участь у театральних постановках, зокрема разом з Леонідом Утьосовим, а також у кінофільмах. Безумовно, всі її ролі були пов'язані з піснею.

У 1937 році Клавдія Шульженко стала солісткою джаз-оркестру, де виконувала пісні І. Дунаєвського та інших композиторів. Надалі з Дунаєвським вона співпрацювала впродовж тривалого часу. Через два роки співачка стала лауреатом Першого конкурсу артистів естради, а ще через рік організувала та очолила спільно з Володимиром Кореллі джаз-оркестр. Їхні виступи зазвичай були театралізовані, чим приваблювали велику кількість прихильників.

У роки війни 1941—45 років Клавдія Шульженко добровільно вступила до лав армії і стала солісткою фронтового джаз-ансамблю. Лише за рік ленінградської блокади вона провела 500 концертів. Серед пісень того часу в репертуарі співачки з'явився «Синий платочек» — одна з найпопулярніших пісень воєнного часу.

У 1971 році Клавдія Шульженко отримала почесне звання народної артистки.

А. Лепін. «Возьми гитару» у виконанні К. Шульженко

Не розлучався з гітарою відомий російський поет, бард і актор **Володимир Висоцький**. Ми вже мали нагоду слухати й виконувати його пісні, які він називав «проспіваними віршами».

Народився Володимир Висоцький у Москві в 1938 році в родині військово-службовця. Обравши спочатку професію інженера-будівельника, він незабаром передумав і вступив до театральної студії на акторське відділення. По закінченні навчання Висоцький певний час працював у Московському драматичному театрі ім. О.Пушкіна, а з 1959 року почав зніматися в кіно. П'ять років потому він перейшов до Московського театру на Таганці, де й працював до кінця життя. Одна з найвідоміших ролей Висоцького в цьому театрі — роль Гамлета в однойменній трагедії Шекспіра. На початку 60-х років з'явилися його перші пісні. Інтерес до авторської пісні у Висоцького прокинувся після знайомства з творчістю Булата Окуджави, якого Володимир вважав своїм учителем. Пізніше він написав «Песню о Правде и Лжи», присвячену Окуджаві.

Володимир Висоцький

Цього року ми співали «Пісню про друга» Володимира Висоцького. Це одна з пісень з відомого фільму «Вертикаль», що вийшов на екрани в 1967 році. Саме завдяки пісням Висоцького цей фільм став дуже популярним, а сам Висоцький став відомим як кіноактор. Його гра та пісні про гори були настільки природними й правдивими, що альпіністи на зйомках фільму вважали його «своїм», хоча актор побачив гори лише за два місяці до зйомок. Такою ж природною та органічною була його найвідоміша та найулюбленіша роль — капітана Жеглова у фільмі «Місце зустрічі змінити не можна». Загалом ним було зіграно понад 40 ролей у кіно.

Одружившись із французькою актрисою російського походження Мариною Владі, Висоцький отримав можливість бувати за кордоном і випустив там свої перші платівки. А спочатку на батьківщині його пісні розповсюджувались у вигляді любительських магнітофонних записів. Їх знала й співала вся країна, фрази з цих пісень перетворювалися на прислів'я та приказки, співають їх і досі.

Пісні Висоцького — їх понад 600 — прийнято ділити на цикли: військовий, гірський, спортивний, китайський та інші. Люди, які слухали його пісні, були впевнені, що він особисто пережив усе те, про що писав. У кожній його пісні була правда життя. Сам Висоцький так говорив про авторську пісню: «Я хо-

чу сказати й завірити, що авторська пісня вимагає дуже великої роботи. Ця пісня весь час живе з тобою, не дає тобі спокою ні вдень, ні вночі».

Висоцький неодноразово відвідував Київ. У 1987 році на його честь названо один із київських бульварів.

В. Висоцький. «Я не люблю»

Співець поліського краю

Олександр Богачук народився в селі Сокіл на Волині. Дід і батько поета були ковалями, і біля їхнього горна заискрилось перше поетичне слово Олександра, що потім злетіло піснею. У творчому доробку поета десять поетичних книг, музичний збірник «Світи мені, Дніпре», він є автором двох п'єс і не менше сотні пісень. До деяких із них він сам створив музику. Особливо припала людям до душі його пісня «Тиша навкруги», яку взяли до свого репертуару тріо Мареничів. Цю пісню співають у країнах Європи, в Африці, на Кубі, в Канаді, Сполучених Штатах Америки. Якось на міжнародному конкурсі в місті Сочі її виконував українською мовою співак із Японії і отримав почесний диплом.

Олександр
Богачук

На вірші Олександра Богачука писали пісні багато відомих композиторів України — Г. Майборода, К. Домінчен, В. Верменич, В. Кирейко, О. Білаш, А. Пашкевич, В. Горностай, В. Герасимчук та інші. У передмові до збірника «Світи мені, Дніпре» Георгій Майборода написав: «Поезія Олександра Богачука приваблює композиторів різних поколінь. Кожен знаходить в ній нові смислові й звукові інтонації, теплі барви образної гами. Сила його поетичного слова, насамперед, в емоційній правдивості. Воно природно пульсує з душі поета, переплітається невидимими стебельцями почуттів з мотивами народної пісні. Ця невимушеність, висока емоційна напруга поетичного вислову ставить О. Богачука в ряд поетів щасливої долі, його поезія знаходить найкоротші шляхи до людських сердець. Олександр Богачук — поет високого громадянського звучання. То ніжний лірик, то зосереджено суворий оповідач, — він завжди вірний своїй самотній творчій манері... свіжий голос якої живиться чистими джерелами волинського краю».

О. Богачук. «Тиша навкруги» у виконанні тріо Мареничів

Пісня залишилась поміж нас

В. Івасюк. «Золотоволоска» у виконанні Назарія Яремчука

Назарій Яремчук народився в 1951 році в селі Рівня Вижницького району Чернівецької області в селянській родині. Навчався він спочатку в рідному селі, а потім у Вижницькій школі-інтернаті та мріяв стати географом.

Після невдалої спроби вступити на географічний факультет Чернівецького університету Назарій деякий час працював у Західноукраїнській геолого-розвідувальній партії, а згодом почав навчатися на курсах водіїв. Маючи з дитинства чудовий голос, він часто виступав у самодіяльних концертах. Саме там його здібності помітив керівник вокально-інструментального ансамблю «Смерічка» з Вижниці, Левко Дутківський і запросив Назарія до колективу. З 1970 року юнак почав навчатися в університеті. А в наступні два роки він знімався в телефільмі «Червона рута» і з великим успіхом виступив разом з Володимиром Івасюком та Василем Зінкевичем у всесоюзних конкурсах «Пісня-71» і «Пісня-72».

У 1973 році «Смерічку» було запрошено до Чернівецької обласної філармонії, що надало гурту статусу професійного колективу. По закінченні географічного факультету університету Назарій деякий час працював за фахом, проте любов до пісні виявилася сильнішою, і він повернувся до філармонії, де працював до кінця життя. В 1978 році Назарій Яремчук став заслуженим артистом України і впродовж наступних років виступав з великим успіхом, у тому числі й на міжнародних фестивалях. «Почувши раз, його не можна було сплутати з жодним іншим. Це він вдихнув життя у твори В. Івасюка, О. Злотника, Г. Татарченка, О. Пушкаренка, П. Дворського та багатьох інших композиторів. Популярні поети-піснярі Ю. Рибчинський, В. Крищенко, А. Демиденко віддавали йому кращі свої вірші. ...Яремчука, — такого, як він був, — знали й любили всюди, де живе українська душа і б'ється українське серце», — писав поет Анатолій Матвійчук.

Назарій Яремчук

Після Чорнобильської аварії співак тричі побував у 30-кілометровій зоні відчуження, де виступав перед ліквідаторами. Наступного року Назарію Яремчуку було присвоєне звання народного артиста України.

У 80–90-х роках, у часи підйому національної культури, на весь світ звучав чарівний голос Назарія і особливим було його ставлення до пісень про долю України. Назавжди запам'ятаються у його виконанні «Родина» О. Злотника, «Гей, ви, козаченьки» Г. Татарченка, «Чумацький шлях» І. Корнілевича.

«Пішов у синє небо він,
мій брат по долі і по крові,
І стогне дзвін, страждає дзвін в душі,
і в музиці, і в слові...», —

співав Назарій Яремчук рядки з пісні Г. Татарченка на вірші Ю. Рибчинського, присвяченій Володимиру Івасюку. Це була остання пісня в його виконанні...

23–24 вересня 1995 року в Києві відбулися концерти пам'яті Назарія Яремчука під назвою «Пісня залишилась поміж нас».

Лідер «Океану Ельзи»

Для мене, як для музиканта, найбільше задоволення — це створення музики», — зазначив лідер і автор майже всіх пісень гурту «Океан Ельзи» **Святослав Вакарчук**.

Народився Святослав Вакарчук в 1975 році у Львові в родині професора фізики Івана Вакарчука. З 1984 року його батько — ректор Львівського національного університету ім. І. Франка, а з грудня 2007 року — Міністр освіти і науки України.

Святослав
Вакарчук

З шести років Святослав пішов до школи, яку закінчив зі срібною медаллю (мав лише одну четвірку з математики). Різнобічно обдарований, він у шкільні роки готував стінгазети, брав участь у КВК, створенні шкільного театру, активно займався баскетболом. Два роки Святослав навчався в музичній школі по класу скрипки, паралельно засвоюючи гру на баяні. Тепер він грає на клавішних. «У мене є два музичні інструменти — акустичне і електромеханічне піаніно. І ці два куточки, де вони стоять — мої улюблені місця в квартирі», — зазначив Святослав Вакарчук. У своїх музичних уподобаннях майбутній співак віддавав перевагу рок- та поп-музиці.

Серед зірок світової естради, творчість яких захоплює Святослава Вакарчука, — Джон Леннон, Едіт Піаф, гурт «Rolling Stones». Своїми музичними кумирами він також вважає, насамперед, легендарних «Beatles», а також рок-гурти «Pink Floyd», «Doors» і «Queen». З метою стилізації в деяких піснях «Океану Ельзи» використані цитати з музики «Queen». Останнім часом коло музичних уподобань Святослава, за його словами, охоплює дуже різні напрями — від важкого року до класики.

Проте вища освіта Святослава не була пов'язана з мистецтвом — він здобув у Львівському університеті дві професії — фізика-теоретика та економіста-міжнародника. А згодом Вакарчук став кандидатом фізичних наук, захистивши дисертацію на тему «Суперсиметрія електронів у магнітному полі» (до речі, один з альбомів гурту «Океан Ельзи» має назву «Суперсиметрія»).

У наш час Святослав Вакарчук — лідер одного з найкращих рок-гуртів України, а також народний депутат України, радник Президента з молодіжних питань та Посол Доброї Волі Програми Розвитку ООН для молоді. За оцінкою щотижневика «Кореспондент», він входить у Топ-100 як один із найвпливовіших і найзнаменитіших людей в Україні.

Гурт «Океан Ельзи»

С. Вакарчук. «9-1-1» у виконанні гурту «Океан Ельзи»

Підсумуй прочитане

1. Як ти розумієш висловлювання німецького поета Й. В. Гете: «Музика Баха — небесна гармонія, що досягається не вухами, не очима, а невідомими почуттями»?
2. Чим, на твою думку, відмінна сучасна музика від музики минулих століть? Що в ній з'явилося нового, а що залишилось традиційно незмінним у порівнянні з минулим?
3. Які «вічні теми» є спільними для музики різних епох і чому, як ти вважаєш? Обґрунтуй свою думку та наведи приклади.
4. Як ти вважаєш, із чим пов'язані відмінності в звучанні та характері музики різних композиторів зі схожим чи однаковим образним змістом? Наведи приклади.
5. Що являє собою мода в музиці? Які її роль та значення?
6. Втілення яких сучасних тем і образів було б неможливим у музиці минулих століть і чому?
7. Яка твоя думка щодо висловлювання П. Чайковського: «Мелодія — душа музики»?
8. Як ти вважаєш, чи можливе існування музичного твору, що абсолютно не пов'язаний з музичними традиціями минулого? Поясни свою думку.
9. Чому, як ти вважаєш, сучасна людина має потребу в музиці минулих епох?
10. Як ти розумієш висловлювання німецького письменника Е. Гофмана: «Жодне мистецтво не піддається такій постійній нарузі, як дивна, свята музика, ніжний серпанок якої так легко спотворити»?

Музика в діалозі з сучасністю

«Ми завдячуємо мистецтву тим,
що воно безперервно розповідає
що-небудь про світ і про людину, що
логічно сформулювати неможливо».

Альфред Шнітке.

Кожна епоха має свій період формування й засвоєння нових поглядів щодо композиції і техніки музичного письма. Ці погляди реалізуються у конкретних творах, що стають віддзеркаленням того чи іншого періоду становлення музичного мистецтва і тим самим набувають незаперечного історичного значення. На вершині свого розвитку кожен новий стиль у мистецтві не лише закріплював власні ідеї та досягнення, а й підсумовував досягнення попередніх стилів. Тому процес історичного становлення мистецтва є наскрізним, а його періоди — епохи, стилі — взаємопроникними. Це — вічний діалог стилів, напрямів, епох. Аналізуючи творчість певного композитора, ми можемо розглядати її не лише в розрізі конкретної епохи чи стилю, а й усього процесу розвитку музичного мистецтва. Причому, наша роль як слухачів у цьому процесі є беззаперечно значною.

Так, у книзі видатного художника В.Кандинського «Про духовне в мистецтві» зазначено, що великі шедеври минулих століть сьогодні сприймають вже інакше, бо за ці століття вони обросли системою значень, асоціацій, які на них накладають люди, котрі ці шедеври сприймають. Таким чином, навіть твір мистецтва, що не привернув до себе уваги у свій час, згодом накопичує в собі нову інформацію, може набути зовсім іншого значення та викликати яскравий емоційний відгук.

Маючи достатній слухацький досвід, ти міг (могла) переконатися, що певні особливості будови того чи іншого твору легко розпізнаються вже під час першого знайомства з ним. Композитор сам дбає про те, щоб слухач якомога повніше уявив основні думки та загальний задум твору, вирізняючи все найголовніше, що має бути уловлене

нашим слухом. Важливою складовою сприймання музики є судження слухача про неї, тобто виникнення особистого внутрішнього діалогу між автором та слухачем. Особливо цінним є те, що такий діалог виникає, незважаючи на часову відстань між його учасниками. Навіть наше перше та найбільш загальне враження від прослуханого твору на рівні «подобається» — «не подобається» містить певне судження (звернення до її автора). Та кожен із нас намагається зазвичай усвідомити й обірунтувати це судження, тому що в ньому відображаються наші життєві погляди, цінності, ідеали. Таке судження буде більш обґрунтованим, коли воно спирається на певні знання будови музики, засобів виразності тощо та закріплюється неодноразовим прослуховуванням твору. Знання слухачем загальних особливостей музичної композиції та характерних рис художнього стилю чи напряму, до якого належить твір, не лише не завадить виникненню естетичної насолоди, але й поглибить її.

Наша сучасність, така технологічно й інтелектуально насичена, продовжує розпочатий у давнину діалог з мистецтвом, зокрема — музикою. І діалог цей триватиме. Адже, життям доведено, що в суспільстві, де люблять і цінують музику, рівень культури поведінки людей є вищим, їх моральний склад — привабливішим, а життя — щасливішим. І ніякі **виокремлені** знання музичних фактів і термінів не замінять самої музики. Сприймання, знання музики та любов до неї збагачують, виховують людину, формують її характер поряд з іншими видами мистецтва.

«Скарби музики невичерпні, як невичерпні її можливості у майбутньому. Вона буде вічно зростати й розвиватися, як вічно буде зростати й поширюватися людський дух», — писав Дмитро Шостакович.

Оперні шедеври Верді

Джузеппе Верді народився в 1813 році в селі поблизу невеличкого італійського містечка Буссето. Його батько займався торгівлею і був великим прихильником музики. Джузеппе почав займатися музикою під керівництвом місцевого органіста і композитора Фердинандо Провезі, який незабаром переконався у блискучих здібностях учня та пророкував йому видатне майбутнє.

Омріяний вступ до Міланської консерваторії обернувся гірким розчаруванням — його не прийняли на навчання через «відсутність музичних здібностей» (до речі, згодом ця консерваторія змагалася за право носити ім'я Джузеппе Верді). Юнак почав брати приватні уроки у композитора Вінченцо Лавіньї та отримав завдяки йому можливість безкоштовно відвідувати спектаклі в знаменитому театрі «Ла Скала». Одного разу, під час репетиції ораторії Й. Гайдна були відсутні диригент і концертмейстер. На прохання керівника Філармонічної громади Верді згодився замінити їх обох, що й успішно зробив. Цей випадок привернув увагу до молодого музиканта. Верді почав писати музику на замовлення і, врешті, діждався довгоочікуваного — замовлення на оперу «Оберто», яка згодом була поставлена на сцені з великим успіхом.

Джузеппе Верді

По-різному складалися долі наступних опер Верді — були й «провали», і неймовірне захоплення публіки. Проте, в більшості випадків його напрочуд мелодійна, виразна й драматургічно досконала музика мала приголомшливий успіх. Часто вже наступного дня після прем'єри мелодії з опер Верді люди наспівували просто на вулицях... Коли композитор на 88-му році пішов із життя, в Італії був оголошений національний траур.

Джузеппе Верді написав 26 опер, жодна з яких не повторює іншу ні мелодичними темами, ні художніми образами, ні сюжетними лініями. Лише самі назви таких його шедеврів, як «Трубадур», «Отелло», «Травіата», «Аїда», «Ріголетто», тішать слух справжніх шанувальників музики й до нашого часу не сходять зі сцен оперних театрів усього світу. Крім оперних творів до творчого доробку Верді належать Реквієм, кантата «Гімн націй», хоріві, вокальні, вокально-симфонічні та інструментальні твори.

А. Солов'яненко
в образі Герцога
з опери «Ріголетто»
Дж. Верді

За основу опери «Ріголетто» покладено сюжет драми французького письменника Віктора Гюго «Король забавляється». В опері дія перенесена з Франції до Італії, а одного з головних героїв драми — короля Франциска I замінив герцог Мантуанський. Характеризуючи цього персонажа засобами музики, Верді висвітлив та загострив такі його риси, як бездушність, жадобу до розваг та задоволення низьких інстинктів, владолюбство й відсутність благородства. Причому це втілення зла проявляється не в звичному для мистецтва образі жорстокості та варварства, а в демонстрації легковажного й бездумного ставлення до життя. Композитор застосовує гротескний прийом, характеризуючи герцога легкою, зовні привабливою пісенно-танцювальною мелодією. «Пісенька може бути твором мистецтва в тій же мірі, що й великий оперний фінал, якщо в пісеньці є щирий настрій», — писав Джузеппе Верді.

Дж. Верді. Пісенька Герцога з опери «Ріголетто»

Драматургія опери побудована на зіткненні двох гостроконфліктних образів — молодого легковажного та жорстокого герцога і старого горбаня Ріголетто, який змушений долею виконувати принизливу роль блазня, допомагаючи герцогу і його приятелям у їхніх бездумних пригодах. Зіткнення цих контрастних образів доведене у фіналі опери до неймовірно трагедійної кульмінації.

Сцена з опери
«Ріголетто»

Дж. Верді. Фінал опери «Ріголетто»

Одна з пісень російського письменника й поета грузинського походження Булата Окуджави (XX ст.) — «Ваше величество, женщина» вже звучала на наших уроках. Як і Володимир Висоцький, Булат Окуджава якимось почав «співати власні вірші», тобто став бардом. Серед глибоких за змістом, ліричних та емо-

ційно стриманих пісень Окуджави «Надежды маленький оркестрик» («Надії крихітний оркестрик») є втіленням авторського бачення людської долі у вигляді маленького оркестрика, що вперто продовжує грати, незважаючи ні на що...

Б. Окуджава.

«Надежды маленький оркестрик»
(«Надії крихітний оркестрик»)

Булат Окуджава

Надежды маленький оркестрик (Надії крихітний оркестрик)

Стихи и музыка Б. Окуджавы
Украинский текст В. Федоренко

С движением

mf

Ко-гда вне-зап - но воз - ни - ка - ет

е - ще не - яс - ный го - лос труб,

сло-ва, как яс - тре-бы ноч - ны - е, сры-ва - ют-ся с го-ря - чих

губ, ме - ло - ди - я, как дождь слу - чай - ный,

гре-мит и бро - дит меж людь - ми на - деж - ды

ма - лень - кий ор - кест-рик под у - прав-ле - ни-ем люб -

1. ви. На - деж - ды 2. // -ви.

Когда внезапно возникает еще неясный голос труб,
Слова, как ястребы ночные, срываются с горячих губ,
Мелодия, как дождь случайный, гремит и бродит меж людьми
Надежды маленький оркестрик под управлением любви. — дважды

В года разлук, в года смятений, когда свинцовые дожди
Стучали так по нашим спинам, что снисхождения не жди,
И командиры все охрипли... тогда командовал людьми
Надежды маленький оркестрик под управлением любви. — дважды

Кларнет пробит, труба помята, фагот, как старый посох, стерт,
На барабане швы разлезлись,... но кларнетист красив, как черт!
Флейтист, как юный князь, изящен... и вечно в сговоре с людьми
Надежды маленький оркестрик под управлением любви. — дважды

Коли раптово виникає ще неспіливий голос труб,
Слова, мов яструби, злітають із розпашілих наших губ.
Мелодія, мов дощ раптовий, гримить і будить нашу кров
Надії крихітний оркестрик, в якому диригент — любов. — двічі

В роки непевні й неспокійні, коли важкі дощі ішли,
Й так лунко нас по спинах били, і так нещадно нас сікли,
І командири всі захрипли, тоді керує нами знов
Надії крихітний оркестрик, в якому диригент — любов. — двічі

Кларнет пробито, труби зм'ято, ледь деренчить старий фагот,
На барабані шви розлізлись, трубач же гарний, наче чорт!
Флейтист — як витончений шляхтич, не припиняє з нами змов
Надії крихітний оркестрик, в якому диригент — любов. — двічі

1. Які риси характеру герцога втілені в його пісеньці?
2. Яку драматургічну роль відіграє звучання легковажної пісеньки герцога в трагічному фіналі опери?
3. Чи виникло в тебе бажання послухати в театрі «Ріголетто» чи іншу оперу Дж. Верді? Чому (так чи ні)?
4. Спробуй втілити образний зміст пісні «Надежды маленький оркестрик» за допомогою засобів твого улюбленого виду мистецтва.
5. Послухай музику на твій вибір. Яким музичним жанрам ти надаєш перевагу?

Реформатор оперного мистецтва

«Як композитор, Ріхард Вагнер, безумовно, одна з найвидатніших особистостей другої половини XIX століття, і його вплив на музику величезний».

П. Чайковський.

Ріхард Вагнер — видатний німецький композитор, диригент, поет-драматург, театральний діяч, мислитель (XIX ст.), представник останнього періоду розвитку музичного романтизму.

В історію світового музичного мистецтва Вагнер увійшов як реформатор оперного жанру і творець музичної драми, що значно відрізняється від традиційної опери. На його думку, в опері необхідно було різко зменшити роль віртуозних вокальних партій та зовнішніх ефектів на користь інструментально-симфонічного складу. Таким чином, в операх Вагнера, особливо — останніх, суто сценічна дія постала жертвою перед звучанням симфонічного оркестру. Його опери по суті є грандіозними програмними вокально-симфонічними творами з драматичним сюжетом. «...Р. Вагнер як композитор є творцем чудових і поетичних картин, творцем моментів прекрасної зображальної музики, розсіяних у його драматично-музичних творах, і в цьому його головна сила», — писав М. Римський-Корсаков.

Новаторське мислення, боротьба за свої реформаторські ідеї в оперному жанрі підносять значення творчості Вагнера до рівня бетховенської. Хоча за життя композитора його новаторство викликало бурхливі суперечки. Творчі ідеї Вагнера зіштовхували його прихильників із супротивниками, які навіть висловлювали сумнів у наявності його композиторського таланту.

Ріхард Вагнер народився в Лейпцигу в 1813 році в родині поліцейського чиновника. Батько помер за кілька місяців після народження хлопчика і незабаром його мати вийшла заміж за

Ріхард Вагнер

театрального діяча з Дрездена. У цьому місті в оточенні театрального світу й пройшло дитинство майбутнього композитора. З ранніх літ Ріхард захоплювався літературою, багато читав і в 14 років під впливом трагедій Шекспіра написав власний літературний твір — трагедію «Лейбальд і Аделаїда».

Перше незабутнє музичне враження Вагнер отримав від музики Л. Бетховена до драми «Егмонт» у 1821 році (на той час його родина знову проживала в Лейпцигу). Це послужило поштовхом до активних занять музикою, зокрема — композицією. Вже за кілька років Вагнер написав свої перші твори — сонати, п'єси для фортепіано, оркестрові увертюри, симфонію та музику до трагедії «Фауст» Й. В. Гете.

Упродовж життя Ріхард Вагнер часто змінював місце проживання, в основному з метою пошуків заробітку та застосування свого таланту. Серед міст, де він зупинявся, були Магдебург (там були написані його перші опери), Рига, Париж, Дрезден, Байрейт, Цюріх, Лондон, Мюнхен. З концертними виступами побував композитор у Петербурзі та Москві.

Ріхард Вагнер

Вагнер гаряче обстоював німецькі національні традиції в музиці. У своїй творчості він використовував міфологічні сюжети, намагався поєднати музику з мовою народних легенд. Оперні твори Вагнера вирізняються гармонійним єднанням музики, слова і театральної дії, засновані на принципі неперервного розвитку музики (так звана «безкінечна мелодія») та системі *лейтмотивів*. Найвідоміші з них: «Летючий голландець», «Тангейзер», «Лоенгрін», «Трістан та Ізольда», тетралогія* «Кільце нібелунга» — «Золото Рейну», «Валькірія», «Зигфрід», «Загибель богів».

Крім опер — основного жанру його творчості — Вагнер є автором симфонії, увертюр, хорових, інструментальних та вокальних творів.

Лейтмотив (нім. *Leitmotiv* — провідний мотив) — музична тема, що неодноразово повторюється та характеризує певний образ у музичному творі.

Тетралогія «Кільце нібелунга» написана Вагнером на сюжет німецько-скандинавських міфів. Музичною основою тетралогії є винайдена Вагнером система лейтмотивів, які характеризують не тільки дійових осіб, але й їхні почуття і пристрасті (любов, страждання, гнів), а також різні предмети (меч, золото, шлем) та природні стихії (вогонь, гроза, райдуга) тощо.

«Політ валькірій» з III дії опери «Валькірія» є одним із найвиразніших програмно-зображальних симфонічних епізодів тетралогії. У ньому зображено картину польоту фантастичних войовничих створінь — валькірій на фоні розбурханої стихії грози в горах.

Р. Вагнер. «Політ валькірій» з опери «Валькірія»

* Тетралогія — цикл із чотирьох завершених самотійних творів, об'єднаних спільним задумом, змістом чи сюжетом.

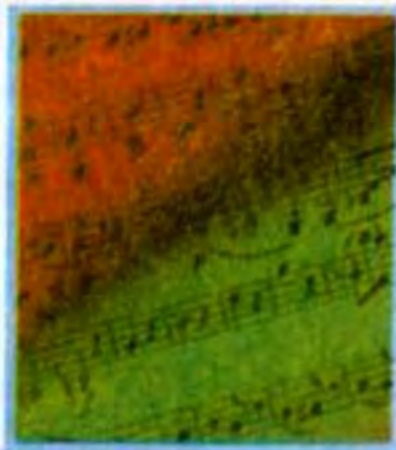

П. Н. Арбо. «Валькірія»

1. Надай характеристику звучанню та образному змісту «Польоту валькірій».
2. Спробуй відгукнутися на музику Вагнера власним творчим доробком у будь-якому жанрі твого улюбленого виду мистецтва.
3. З позиції твого, вже певного слухацького досвіду в жанрі опери, яка твоя думка щодо реформаторських ідей Р. Вагнера?
4. Як ти вважаєш, яким буде подальший розвиток оперного жанру в світовій музичній культурі?
5. Послухай музику на твій вибір. Чи слухаєш ти оперну музику?

Дивовижне обдарування

Починаючи з початкових класів, ти час від часу поринав (поринала) у світ музики **Сергія Прокоф'єва**, сповненої різноманітних «дитячих» і «дорослих», казкових та реальних образів, гармонійного й радісного відчуття навколишнього світу. То були зустрічі з чарівною Попелюшкою, кумедною Базікою, відважним Петриком та іншими героями симфонічної казки «Петрик і вовк». Для тебе звучала різна пісенна, танцювальна й маршова музика Прокоф'єва, зокрема — схвилювано-романтичний вальс із опери «Війна і мир». Слухаючи твори цього видатного російського композитора-класика ХХ століття, ти дізнавався (дізнавалась) про його життєвий і творчий шлях.

Сергій Прокоф'єв

Заснована на світових музичних традиціях, творчість Прокоф'єва відкрила багато нових творчих ідей, засобів та прийомів у царині мелодії, ритму, гармонії, тембрових сполучень. Вона вражає як різноманітністю та багатогранністю образів, так і неймовірною широтою сфери свого призначення — від музики для найменших діточок до складних філософських музичних полотен. «Ось — дивовижне обдарування! Вогненне, живодайне, що вибрижує силою, бадьорістю, мужньою волею та захоплює щирістю творчості...», — писав про Сергія Прокоф'єва відомий музикознавець Борис Асаф'єв ще в 1914 році, коли Прокоф'єву було лише 23 роки.

Серед творів Сергія Прокоф'єва — 8 опер, 7 балетів, 7 симфоній, симфонічна казка «Петрик і вовк», 9 інструментальних концертів, кантати, ораторія, багато творів для фортепіано, зокрема — дитячих, музика до кінофільмів та обробки народних пісень.

Образи шекспірівських Ромео і Джульєтти втілено в музиці різних композиторів різних часів та різних країн світу. Найбільше на сюжет трагедії було створено опер — 14. Минулого року ти мав (мала) нагоду послухати прекрасну увертюру-фантазію Петра Чайковського «Ромео і Джульєтта», створену в ХІХ столітті. Проте, до Сергія Прокоф'єва ніхто з композиторів не наважувався втілити образи закоханих на балетній сцені.

Галина Уланова
в образі
Джув'єтти

Створена Прокоф'євим у 1935–36 роках музика балету «Ромео і Джульєтта» здавалася спочатку дуже незвичайною, складною та непластичною. Артисти балетної трупи Ленінградського театру опери і балету, де спектакль був уперше поставлений в 1940 році, навіть створили парафразу на шекспірівські слова: «Сумніш немає повісті на світі, ніж музика Прокоф'єва в балеті». Та з часом іронічне ставлення до цієї музики змінилося на цілковите захоплення як артистів, так і публіки. Про це написала у своїх спогадах видатна російська балерина, перша виконавиця ролі Джульєтти, Галина Уланова: «Спочатку... нам було важко створювати балет, оскільки музика здавалася незрозумілою і незручною. Та чим більше ми в неї вслуховувалися, чим більше ми працювали, шукали, експериментували, тим яскравішими поставали перед нами образи, породжені музикою. І поступово прийшло її розуміння, поступово вона ставала зручною для танцю, хореографічно і психологічно прозорою».

Музика балету яскраво розкриває основний конфлікт трагедії — зіткнення світлого кохання юних героїв з родовою ворожнечею старшого покоління. З особливою виразністю, влучно, зримо та лаконічно композитор характеризує засобами музики основні її образи. Цікаво, що образи закоханих у балеті перебувають у постійному багатогранному розвитку на відміну від незмінної впродовж усього балету похмурої та різкої теми родової ворожнечі.

Сцена з балету
«Ромео
і Джульєтта»

Одним із найсильніших драматургічних прийомів балету є спосіб гострих конфліктних зіставлень, а важливим драматургічним засобом — застосування системи лейтмотивів. Продовжуючи у цьому сенсі творчі пошуки Ріхарда Вагнера, Сергій Прокоф'єв застосував у балеті особливу техніку лейтмотивного розвитку: зазвичай музичні портрети основних героїв зіткані з кількох тем, що характеризують різні сторони характеру. Кожну нову рису характеру втілює нова тема, що додається до попередніх та інтонаційно пов'язана з ними.

«Танець лицарів» уперше звучить в I акті балету і являє собою груповий портрет — узагальнену характеристику батьків закоханих. На фоні похмурого, важкого поступу басових акордів уривчасто-гостра з пунктирним ритмом тема створює загрозливо-войовничий та величний образ. Тема «Танцю лицарів» неодноразово повторюється впродовж наступної дії балету.

«Танець лицарів» з балету «Ромео і Джульєтта»

С. Прокоф'єв. «Танець лицарів» з балету «Ромео і Джульєтта»

«Танець дівчат з ліліями» з III акту — це привітання дівчатами Джульєтти-нареченої під її вікнами. Він звучить у той момент дії, коли ще ніхто не знає про удавану загибель Джульєтти, і виконує роль драматичного контрасту. Танець своєрідний обережно-вкрадливими (ніби кроки навшпиньках) інтонаціями, що чергуються в ньому зі стрімкими мелодійними злетами і це створює враження ніжності, легкості та прозорості. *єє*

С. Прокоф'єв. «Танець дівчат з ліліями» з балету «Ромео і Джульєтта»

Наша нова пісня створена сучасним українським композитором з Київщини, лауреатом всеукраїнських фестивалів та конкурсів Михайлом Катричком, автором понад 200 пісень для сучасної естради. Серед виконавців його творів є такі відомі артисти, як Раїса Кириченко, Микола Гнатюк, Віктор Шпортько, Іван Попович та інші.

Михайло Катричко

Пісня «Хуртовина» на вірші Миколи Сингаївського продовжує і доповнює тему кохання, відкриту на цьому уроці балетом С. Прокоф'єва «Ромео і Джульєтта».

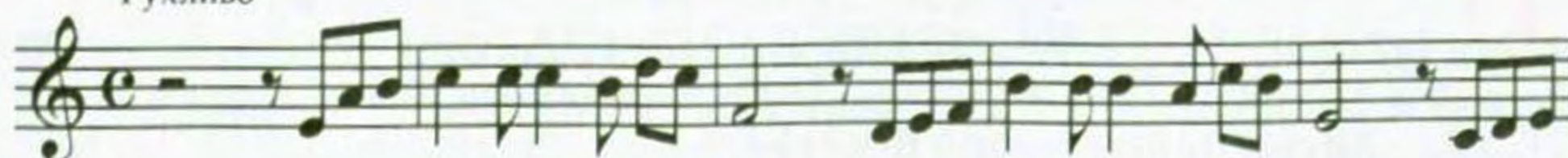
М. Катричко. «Хуртовина»

Хуртовина

Вірші М. Сингаївського

Музика М. Катричка

Рухливо

Не бо

ві-тром за-круж-ля - ло,
зо - ря - на сні-жин - ка,

го-ри сні-гу на - ме - ло.
мов зро - нив зи - мо - вий птах,

Ще та -
та сні-

ко - го не бу - ва - ло, та ко - хан - ня нас зве - ло. Впа-ла
жин - ка - по-ро - шин - ка за-сві - ти-лась на ву -

2. **Приспів**

стах. Хур-то - ви-на, хур-то - ви-на, сніг з не-бес-но-го кри - ла, ти сер-

1. 2.

ця нам ос-вя - ти-ла, а сте - жок не за - ме - ла! 2. Ти зі // - ла

Небо вітром закружляло,
Гори снігу намело,
Ще такого не бувало,
Та кохання нас звело.
Впала зоряна сніжинка,
Мов зронив зимовий птах,
Та сніжинка-порошинка
Засвітилась на вустах.

Ти зі мною, я з тобою —
Дві сніжинки, два чуття.
Ми зріднилися з любов'ю,
А любов на все життя.
І сади, і луки білі,
Біле місто і село...
Ще такої заметілі
У житті в нас не було.

Приспів:

Хуртовина, хуртовина,
Сніг з небесного крила,
Ти серця нам освятила,
А стежок не замела.

Приспів.

1. Охарактеризуй детально звучання фрагментів з балету «Ромео і Джульєтта». Якими засобами виразності композитор найгостріше підкреслює їх образний зміст?
2. Чи пам'ятаєш ти тему родової ворожнечі з увертюри-фантазії П. Чайковського «Ромео і Джульєтта»? Що є спільного, а що — відмінного між нею і «Танцем лицарів»?
3. Що ти запропонуєш для більш виразного виконання пісні «Хуртовина»? У якому складі виконавців вона найкраще прозвучить?
4. Послухай музику на твій вибір. Музичне втілення яких почуттів тебе найбільше приваблює і чому?

На хвилях чарівної казки

Настав час нової зустрічі з музикою неперевершеного «музичного казкаря» та майстра музичного морського пейзажу, видатного російського композитора XIX століття **Миколи Римського-Корсакова**. Пригадай та назви його твори, що звучали на уроках музичного мистецтва у попередні роки, а також ті, які ти, можливо, слухав (слухала) поза школою. Які з них тебе найбільше вразили і чим саме?

*В. Сєров.
Портрет Миколи
Римського-Корсакова*

Микола Римський-Корсаков є автором 15-ти опер, симфоній, симфонічних сюїт, картин, увертюр, інструментальних, хорових та вокальних творів. Також він написав ряд підручників з музики і статей, а його власні спогади про життєвий і творчий шлях втілилися у «Літопису мого музичного життя».

Різноманітні за змістом твори композитора мають спільну гуманістичну спрямованість — оспівують красу і гармонію людини й природи, потяг до світлих почуттів і прекрасного в житті, піднесено та романтично змальовують життя народу і його героїв.

Симфонічна сюїта «Шехеразада» Римського-Корсакова належить до того різновиду програмних творів, головна тема чи основний образ яких конкретизовано в самій назві (як, наприклад, вже знайомі тобі «Пори року» П. Чайковського та А. Вівальді, «Ромео і Джульєтта» П. Чайковського, «Картинки з виставки» М. Мусоргського). Сюїта створена на основі окремих моментів сюжету арабських казок «Тисяча і одна ніч». У своїй книзі «Літопис мого музичного життя» композитор написав: «Програмою, якою я керувався під час створення «Шехеразади», були окремі, не пов'язані

один з одним епізоди і картини з «Тисячі й однієї ночі», розкидані по всіх частинах сюїти: «Море і корабель Синдбада», «Фантастична оповідь Календера-царевича», «Царевич і Царівна», «Багдадське свято і корабель, що розбивається об скелю з мідним вершником».

Чотиричастинна сюїта має також риси сонатної форми, що полягають у напруженому тематичному розвитку й чітко організованому чергуванні контрастних частин. Яскравість образів, виразність сюжетних ліній та краса музики «Шехеразади» спонукали балетмейстерів до постановки твору на балетній сцені.

Перша частина сюїти — «Море і корабель Синдбада» — змальовує безмежну морську широчінь під променями сліпучого південного сонця. Пригадай, як по-різному може бути зображене море за допомогою засобів музичної виразності. Наприклад, у вступі до опери «Садко» Римського-Корсакова — «Окиян — море синєє» (ми слухали його у п'ятому класі): велич і спокій морської стихії змальовано більш холодними та похмурими фарбами тембрових сполучень оркестру з постійним наростанням тривожних інтонацій. Інші засоби авторського художнього стилю використав Клод Дебюссі у симфонічній сюїті «Море» (що також звучала у п'ятому класі).

Грізній і могутній за характером темі султана Шахріяра у вступі протиставлена мрійлива й витончено-гнучка, як східний орнамент, тема Шехеразади, що виконується скрипкою-соло. Надалі засобами сонатної форми зіставлено контрастні теми — Синдбада і корабля.

Другу частину — «Оповідь Календера-царевича», — як нову казку, починає «голос» Шехеразади. Потім на перший план виходить тема Календера у виконанні фагота. У цій частині відбувається варіативний розвиток інтонацій східних народних мелодій та зростання драматургічних контрастів.

Сцени
з балету
«Шехеразада»

Сцена з балету
«Шехеразада»

«Царевич і Царівна» (III частина) — світла, лірична й наспівна (пісенно-танцювальна) — зберігає східний мелодичний колорит та відтворює зображальними засобами звучання арабських народних інструментів.

Остання частина — «Багдадське свято і корабель, що розбивається об скелю з мідним вершником» — починається «розмовою» Шахріяра та Шехеразади. Одна по одній звучать, переплітаючись та узагальнюючи весь драматургічний розвиток, теми попередніх частин сюїти аж до напруженого звучання кульмінації твору. Завершується сюїта тихою сумною темою Шехеразади і «приборканою», вже спокійною темою Шахріяра.

М. Римський-Корсаков. Симфонічна сюїта «Шехеразада»
(фрагменти)

1. Охарактеризуй звучання основних музичних тем фрагментів сюїти та застосовані в них засоби виразності.
2. Який з музичних образів сюїти залишив у тебе найсильніші враження і чому?
3. Спробуй втілити образний зміст сюїти за допомогою засобів твого улюбленого виду мистецтва.
4. Послухай музику на твій вибір. Чи є серед твоїх улюблених творів програмна симфонічна музика?

«Це не повинно повторитися!»

Леонід Грабовський — видатний сучасний український композитор, педагог, музичний діяч, який з 90-х років ХХ ст. проживає в США. Його творчість охоплює практично всі основні жанри: одноактні опери «Ведмідь» та «Весільна пропозиція» за творами А. Чехова, вокально-симфонічні, симфонічні, камерні, інструментальні, вокально-інструментальні, хорові твори, музика до художніх, науково-популярних, мультиплікаційних фільмів та театральних вистав.

Леонід Грабовський

Леонід Грабовський — киянин. Він народився в 1935 році в родині музикантів (скрипаля та співачки). Навчатися музики він почав з п'яти років у музичній школі міста Борисоглібська Воронежської області (на той час він проживав там з матір'ю). Війна 1941–45 років перервала заняття. Їх було продовжено лише в 1951 році. Тоді ж проявилися творчі здібності Леоніда, і за три роки він вже був студентом Київської консерваторії, де навчався спочатку в класі Левка Ревуцького, а згодом — у Бориса Лятошинського. За спогадами Леоніда Грабовського, він почерпнув

*Б. Пророков.
«Біля Бабиного Яру»
«Тривога»;
«За колючим дротом»*

у свого педагога «його великий і непідробний патріотизм та почуття українського мелосу». Пізніше Грабовський упродовж кількох років був викладачем цієї консерваторії.

На початку 60-х років ХХ ст. з метою вивчення творчості сучасних композиторів різних країн Леонід Грабовський разом з композиторами В. Сильвестровим, В. Годзяцьким та В. Загорцевим створили групу, яку згодом назвали «Київським авангардом». До групи пізніше приєдналися й інші композитори — В. Губа, І. Карабиць, Є. Станкович. Молоді митці спрямовували свою діяльність на боротьбу проти консерватизму і шаблонів в українській музиці, на пошуки та засвоєння найкращих досягнень західноєвропейського мистецтва ХХ століття, а також нових засобів, форм і духовно-образного наповнення нової української музики. Завдяки активній діяльності «Київського авангарду» світ дізнався про існування в Україні нової композиторської школи.

У 70-х роках Леонід Грабовський цілковито зосередився на творчості, зокрема на музиці для театру й кіно, а у 80-х роках проживав у Москві, де співпрацював з музичними видавництвами та писав нові твори.

У 1990 році композитор поїхав до США. Однією з причин його від'їзду туди, за його словами, було прагнення глибокого вивчення електронної та комп'ютерної музики, що досягла там на той час широкого розвитку. Задуми своїх нових творів Грабовський пов'язує саме з новітніми комп'ютерними музичними технологіями.

У наш час твори Л.Грабовського є одними з тих, що найчастіше виконуються молодими українськими та зарубіжними музикантами.

Твір для симфонічного оркестру «Симфонічні фрески» створений Леонідом Грабовським у 1961 році за мотивами малюнків російського художника Бориса Пророкова із серії «Це не повинно

повторитися!». Образний зміст малюнків розкриває тему найжахливішої в історії людства Другої світової війни, атомних бомбардувань японських міст Хіросіми і Наґасакі та є втіленим через мистецькі образи закликом до збереження миру на землі. Ця тема названа апокаліпсичною і простежується в різних видах мистецтва, зокрема в живопису, кіно, музиці.

В українській музиці одним з першовідкривачів апокаліпсичної теми став Леонід Грабовський. У створених за малюнками Бориса Пророкова «Симфонічних фресках» композитор відтворює їх образний зміст за допомогою оригінального набору засобів музичної виразності.

За формою «Симфонічні фрески» є сюїтою із семи невеликих частин. Кожна з них (крім першої) має програмний заголовок, пов'язаний з певним малюнком художника: «Авторська передмова», «Тривога», «Наліт», «У руїнах», «Мати», «Хіросіма» та «Прокльон катам». Водночас, кожна частина твору містить у собі певний музичний образ, створений переважно зображальними й тембровими засобами, без внутрішніх драматургічних контрастів і розвитку, на зразок імпресіоністичних музичних замальовок. Проте «фрески» не є чисто ілюстративним твором. В сюїті простежується чітка логічна послідовність частин, а також тематичний і драматургічний зв'язок між ними.

«Симфонічні фрески» Леоніда Грабовського вражають схвилюваністю й пристрасністю авторського висловлювання, гнівним та правдивим вираженням протесту проти насилля і війни.

Л. Грабовський. «Симфонічні фрески» (фрагмент)

Наша наступна пісня написана відомим українським композитором, організатором і керівником гурту та музично-мистецького центру «Ватра» **Ігорем Білозором**. Крім багатьох широко відомих в Україні та за її межами пісень талановитий львів'янин є автором музики до театральних вистав та низки інструментальних творів. Ігор Білозір трагічно загинув у 2000 році.

У день його поховання відома українська естрадна співачка Руслана Лижичко, якій він ще дівчинці пророкував зіркове майбутнє, написала йому листа: «Я пишу листа до Ігоря Білозора. Я не вірю в смерть.

Ігор Білозір

Ти зробив надто багато, щоб Тебе не стало. Я повернулася до Львова і хотіла Тебе провідати, але було пізно. Одного разу Ти відстояв мене і моє ім'я, тим самим дав мені дорогу у Світ Музики. Якби я була поруч у той страшний вечір, я б теж Тебе відстояла. Я знаю, що цей лист Ти обов'язково прочитаєш, тому кажу: «Не тільки «Світлицю», а й всі твої чудові пісні я обов'язково заспіваю, і пропоную Оксані Білозір зробити концерт на Твою пам'ять... Ми Тебе ніколи не забудемо!».

I. Білозір. «Ласкаво просимо»

Ласкаво просимо

Вірші В. Крищенка

Музика I. Білозора

Помірно

Спі - ва Дні - про, від - ли - ню - ють Кар - па - ти, той

го - лос чу - ти сес - трам і бра - там. Ми хо - че - мо у - сіх вас при - ві -

та - ти, до - зем - но по - кло - ни - тись, дру - зі, вам. Ми

хо - че - мо у - сіх вас при - ві - та - ти, до - зем - но по - кло - ни - тись, дру - зі,

вам. «Лас - ка - во про - си - мо!» «Лас - ка - во про - си - мо!» — мо - я кра -

ї - на щи - ро про - мов - ля, «Лас - ка - во про - си - мо!» «Лас - ка - во

про - си - мо!» — бра - тер - ством на - шим сві - тить - ся зем - ля. А // - ля.

Співа Дніпро, відлунюють Карпати,
Той голос чути сестрам і братам.
Ми хочемо усіх вас привітати,
Доземно поклонитись, друзі, вам.

двічі

Приспів:

«Ласкаво просимо, ласкаво просимо», —
Моя країна щиро промовля,
«Ласкаво просимо, ласкаво просимо», —
Братерством нашим світиться земля.

А слово наше скупане в любові,
Його почують друзі звідусіль.
На світлому, як доля, рушникові
Дозвольте вам піднести хліб і сіль.

двічі

Приспів.

Ми дружбою і правдою багаті,
Злітають наші мрії до висот.
На поклик серця брат іде до брата,
І до народу тягнеться народ.

двічі

Приспів.

1. Охарактеризуй звучання та образний зміст «Симфонічних фресок» у порівнянні з образами малюнків Б. Пророкова.
2. Яке твоє особисте ставлення до образів, що розкриваються в «Симфонічних фресках»?
3. Які ще відомі тобі твори різних видів мистецтва, на твою думку, є втіленням апокаліпсичної теми? У чому це виражається?
4. Спробуй поімпровізувати на тему мелодії пісні «Ласкаво просимо».
5. Послухай музику на твій вибір. Твори якого з українських композиторів найчастіше привертали твою увагу і чому?

Перший музичний класик Америки

«У моїй голові стільки мелодій, що не вистачить і ста років, щоб записати їх усі на папері».

Дж. Гершвін.

«**Ц**е наш національний шедевр», — написали в американській пресі після прем'єри опери Джорджа Гершвіна «Поргі та Бесс». І далі: «Гершвін своєю оперою зробив для рівноправності чорношкірих більше, ніж найбагатослівніші політики за останніх півстоліття». Дата першого виконання опери — 30 вересня 1935 року стала датою народження першої американської національної опери. Нам вже довелося познайомитись із її фрагментом — неперевершеною за своєю ніжною виразністю, натхненністю та красою «Колисковою».

Джордж Гершвін

Джордж Гершвін — перший із композиторів Сполучених Штатів Америки (XX ст.), який отримав всесвітнє визнання. Музика афроамериканців приваблювала композитора неповторною своєрідністю, глибиною почуттів, імпровізаційністю розвитку. Гершвін вважав, що джаз, який несправедливо відносять до «музики нижчого атунку», здатний збагатити європейську симфонічну музику, оновити її форму та зміст. Поєднавши у своїй творчості характерні виражальні риси джазу із традиційними канонами симфонізму, Джордж Гершвін знищив прірву, що розділяла ці два напрями музичної культури.

«Багато композиторів ходили навкруги джазу, як коти навкруги миски із гарячим супом, очікуючи доки він трохи охолоне і вони зможуть насолодитися їжею, не ризикуючи обпекти язика. Джорджу Гершвіну вдалося вирішити проблему. Як принц із відомої казки, він узяв за руку Попелюшку і оголосив її принцесою, незважаючи на шалену злість її заздрісних сестер», — писав американський диригент Уолтер Дамрош.

Ідею написання симфонічного твору в джазовому стилі — наприклад, «Американську рапсодію» — Гершвіну підказав «король джазу» Пол Уайтмен.

Загорівшись цією ідеєю, композитор почав писати твір, присвятивши його джазмену Вільяму Хенді у таких рядках на титулі: «Вільяму Хенді, чиї блюзи передували цьому творові. Старому трубачу, негру Вільяму Хенді, «батькові джазу» ...Дивно, невже ще треба доводити, що джаз — музика? Джаз — музика... Він користується тими ж нотами, що й Бах... Це самотутнє американське досягнення, яке так чи інакше накладе відбиток на музику майбутнього... Я, Джордж Гершвін, розглядаю джаз як народну американську музику, що, як кров, тече в жилах американського народу... Я вірю, що джаз може стати основою серйозних симфонічних творів, які містять у собі непересічні цінності». Та важливішим було довести ці думки не словами, а власне музикою, яка б поєднала неприборкану силу і красу джазу з чітким устроєм високих і благородних форм класичного симфонізму. І такий твір — рапсодію — було створено.

Використовуючи гру слів, Гершвін назвав її «Рапсодія в блюзових тонах»: блюз — «блакитний» (*blue*) як враження від художньої виставки, де були експоновані різноманітні етюди «у сірих тонах», «у зелених тонах», «у блакитних тонах», і блюз як одне із джерел джазової музики, що в перекладі означає «плач, скарга, мольба». Надалі з'явилися інші варіанти назви твору: «Рапсодія в стилі блюз» або «Блакитна рапсодія». Успіх першого виконання рапсодії був приголомшливий. Її оригінальність та яскравість скорила найсуворіших критиків та поціновувачів симфонічної музичної класики. Таким чином був започаткований новий напрям симфонічної музики — *симфоджаз*. Джордж Гершвін у своїх «симфоджазових» творах втілював особливе ставлення до непересічного музичного явища початку ХХ століття — джазу і висвітлював закладені в ньому величезні можливості для збагачення світової музичної культури.

Джордж Гершвін.
Автопортрет*

* Дж. Гершвін мав талант живописця.

Рапсодія (від грец. *rhapsodia* — пісня рапсода — мандрівного співака в Стародавній Греції) — вокальний або інструментальний музичний твір у довільній формі, фантазія на народні теми — пісенні й танцювальні.

Симфоджаз — напрям симфонічної музики, що органічно поєднує характерні риси європейського симфонізму із джазовими виконавськими елементами.

Д. Вістлер. Ноктюрн у блакитному й сріблі

Джордж Гершвін зростав у бідній багатодітній, проте дружній родині, що проживала на околиці Нью-Йорку. Батькові майбутнього композитора при всіх його намаганнях не вдавалося розбагатіти, тому він мріяв, щоб його діти, зокрема Джордж, всерйоз займалися комерцією задля стабільного достатку. Влаштувавши сина продавцем у магазин, батько ніяк не очікував, чим це обернеться для Джорджа. Адже це був музичний магазин! Купуючи ноти, покупці часто бажали послухати обраний музичний твір і просили його виконати на фортепіано. Для Джорджа це було справжньою насолодою. Він грав краще за інших продавців і в нього

більше купували. Іноді йому вдавалося виконати власні творчі нароби. Якось на запитання колеги, чи не збирається він стати видатним концертним віртуозом Америки, Джордж відповів: «Я збираюся стати видатним композитором популярних пісень». Зі створення пісень — Гершвін написав їх понад 300 — і почалася його творча діяльність.

Джордж Гершвін не отримав ніякої професійної музичної освіти — лише кілька уроків фортепіанної гри та гармонії у знайомих музикантів. Усіма своїми досягненнями він зобов'язаний лише своєму талантові й наполегливості: кожную хвилину вільного часу він присвячував вивченню творчості видатних європейських композиторів — Баха, Бетховена, Ліста, Шопена та інших. Граючи на фортепіано, Гершвін виявляв справжній талант імпровізатора.

За свою першу пісню композитор отримав 5 доларів. Проте, незабаром популярність його музики зростала зі швидкістю снігової лавини: ім'ям Гершвіна та назвами його пісень засвітилися вогні реклами над Бродвеєм — головною театралью-мистецькою вулицею Нью-Йорку. Композитора наперебій запрошували до співпраці знані музичні видавництва й театри. За своє коротке життя — композитор прожив лише 39 років — Гершвін зумів увести американську музику в світовий музичний простір.

Дж. Гершвін. Рапсодія в блюзових тонах

Чи є, на твою думку, спільні точки перетину в образному змісті рапсодії та картини Д. Віслера?

1. Охарактеризуй образний зміст і звучання Рапсодії в блюзових тонах. Яку будову має Рапсодія?
2. Яке місце, на твою думку, належить творчості Дж. Гершвіна в сучасній музичній культурі?
3. Уяви себе композитором. Який твір ти створив би (створила б) у стилі симфоджазу? Які образи ти втілив би (втілила б) в ньому?
4. Чи є твори образотворчого мистецтва та літератури, що асоціюються в тебе з «симфоджазовою» музикою? Наведи приклади та поясни свою думку.
5. Послухай музику на твій вибір. Чи поповнюєш ти свій музичний кругозір музикою нових для тебе стилів, напрямів, жанрів?

«Маленька опера», сповнена палких почуттів

І. Кальман. «Карамболіна» з II дії оперети «Фіалка Монмартра»

Прозвучала блискуча й віртуозна «Карамболіна» у виконанні Мадлен, однієї з героїнь оперети Імре Кальмана «Фіалка Монмартра». Пісня звучить на початку II дії, під час щорічного свята художників на Монмартрі в Парижі і оспівує яскраве та життєрадісне життя його мешканців.

За основу сюжету оперети покладено п'єсу французького драматурга Мюрге «Богема». На цей сюжет у кінці XIX ст. італійським композитором Джакомо Пуччіні було створено однойменну оперу.

«Богема» — це узагальнена, іронічна назва людей, які присвятили себе творчості у різних видах мистецтва й обрали вільний спосіб життя, що відрізняється від унормованих суспільних відносин. Монмартр — загальновідома вулиця в місті Парижі, на якій традиційно облаштовували свої студії та майстерні поети, музиканти, художники.

Головні герої оперети — художник Рауль Делакура, поет Анрі Мюрге, композитор Марсель Ерве, вулична співачка Віолета.

Сцена з оперети І. Кальмана
«Фіалка Монмартра»

м. Париж. Монмартр

Оперета (італ. operetta — маленька опера), музична комедія, мюзикл — музично-сценічна вистава розважального характеру, що поєднує в своїй драматургії монологічне та діалогічне мовлення, вокальну та інструментальну (оркестрову) музику, танцювальне мистецтво та естрадні прийоми.

Попередником оперети є жанр комічної опери, популярний в Італії та Франції в XVI—XVIII століттях. Як і в опері, музика в опереті виконує важливу драматургічну роль, втілюючи характери та взаємини дійових осіб, слугує розвиткові дії. На відміну від опери, музика оперети має переважно популярний, пісенно-танцювальний характер, пов'язаний з інтонаціями побутової музики та музичної естради. Важливою відмінною рисою оперети є також велика частка мовлення в дії.

У XVII—XVIII століттях оперетами називали невеликі опери. Як самостійний музичний жанр оперета визначилась у середині XIX століття у Франції. Там вона набула яскраво вираженої пародійно-сатиричної спрямованості, зокрема у творчості композиторів Ф. Ерве та Ж. Оффенбаха, якого називають засновником жанру.

Нового злету в своєму розвитку жанр оперети набув в Австрії. У творчості композиторів Ф. Зуппе, К. Міллекера та, особливо — Й. Штрауса оперета «пом'якшила» свій характер, змінивши його з пародійно-сатиричного на лірично-комедійний, і стала по суті розважальною музичною мелодрамою. Високої художньої цінності австрійській (віденській) опереті надала музика, щедро збагачена різноманітними формами віденського вальсу поряд з маршем, полькою, мазуркою, галопом, чардашем. На початку XX століття австрійська оперета набула більш драматичного та, водночас, чуттєво-сентиментального характеру. Такий напрямок почали називати «неовіденською оперетою». Її представники — Е. Ейслер, О. Штраус, Ф. Легар, І. Кальман та інші.

Імре Кальман — угорський композитор XX століття, всесвітньовідомий передусім своїми яскраво емоційними, ліричними, сповненими щирих, палких почуттів та блискучого гумору оперетами.

Народився Імре Кальман у 1882 році в невеличкому селі на узбережжі озера Балатон — природної «перлини» Угорщини. З 10 років він проживав у Будапешті, навчаючись спочатку в гімназії, потім на юридичному факультеті університету і, нарешті, в музичній академії.

Імре Кальман

Першими творами Імре Кальмана були симфонічна поема, вокальні та інструментальні твори. Переїзд композитора до Відня спричинив захоплення жанром оперети, там було створено найвідоміші з них: «Циган-прем'єр», «Королева чардашу» («Сільва»), «Голландочка», «Маріца», «Принцеса цирку», «Фіалка Монмартра» та інші.

Творчість Імре Кальмана в жанрі оперети (їх у композитора 20) характерна використанням гостро-драматичних сюжетів, емоційністю та сентиментальністю образів, яскравими мелодіями і високим професіоналізмом. На початку ХХ століття Кальмана називали одним із кращих представників цього жанру.

Крім оперет, серед творів Кальмана — музика для симфонічного оркестру, інструментальні п'єси, романси, вокальні цикли.

Контрастом до «Карамболіни» прозвучить українська народна пісня «Чом ти не прийшов», яку ми маємо розучити й виконати упродовж найближчих уроків. Зверни увагу, що віршований текст пісні побудований у формі діалогу. Подумай, як найкраще втілити образ пісні в її виконанні (можливо, й способом поділу класу на групи?).

Українська народна пісня «Чом ти не прийшов»

Чом ти не прийшов

Українська народна пісня

тр Помірно

Чом ти не прийшов, як місяць зійшов? Я тебе че-
ка - ла. Чи ко - ня не мав,
чи стеж - ки не знав, ма - ти не пус - ка - ла?

— Чом ти не прийшов,
Як місяць зійшов? —
Я тебе чекала.
Чи коня не мав,
Чи стежки не знав, —
Мати не пускала?

двічі

— І коня я мав,
І стежку я знав,
І мати пускала.
Найменша сестра, —
Бодай не зросла, —
Сідельце сховала.

двічі

А старша сестра
Сідельце знайшла,
Коня осідлала:
— Поїдь, братику,
До дівчиноньки,
Що тебе чекала.

двічі

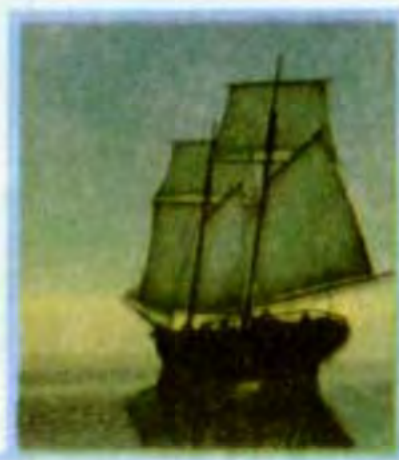
Тече річенька
Невеличенька —
Схочу — перескочу,
Віддайте мене,
Моя матінко,
За кого я хочу.

двічі

1. Які риси авторського стилю І. Кальмана яскраво втілені в «Карамболіні» — фрагменті оперети «Фіалка Монмартра»?
2. Зістав образи-почуття та засоби виразності, якими їх втілено у «Карамболіні» та пісні «Чом ти не прийшов».
3. Спробуй придумати власний сюжет (лібрето) для створення оперети. Кому із відомих композиторів ти б його запропонував (запропонувала) і чому?
4. Розкажи про своє ставлення до жанру оперети.
5. Послухай музику на твій вибір. Чи відвідуєш ти спектаклі в театрі оперети?

«Лебедина пісня» Ісака Дунаєвського

На одному з попередніх уроків ти вже мав (мала) нагоду познайомитись із основними подіями життєвого й творчого шляху Ісака Дунаєвського на прикладі пісні з кінофільму «Веселые ребята».

Поряд з музикою до кінофільмів та масовою піснею улюбленим жанром композитора, в якому він досягнув величезних успіхів, була оперета. Дунаєвського називають класиком радянської оперети. Однією з перших радянських оперет була оперета Ісака Дунаєвського «Женихи», створена в 1927 році. З того часу композитор ніколи не полишав цього жанру і створив загалом, як вже було зазначено, п'ятнадцять оперет, таких як «Ножі», «Мільйон терзань», «Золота долина», «Дорога до щастя», «Вільний вітер», «Син клоуна», «Біла акація» та інші.

Ісак Дунаєвський

У своїх оперетах Дунаєвський принципово відхиляв віденські традиції, зокрема мелодраматичні сюжети та чуттєву сентиментальність. Перші оперети композитора — «Женихи», «Ножі» та «Мільйон терзань» навіть були своєрідними пародіями на віденські опереткові сюжети. Під впливом кіномистецтва та масової пісні 30-х років склався особливий тип радянської оперети, що висвітлював нагальні події народного життя і соціальні проблеми того часу. Більшість сюжетів оперет Дунаєвського були побудовані виключно на темах сучасності, а музика відповідала стилю, інтонаціям та ритмам масової молодіжної пісенності. У його творах поряд з ліричними пісенними темами зазвучали популярні у той час пісні-марші, пісні-лозунги, пісні-плакати.

Музична драматургія оперет Ісака Дунаєвського будувалась зазвичай навколо найяскравішої пісні, що виконувала роль ідейного центру та рушійної сили твору, а також об'єднувала в єдине ціле ліричні й суспільні мотиви сюжету. Найбільш показовими у цьому сенсі є такі оперети Дунаєвського, як «Золота долина», «Вільний вітер» та «Біла акація». Це — лірико-романтичні твори, побудовані на кращих класичних європейських традиціях, проте своєрідні за своїм інтонаційним складом і музичною формою.

Оперета «Біла акація» — останній, незакінчений твір Ісака Дунаєвського (роботу над нею завершив композитор Кирило

Сцена з оперети
І. Дунаєвського
«Біла акація»

Молчанов). Вона насичена яскравими, захоплюючими мелодіями і є легкою, веселою та життєрадісною ліричною комедією з дотепним сюжетом і яскравими образами. У цьому творі композитор відходить від принципів традиційної будови твору з розвинутою драматургією.

Дія оперети відбувається в Одесі, її головні герої — моряки китобійної флотилії «Салют» та мешканці міста.

«Пісню про Одесу» співає в I дії одна з головних героїнь оперети Тоня Чумакова. В тій же дії розгортається весела й дотепна сцена невдалого знайомства моряків з іншою героїнею — Ларисою.

м. Одеса

І. Дунаєвський. «Пісня про Одесу» та сцена з I дії оперети «Біла акація»

1. Охарактеризуй образи і звучання фрагментів з оперети «Біла акація».
2. У чому полягає спільність і відмінність основних рис творчості І. Кальмана та І. Дунаєвського на прикладі фрагментів їх оперет?
3. Які ще твори І. Дунаєвського ти знаєш (пісні, музику до кінофільмів тощо)?
4. Уяви себе композитором, який задумав створити оперету про мешканців свого рідного міста (села). Якими ти собі уявляєш сюжет майбутнього твору та його музику?
5. Яким ти уявляєш на твою думку, майбутнє жанру оперети?
6. Послухай музику на твій вибір. Якому музичному стилю ти надаєш перевагу і чому?

«Доторкаючись музикою до пам'яті слухача»

Пригадай твори сучасного українського композитора Валентина Сильвестрова, що звучали раніше на наших уроках. Чим вони тобі запам'яталися, можливо, вразили? Чим особливий їх образний зміст та засоби його втілення?

Валентин Сильвестров — один із найвизначніших представників сучасної української музики, лауреат багатьох, у тому числі міжнародних премій та конкурсів. Творчість композитора сформувалась у 60-ті роки ХХ століття і одразу привернула увагу новаторством музичного мислення. У той час (на теренах колишнього Радянського Союзу) із своїми характерними творами також виступили такі композитори, як А. Шнітке, Л. Грабовський, Г. Канчелі, В. Годзяцький, Е. Денисов та інші. Їх називали *авангардистами*, оскільки в їхній творчості простежувались новаторські ідеї щодо втілення образного змісту, що полягали у пошуках оновлення композиційної техніки і традиційних музично-виразових засобів. Проте це новаторство у більшості випадків було не самоціллю, а власне індивідуальним способом творчого мислення та служило засобом вираження авторських ідей.

*Валентин
Сильвестров*

Авангардизм (фр. *avant-garde* — передовий загін) — узагальнююча назва течій сучасного музичного мистецтва, яким притаманний розрив з традиціями класичної музики, пошук нових форм і виразових засобів.

«В усіх випадках, у тому числі й в авангардних творах... я зробив спроби будувати форму як мелодію, сповнити весь її шлях не тільки логічною, але й мелодичною напругою», — писав В. Сильвестров. Особлива увага до мелодії, так би мовити, наскрізна мелодизація — одна з найхарактерніших ознак творчого стилю композитора. Пригадай прослухані нами позаминулого року фрагменти фортепіанного циклу «П'ять п'єс» В. Сильвестрова. Цей твір автор назвав суцільно-мелодичним.

В. Сильвестров

За висловом В. Сильвестрова, музичний розвиток спирається на такого слухача, який розуміє сутність часу, в якому живе. Композитор вважає, що цінність музики полягає у тому, щоб із кожним наступним її прослуховуванням вона ставала все більш необхідною, незабутньою, невичерпною. Роль видатних композиторів він вбачає в тому, щоб наново відкривати вже сформовану мову епохи, «проспівати» її, як Моцарт.

Валентин Сильвестров — учень Бориса Лятошинського. Творчість Сильвестрова поширюється, в основному, на жанри симфонічної, камерно-інструментальної, фортепіанної, хорової та вокальної музики. Також композитор приділив увагу створенню естрадних пісень та музики для дітей.

Становлення творчого стилю композитора пройшло через кілька (як зазначив Сильвестров — шість) умовних періодів з опорою на глибинні традиції світової класичної та української народної музики. Наслідком такого становлення є різножанрова творчість, в основі якої — глибокі духовні почуття, висловлені з розумною простотою в типово слов'янському дусі за допомогою сучасних виразових засобів. Приділяючи особливу увагу тембровій палітрі звучання, Сильвестров підпорядковує виразові засоби, у тому числі й тембральні, внутрішній драматургії твору, його емоційно-образному змісту. Його творчість характерна багатоплановим сприйняттям і втіленням життєвих явищ, глибоким проникненням у їхню сутність, що виявляються в простоті, відсутності гучних зовнішніх ефектів. Імпровізаційність поєднується в музиці Сильвестрова з чіткістю структури та форми, а емоційна виразність — з глибиною думки.

Витонченість музичної мови, розкриття найсуттєвіших якостей її окремих звучань, звукосполучень, краса втілених композитором найпростіших, але значущих музичних думок поставили його на п'єдестал найтиповішого лірика сучасної української класики. Спосіб викладення змісту «від себе», від свого духовного єства є основою творчості Валентина Сильвестрова, а також типовою ознакою сучасності. Пригадай, зокрема, «Тихі пісні», які ми слухали позаминулого року — їх композитор назвав «поезією серця».

«Кіч-музика» Валентина Сильвестрова — це п'ятичастинний фортепіанний цикл, створений у 1977 році. В передмові до циклу автор пояснює назву «кіч» як «слабке, відкинуте, невдале», проте підкреслює, що надає цьому поняттю ліричного, а не іронічного змісту. Показовими є зазначені автором вимоги до виконання твору: «Грати дуже тихо (*pp*) і гранично тихо (*ppp*), ніби здалека. Мелодію виділяти обережно, грати її якнайближче до акомпанементу! Грати дуже ніжним, інтимним тоном, ніби обережно доторкаючись музикою до пам'яті слухача, щоб музика звучала всередині свідомості, наче пам'ять слухача сама співає цю музику».

Твір складає враження граничного напруження тиші й ніжності, а також єднання внутрішнього, духовного світу людини із зовнішнім світом через роздуми й переживання. Відчувається наявність глибокого змістового підтексту твору, заснованого на авторському світобаченні та ніби викладеного прямою мовою. Увесь цикл витриманий в єдиному стилі з цілісним, поступальним та щоразу виразнішим втіленням образного змісту. Чуттєвість й зовнішня сентиментальність образів у творі служать вираженням духовності.

Ніжно, прозоро й тремтливо звучить перша частина — романтична і спокійна за характером. Не менш ніжно-романтичною є друга, що нагадує вальс своїм тридольним акомпанементом. Вальсовий характер третьої частини поєднаний з ускладненнями ритму з характерними довгими нотами-зупинками та мелодичними підходами до них. Продовжує й поглиблює попередній настрій четверта частина, що за вказівками автора має звучати «вільно, ясно і прозоро», «вслухаючись» та щонайніжніше (*dolcissimo*). Заклучна, п'ята, частина твору звучить ще більш просвітлено й затихаючи, проте зберігає єдиний для циклу характер, настрій та спосіб виконання.

В. Сильвестров

*І. Марчук.
Музиканти*

В. Сильвестров. «Кіч-музика»

Чи є, на твою думку, спільні точки перетину в образному змісті творів В.Сильвестрова та І. Марчука?

1. Надай власну характеристику образному змісту і звучанню «Кіч-музики».
2. Чи є, на твою думку, спільні риси між «Сюїтою в старовинному стилі» А. Шнітке та «Кіч-музикою» В. Сильвестрова? Якщо так, то в чому вони полягають?
3. Ознаки якого мистецького стилю — класицизму чи романтизму є відчутними у «Кіч-музиці»? Обґрунтуй свою думку.
4. За допомогою яких виразових засобів іншого виду мистецтва (не музичного) ти втілив би (втілила б) образи «Кіч-музики» В. Сильвестрова?
5. Послухай музику на твій вибір. Чи є серед обраних тобою твори сучасних українських композиторів?

Розширюємо свій кругозір

Шедевр французької ліричної опери

Творчість видатного французького композитора, органіста, диригента і музикознавця **Шарля Гуно** тісно пов'язана з розвитком жанру французької ліричної опери в середині XIX століття.

Жанр французької ліричної опери характерний особливою увагою до висвітлення чуттєвої сфери людських взаємин засобами музично-сценічної дії та розкриттям в оперних сюжетах особистих драматичних стосунків їх персонажів. Важливою ознакою ліричної опери є також надзвичайно яскрава мелодична мова, заснована на інтонаціях побутової пісенно-танцювальної музики. У 1851 році в Парижі відкрився Ліричний театр, на сцені якого були поставлені найбільш визначні твори у цьому жанрі, створені композиторами Ш. Гуно, Ж. Масне, Л. Делібом, Г. Берліозом, Ж. Бізе та іншими. Класичними зразками жанру французької ліричної опери вважаються опери Шарля Гуно.

Народився Шарль Гуно в 1818 році в Парижі в сім'ї художника. Мати майбутнього композитора була талановитою піаністкою. Перші заняття музикою Шарля не були систематичними, — головні музичні враження, що рішуче вплинули на формування його музичних уподобань, були отримані в дитинстві після відвідування оперних спектаклів «Отелло» Дж. Россіні та «Дон-Жуан» В. А. Моцарта.

Після закінчення Паризької консерваторії Гуно певний час проживав в Італії та Німеччині — таку можливість йому надало отримання в 1839 році Великої Римської премії за досягнення в композиції. Тривалий час композитор вивчав інтонаційну і образну сферу французької побутової пісні та романсу, що глибоко вплинуло на формування вокально-мелодичної мови його опер.

Серед творів Шарля Гуно — 12 опер («Сафо», «Цариця Савська», «Фауст», «Ромео і Джульєтта» та інші), 2 симфонії, а також ораторії, меси, реквієми, кантати, інструментальні ансамблі, фортепіанна, вокальна, хорова музика.

Шарль Гуно

Опера «Фауст» створена композитором за однойменною трагедією Й. В. Гете (пригадай, які музичні твори та яких авторів на сюжети Гете вже звучали на наших уроках?). Серед інших опер Гуно «Фауст» не має рівних за популярністю, що триває до нашого часу. Навіть за перші 30 років свого існування (від часу створення у 1859 році) опера витримала близько тисячі вистав. Саме цей твір ознаменував собою народження нового напрямку в оперному мистецтві — жанру французької ліричної опери.

*М. Врубель.
Політ Фауста
і Мефістофеля*

Головні персонажі твору — старий доктор Фауст, злий дух Мефістофель і Маргарита. На відміну від трагедії Гете, в опері головним та найбільш цілісно і гармонійно розкритим образом є не Фауст, а Маргарита як втілення чистоти й благородства. В образі Фауста композитор менш гостро, ніж у літературному творі, втілює суперечності його характеру, почуття невдоволення життям та вічне прагнення до пізнання світу. Образ Мефістофеля є уособленням надприродних таємничих сил на противагу чистоті й щирості людських почуттів і протиставленням іншим ліричним персонажам. З особливою виразністю втілено найбільш характерні риси цього персонажу в куплетах з I дії опери.

Сцена з опери
«Фауст»
Ш. Гуно

Ш. Гуно. Куплети Мефістофеля з опери «Фауст»

Творіння веймарського періоду

Сподіваємося, що тебе не залишила байдужою «Угорська рапсодія» №2 **Ференца Ліста**, що прозвучала на одному з уроків минулого року. Цього разу музика видатного угорського композитора, геніального піаніста, диригента і музичного діяча XIX століття буде представлена творами, написаними у так званий перший веймарський період.

Як і Бах свого часу, Ліст з 1848 по 1861 рік та з 1869 року проживав у невеличкому німецькому місті Веймарі, що в минулому був відомий як один із центрів мистецького життя Німеччини. Ференц Ліст був призначений на посаду диригента придворного оперного

Ференц Ліст

театру. У ті роки композитор найбільше присвятив себе творчості (адже впродовж всього життя він постійно гастролював як піаніст), тому твори веймарського періоду вважаються найкращими і такими, що найповніше відображають світогляд композитора. Всього Лістом написано близько 700 музичних творів у різних жанрах. Характерними рисами творчого стилю композитора є тісний зв'язок з літературними образами, конкретно-сюжетна програмність, філософські узагальнення образного змісту, застосування запровадженого ним же принципу *монотематизму*.

Три ноктюрни «Мрії кохання» — це фортепіанні транскрипції* ліричних пісень Ліста, написаних на вірші поетів Л. Уланда і Ф. Фрейліграта. Вони пройняті романтично піднесеними, мрійливими, «нічними» настроями. Панівною в кожному з цих творів є протяжна, виразна мелодія — найкращий виразник людських почуттів, що неквапно розгортається на фоні ненав'язливого рівномірного супроводу. Музика з глибокою людяністю, життєвою правдою і щирістю втілює образ глибокого та ніжного кохання.

Монотематизм (від грец. *monos* — один і *thema* — основа) — композиційний принцип, що полягає в побудові твору на одній музичній темі або переважанні у творі однієї теми.

Ноктюрн (від фр. *nocturne* — нічний) — наспівна, мелодійна музична п'єса з мрійливим настроєм, ніби навіяним нічними образами.

Ф. Ліст. Ноктюрн «Мрії кохання»

У веймарський період Ференцем Лістом також написані основні його симфонічні твори. Саме тоді він уперше упровадив жанр одночастинної симфонічної поеми, що незабаром став надзвичайно розповсюдженим у творчості різних композиторів і варіювався в симфонічні картини та фантазії.

«Мефісто-вальс» або «Танець у сільському шинку» — це один із «Двох епізодів з «Фауста» Ленау* (інший епізод має назву «Нічна хода»). Цей твір існує у фортепіанній та оркестровій редакціях.

*Транскрипція (латин. *transcription* — переписування) — довільна віртуозна обробка твору для іншого виконання.

Історія доктора Фауста та Мефістофеля дуже приваблювала композитора і неодноразово надихала його на створення музики. На цю тему він написав програмну симфонію «Фауст» (за трагедією Гете), ще два «Мефісто-вальси» та «Мефісто-польку».

Перший «Мефісто-вальс» Ліста є найпопулярнішим серед інших. У ньому поєднано розгорнуту програмну (за віршами Ленау) жанрово-побутову сцену народного танцю з фантастичними мотивами, що втілюють образ Мефістофеля.

Ф. Ліст. «Мефісто-вальс»

«Величне тремтіння природи»

Музика починається там, де слово — безсиле» такий девіз здійснював у своїй творчості видатний французький композитор, піаніст, диригент і музикознавець Клод Дебюссі (XIX–XX ст.).

Про творчість Клода Дебюссі та його внесок у розвиток музичного імпресіонізму ми коротко розповідали тобі у п'ятому класі, коли на одному з уроків звучав фрагмент його симфонічної сюїти «Море».

Клод Дебюссі

Серед творів Клода Дебюссі — опера «Пеллеас і Мелізанда», три балети, симфонія, вокально-симфонічна, вокальна, інструментальна музика. Характерними рисами авторського стилю Дебюссі є витончена поетичність та яскрава звукова зображальність. Він запровадив багато нових виразових засобів і прийомів у гармонії та оркестровці.

Клод Ашиль Дебюссі народився у 1862 році в передмісті Парижа Сен-Жермен. Навчатися музиці він почав у 9 років, а в 1873 році вступив до Паризької консерваторії. Вже із студентських років Дебюссі вирізнявся великим виконавським обдаруванням як піаніст та визначними творчими здібностями. Як і Шарль Гуно свого часу, Клод Дебюссі був удостоєний у 1884 році Великої Римської премії за творчі досягнення й здійснив подорож до Італії.

* Ніколаус Ленау — відомий німецький поет XIX ст.

Кожен новий твір композитора був відзначений новаторськими пошуками в гармонії, мелодичних і тембрових сполученнях (оркестровці). На формування творчого стилю Дебюссі глибоко вплинула музика російських композиторів, особливо оригінальність та яскравість оркестрових прийомів М. Римського-Корсакова. Прагнення до новизни спричинило інтерес Дебюссі до нової французької поезії. Цьому також сприяло його знайомство з поетами-символістами С. Малларме, П. Верленом та іншими. На їх вірші Дебюссі створив низку вокальних творів. Зокрема, пісня-романс «Місячне сяйво» написана композитором на вірші Поля Верлена.

Джерелом музики Клод Дебюссі вважав природу: «Музика є найближчою до природи... Тільки музиканти мають привілей охоплення поезії ночі і дня, землі та неба — відтворення атмосфери і ритму величного тремтіння природи».

В. Ван-Гог. Зоряна ніч

К. Дебюссі. «Місячне сяйво»

«Обніміться, міліони!»

«...Боже, ти дивишся мені в душу, ти знаєш її, тобі відомо, що в ній панують любов до людей і прагнення творити добро...».

Л. Бетховен
(з «Хейлігенштадського заповіту»).

Л. Бетховен. «Елізі»

З проникливо-ніжною та злегка стривоженою фортепіанною мініатюрою «Елізі», мелодія якої так часто звучить у наш час, ми знову поринемо у глибочінь бетховенських образів.

У центрі уваги Бетховена завжди був образ людини, яка шляхом напруженої боротьби прагне й домагається свободи і щастя. Проте цей образ зазвичай не є самотнім. Відноси́нам особистості й народу, людини і людства присвячена переважна більшість творів композитора.

Л. Бетховен

«Дві речі наповнюють душу завжди новим і все більш сильним здивуванням та благоговінням, чим частіше і триваліше ми роздумуємо про них — це зоряне небо наді мною і моральний закон в мені», — написав Бетховен під враженням від одного з висловлювань німецького філософа Еммануїла Канта.

Демонструючи в своїй музиці контрастні, часто різко протилежні за характером образи та розкриваючи процес їх зіткнення і боротьби, Бетховен віддавав перевагу сонатній музичній формі. Вона, крім того, приваблювала композитора можливістю глибокої передачі процесу розвитку, взаємодії та взаємопроникнення образів.

Однією з найвиразніших та найхарактерніших у цьому сенсі є написана Бетховеном у 1799 році соната № 8, що має назву «Патетична». На відміну від сонати № 14, програмну назву цьому творові дав сам автор, підкресливши таким чином його емоційну напруженість і драматизм.

«Патетична» соната особлива тим, що починається повільним вступом, у могутніх акордах якого висвітлено головний образ твору. Він є інтонаційною основою та джерелом конфліктного принципу драматургії всієї сонати. Протиставлення двох контрастних образів у вступі нагадує напружений діалог і намагання розв'язати важливу життєву проблему. Зі вступу виростає бурхливо драматична, вольова й стрімка головна тема експозиції. Як і у вступі, суттєво контрастною до неї є побічна тема, лірично-схвильована та, навіть, боязка й нерішуча...

...Простеж за їхнім подальшим розвитком, слухаючи I частину сонати. Чим закінчиться боротьба цих тем-образів? Що передбачається у наступних частинах сонати?

Л. Бетховен. Соната № 8 «Патетична» (1 ч.)

Остання, Дев'ята симфонія Л.Бетховена завдяки величчю втіленого задуму та глибині художнього-образного змісту є вершиною і нерукотворним пам'ятником його творчості, одним із найграндіозніших творінь світової музичної культури. Це — гімн могутності та всепереможності людського духу. Як сказав російський музикознавець В. Стасов, «до цього «дев'ятого валу» спрямовувалась уся видатна діяльність геніального симфоніста».

Перші три частини симфонії — ніби планети єдиної й стрункої космічної системи, а IV частина — це ідейний та композиційний центр твору, як сонце, що дарує життя. Із самого початку симфонії автор простежує та висвітлює в звуках багатостраждальний шлях людства від темряви до світла, від страждань до радості. Фінал увінчує собою напружену боротьбу заради перемоги добра й справедливості, що тривала впродовж звучання твору.

Насправді титанічним задумом симфонії було вираження засобами музики вселенської ідеї загальнолюдського братства й любові. З цією метою композитор вийшов за рамки симфонічного жанру, залучивши

слово як могутній виразовий засіб: у фінал симфонії введено звучання хору та співаків-солістів. Поетичним матеріалом такого включення слугує фрагмент оди німецького поета Ф. Шиллера «До радості»:

Люди — браття між собою!
Обніміться, мільйони!
Злийтеся у радості!

У фіналі повторюються в оновленому вигляді теми всіх попередніх частин, що виконує роль пояснення задуму твору та його підсумку. Так, головна тема I частини перетворюється у гнівні акорди, які Ріхард Вагнер назвав «фанфарами жаху». Далі, як спогади про пройдений шлях, звучать інші теми попередніх частин. Проте, наростає потреба звільнитися від тіней минулого. Ми ніби спостерігаємо інтонаційні пошуки «теми радості», що поступово, ніби тендітний пагінець, формується з окремих мотивів у завершену тему — мелодичну й образну основу цієї частини. Наспівна, сувора й велична та, одночасно, проста і світла за характером «тема радості» створена з опорою на народнопісенні інтонації, тому легко запам'ятовується і розпізнається звичайним слухачем. Перший показ цієї теми Бетховен доручив віолончелям і (!) контрабасам — інструментам, що зазвичай мають в оркестрі акомпануючу роль і не виконують кантילени — протяжної, наспівної мелодії.

Після проведення повним оркестровим звучанням тема радості передається до хору, який долучається до її варіативного розвитку. Стрімке розростання теми несподівано переривається «фанфарами жаху». Наступає тиша. Надзвичайним драматургічним ефектом є надалі речитатив сольюючого басу. І — поступове нагнітання нової хвилі радості у виконанні солістів, оркестру та хору аж до могутнього апофеозу в кінці твору.

Л. Бетховен. Симфонія № 9 (фінал)

Настав час перетворитися із слухачів у виконавців пісні В. Вавилова на вірші А. Волохонського в обробці Б. Гребенщикова «Город золотой» («Місто золоте») і втілити її романтичний образ у власній виконавській інтерпретації.

В. Вавилов. «Город золотой» («Місто золоте») (в обробці Б. Гребенщикова)

«Город золотой» («Місто золоте»)

Стихи А. Волохонского

Музыка В. Вавилова
в обработке Б. Гребенщикова.
Украинский текст В. Федоренко

Спокойно

Под не-бом го-лу-бым есть го-род зо-ло-той с про-
зрач-ны-ми во-ро-та-ми и яр-ко-ю звез-дой. А // ви-дан-ной кра-
сы Од-но-как жёл-тый ог-не-гри-вый лев, дру-го-е-вол, ис-
пол-нен-ный о-чей, с ни-ми зо-ло-той о-рёл не-бес-ный,
чей так све-тел взор не-за-бы-ва-е-мый.

Под небом голубым есть город золотой
С прозрачными воротами и яркою звездой.
А в городе том сад, все травы да цветы.
Гуляют там животные невиданной красы.
Одно — как желтый огнегривый лев,
Другое — вол, исполненный очей,
С ними золотой орел небесный,
Чей так светел взор незабываемый.

А в небе голубом горит одна звезда.
Она твоя, о ангел мой, она твоя всегда.
Кто любит — тот любим, кто светел — тот и свят.
Пускай ведет звезда тебя дорогой в дивный сад.
Тебя там встретят огнегривый лев
И синий вол, исполненный очей,
С ними золотой орел небесный,
Чей так светел взор незабываемый.

Є місто золоте під небом голубим,
І зіронька яскрава виблискує над ним.
А в місті тому сад, там квіти запашні,
Гуляють звірі в тім саду незнаної краси.
Один — мов жовтий вогнегривий лев,
А другий — віл, що сповнений очей,
З ними золотий орел небесний,
Погляд чий і світлий, й незабутній.

В блакитних небесах горить ясна зоря,
Вона твоя, о янголе, вона завжди твоя.
Як любиш ти когось, любитимуть й тебе,
Хай в дивовижний сад отой зоря тебе веде.
Тебе зустріне вогнегривий лев
І синій віл, що сповнений очей,
З ними золотий орел небесний,
Погляд чий і світлий, й незабутній.

1. Охарактеризуй звучання та образний зміст творів Л. Бетховена, що прозвучали.
2. Які твої особисті життєві переконання є співзвучними бетховенським ідеалам, втіленим у його музиці? Обґрунтуй свою думку.
3. Які сучасні життєві проблеми, на твою думку, висвітлював би Л.Бетховен у своїй музиці, якби жив у наш час?
4. Спробуй втілити образний зміст пісні «Город золотой» за допомогою засобів твого улюбленого виду мистецтва.
5. Послухай музику на твій вибір. Які образи музичних творів тебе найбільше приваблюють і чому?

Сонце української музики

«...Нехай мої струни лунають,
Нехай мої співи літають
По рідній, коханій моїй стороні».

І. Франко.

Видатний композитор, диригент і педагог, засновник національної музичної класики, фольклорист, етнограф, збирач і аранжувальник не лише української, а й загалом слов'янської народної музичної творчості, пропагандист, просвітник, засновник національної хорової капели — все це про **Миколу Лисенка**, чие життя і творчість були покладені на олтар служіння рідному народу.

Творчість Миколи Лисенка стала таким етапом в історії української музики, в якому завершився період національної своєрідності і почався період національного музичного стилю. Як сказав відомий мистецтвознавець О. Кошиць, в музиці Лисенка «як у жолуді, заховується вся будучність... української музики».

«Ні, недарма я прожив своє життя, недарма творив музику для свого народу. Пройде час — і нащадки... заспівають моїх пісень і зрозуміють біль і радість, якими жив і я, і український народ», — писав Микола Лисенко. Засобами віршованої рими стверджує цю думку Максим Рильський:

Він од народу набирався сили
В натхненній праці, в боротьбі палкій,
Коли творив щоденний подвиг свій
Во ім'я тих, що сіяли й косили.

(З вірша «Микола Лисенко»).

Музика Лисенка — увесь його загальний оперних, хорових, вокальних, інструментальних, музикознавчих творів — є високим духовним надбанням українського народу. Дослідник творчості композитора О. Русов зазначив, що Микола Лисенко, відбиваючи в індивідуальному композиторському стилі особливості українських народних пісень, які «мають засоби для вираження найтон-

Микола Лисенко

ших відтінків і простих, пересічних, і найвеличніших почуттів», став тлумачем національних думок і почуттів для інших народів. «Перекладаючи» ці думки і почуття на загальноприйнятну мову європейської професійної музики, Лисенко зберігав їх національну своєрідність. Поряд з цим, у небагатьох своїх інструментальних творах композитор орієнтувався на кращі зразки європейського музичного романтизму.

М. Лисенко. Вальс ре мінор

До жанру романсу Микола Лисенко звертався впродовж усього творчого життя. До цього композитора спонукали кращі зразки творчості Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка. Вони давали можливість втілити засобами музики широку палітру почуттєвих образів: ліричних, драматичних, трагічних, сповнених високого громадянського змісту.

Романс «Безмежнеє поле», створений Лисенком на вірші Івана Франка, став справжньою перлиною українського вокального мистецтва. Він захоплює цілісним вираженням глибокого змісту й владною силою емоційного напруження. Стрімкі злети фортепіанного супроводу на фоні частоті пульсації ритму створюють враження нестримного руху. Раптове уповільнення темпу знаменує появу красивої, піднесено-виразної мелодії, створюючи образ вершника у пошуках долі серед безмежного простору: «Неси мене, коню, по чистому полю...».

М. Лисенко. Романс «Безмежнеє поле»

У червні 1878 року Микола Лисенко здійснив подорож на острів Хортицю у складі археологічної експедиції. Захоплююча краса дніпровських порогів вразила композитора до глибини душі: «...Що за розкішна природа тих порогів! Така грандіозна околиця: береги скелями височенними вкриті. А Дніпро реве й шумує, спертий камінням упоперек од краю до краю...».

Як тут не згадати Шевченкове «Реве та стогне Дніпр широкий...»! Можливо, враження від козацької Хортиці й справді поєдналися в пам'яті композитора з образами Кобзаревих поезій та викликали задум нового твору — кантати на вірші Тараса Шевченка. Пізніше Лисенко згадував: «Думи глибокі, безкраї будить у мене уся та обстановка глуха, степова... Ляжеш на посохлій траві степовій, задумаєшся; здається от-от з-за гори з'явиться козак на коні у червонім жупані, добре озброєний, і ждеш його, і піснею викликаєш, і жалем доймаєш, нема, не їде. Написав під впливом... «Б'ють пороги».

Острів Хортиця на Дніпрі

Кантата «Б'ють пороги» — одночастинний твір для хору, солістів та симфонічного оркестру, створена на зразок кантати-поєми, бо не має поділу на окремі завершені частини. Узагальнений образ героїчного минулого українського народу розкривається у творі через романтично-піднесені й лірично схвильовані чуттєві образи — могутнього Дніпра — символу України, скорботної долі українського народу та гордості за його славних героїв. З безсмертними словами поета «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине...» звучання кантати перетворюється на справжній гімн українському народові. Завершуються твір монументально-урочистим звучанням.

Перед очима давнини
Зринули образи знаднії
Ясні, виразні, мов живії,
Мені всміхаються вони.
А в серці чулому умить
Про давнє спогади збудились,
І знов колишнє пережить,
Сміятись, плакати схотілось.

С. Черкасенко.

Символічною є на цьому уроці пісня Олександра Злотника «Родина», коли ми вкотре торкнулися до творчості «батька української музичної класики» Миколи Лисенка та усвідомили важливість єднання поколінь та чуття великої української родини як у мистецтві, так і загалом — у житті.

Олександр
Злотник

О. Злотник. «Родина»

Родина

Вірші В. Крищенка

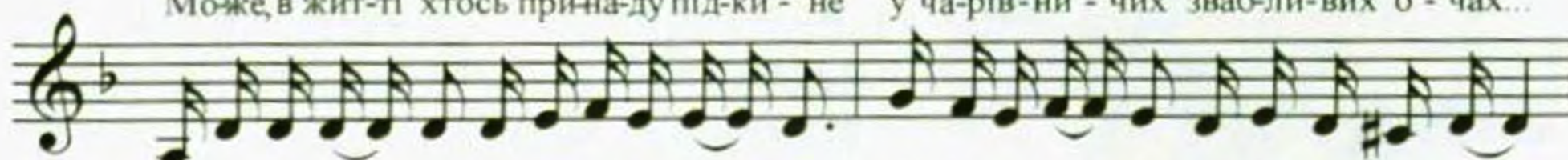
Музика О. Злотника

Спокійно

mf

Може, в жит-ті хтось при-на-ду під-ки - не у ча-рів-ни - чих зваб-ли-вих о - чах...

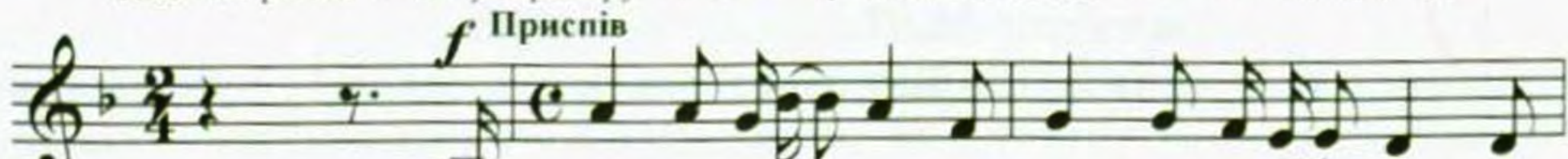
Тіль-ки ро-ди - на, як зір-ка є-ди - на, твій по-ря-ту - нок, на-дійний при-чал.

Ні, не шу-кай в сво-ім сер-ці при-чи - ну, як-що зне-ві - ра те-бе об-пе-че...

Тіль-ки ро-ди - на у при-кру го-ди - ну схи-лить на-ді - ю то-бі на пле-че.

Ро - ди - на, роди - на - від бать - ка до си - на, від

ма - те - рі до-ні доб-ро пе-ре - дам,

ро -

ди - на, ро-ди - на - це вся

У - кра - ї - на з гли -

боким корінням, звисоким гіл - лям.

// - боким корінням, звисоким гіл-лям.

Може, в житті хтось принаду підкине
У чарівничих звабливих очах...
Тільки родина, як зірка єдина,
Твій порятунок, надійний причал.
Ні, не шукай в своїм серці причину,
Якщо зневіра тебе обпече...
Тільки родина у прикру годину
Схилить надію тобі на плече.

Приспів:

Родина, родина – від батька до сина,
Від матері доні добро передам,
Родина, родина – це вся Україна
З глибоким корінням, з високим гіллям.

В морі спокуси є хвилі великі,
Та не забудь у захопленні ти,
Що лиш родина – батьківські ліки,
Ліки від старості й від самоти.
Все відцвітає і жовкне, і гине,
Вітром розноситься, ніби сміття...
Тільки родина – як вічна зернина
На невмирущому полі життя.

Приспів.

1. Який із творів М. Лисенка, що прозвучали, виявився для тебе «новою сторінкою» його творчості? Обґрунтуй свою думку.
2. Як ти охарактеризуєш узагальнений образ творчості М. Лисенка на основі своїх особистих вражень від його музики?
3. Сформулюй свою особисту думку щодо значення творчості М. Лисенка для української музичної культури.
4. Образ якої з раніше виконаних пісень є близьким до образу пісні «Родина»? Що є спільного, а що — відмінного у засобах виразності цих творів?
5. Послухай музику на твій вибір. Що нового додали тобі прослухані твори?

Мовою краси, правди і щирості

Ніби гортаючи сторінки вже знайомої книги, створеної геніальним автором, та щоразу знаходячи в ній щось нове й захоплююче, ми збагачуємо наш духовний світ під час кожної наступної зустрічі з музикою **Петра Чайковського**.

Пристрасність і драматизм поєднуються в музиці Чайковського з ліризмом, щирістю та правдивістю втілених думок і почуттів, глибина авторського задуму та складні драматургічні конфлікти — з простотою й доступністю музичної мови. Багатобарвна палітра життєвих образів музики Петра Чайковського — дитячих, ліричних, пасторальних, драматичних, трагедійних — знайшла своє вираження майже в усіх музичних жанрах, що існували в XIX столітті. Створена на найвищому рівні професійної майстерності та від щирого серця, звернена до людини, ця музика вже котре століття захоплює й хвилює кожного — від музиканта-професіонала до звичайного слухача.

Петро Чайковський

Камерна музика Чайковського з її багатою палітрою життєвих образів пронята великим почуттям любові до життя, до природи, до людини. Твори камерних жанрів, як і інших у творчості композитора, вирізняються характерними рисами авторського стилю: щирістю, ліризмом та драматичністю втілених образів, глибоко національною основою мелодичної мови.

Петром Чайковським створено понад сто романсів. Цьому жанру композитор приділяв увагу впродовж усього творчого шляху. Правдиве й глибоке вираження людських почуттів поєднується в романсах Чайковського з простотою музичної мови. Вірші для своїх романсів композитор обирав переважно з російської поезії — це твори О. Толстого, А. Фета, О. Плещєєва, Л. Мея та інших поетів.

Романс «Средь шумного бала» написаний на вірші Олексія Толстого. У центрі образного змісту твору — спогади про зустріч з

коханою під час балу, тому романс має вальсову ритмічну основу. Ця витончено-лірична мініатюра є поетичним втіленням напіввисловлених почуттів, прихованої стривоженості та світлої печалі. Своєю змістовою темою і тричастинною формою цей романс, можливо, нагадає тобі інший твір цього жанру — «Я помню чудное мгновенье» М. Глінки, що звучав на наших уроках у шостому класі.

П. Чайковський. Романс «Средь шумного бала»

«Подорожуючи з піснею, танцем і маршем» на уроках музичного мистецтва в другому класі, ти виконував разом із однокласниками українську народну веснянку «Вийди, вийди, Іванку». Пригадай, як розквітла ця простенька мелодія тембровим різнобарв'ям, багатством нових відтінків і ритмічних акцентів та новим образним змістом у фіналі Першого фортепіанного концерту Петра Чайковського. А наступна зустріч із цим твором у четвертому класі вкотре переконала нас у тому, що «музика не знає кордонів».

Створений у так званий московський період життя і творчості композитора (в 1874 році), Перший фортепіанний концерт є зразком втілення захоплено-радісних почуттів та любові до життя. Цього разу ми пропонуємо до твоєї уваги I частину концерту. Головна тема експозиції, як і тема фінальної частини твору, заснована на мелодії старовинної народної пісні українських лірників (про це композитор написав у одному з листів у травні 1879 року).

П. Чайковський. Концерт для фортепіано з оркестром № 1 (1 ч.)

«Навіщо ми живемо? Навіщо? Для чого? — початок і основна думка всієї симфонії».

П. Чайковський.

I частину Шостої «Патетичної» симфонії Петра Чайковського ми також слухали в шостому класі. За словами композитора, він задумав її як програмний твір, проте з програмою, «що залишиться для всіх загадкою...». «Патетичною», як ми вже розповідали, Чайковський назвав симфонію за порадою свого брата.

Нещодавно на одному з уроків звучала музика, позначена автором як «Патетична» — Восьма соната Л. Бетховена. Які спільні точки перетину ти знайдеш в образному змісті та звучанні цих творів?

Восени 1893 року Чайковському надійшло замовлення щодо написання Реквієму. «Мене бентежить та обставина, що остання моя симфонія, щойно написана і призначена до виконання 16 жовтня... пройнята настроєм дуже близьким до того, яким переповнений Реквієм».

Прем'єра симфонії відбулась у призначений час у Петербурзі. Вона настільки приголомшила слухачів, що вони відреагували на неї дуже скупими аплодисментами. «З цією симфонією відбувається щось дивне! — писав композитор в одному із своїх останніх листів 18 жовтня. — Вона не те, щоб не сподобалась, але викликала певне здивування. Що стосується мене особисто, то я пишаюся нею більше, ніж будь-яким іншим своїм твором». ...А за тиждень композитора не стало...

Шоста симфонія — найвище досягнення композитора в галузі симфонічної музики і справжній шедевр світової музичної класики. Вона увібрала в себе найхарактерніші особливості симфонічного стилю Чайковського: виразність та багатство мелодичної мови, інтонаційну різноманітність, цілісність та логічність музичної форми, глибину драматургічного розвитку. Це пояснює надзвичайну глибину її емоційного впливу на слухачів і широку популярність серед виконуваної у наш час симфонічної музики.

Фінал (IV частина) симфонії за задумом композитора мав бути траурним маршем. Проте, маршовою є третя частина симфонії (скерцо-марш). Тому Чайковський відмовився від першого задуму і виклав фінал у вигляді скорботного драматичного монологу та простій тричастинній формі. На відміну від традиційно стрімких останніх частин сонатно-симфонічного циклу, фінал Шостої симфонії звучить у повільному темпі. Та це не позбавляє його характерної для всього твору пристрасної патетичності й ліричності, що є в музиці Чайковського вираженням і символом духовної краси людини.

Перша тема фіналу сповнена страждання і пристрасного протесту. Контрастною до неї звучить друга тема — втілення чистоти й світлої мрійливості, проте у заключному повторенні вона ніби згасає і тане у похмурій безодні, уособлюючи недосяжність світлої мрії.

Перший фортепіанний концерт і Шоста симфонія були останніми творами, якими диригував Чайковський 16 жовтня 1893 року.

П. Чайковський. Симфонія № 6 «Патетична» (фінал)

*Музичний фестиваль, присвячений Дню народження П. Чайковського.
м. Клин (Росія), 2007 р.*

Пам'ятник П. Чайковському в м. Воткінську (Росія)

Я ніколи в житті не старався піймати синицю.
Виглядав журавля, що від сонця — як дикий вогонь.
Він так швидко зникав (хто утримає вольную птицю?),
Та траплялось — усе ж до моїх доторкався долонь...

Петро Велесик.

Мелодія «Журавлиної пісні» російського композитора **Кирила Молчанова** звучить у кінофільмі «Доживемо до понеділка», в якому йдеться про складні міжособистісні взаємини старшокласників та вчителів. У віршах пісні, що написані від імені випускників, озвучена важлива проблема життєвого вибору між символічними «синицею в руках та журавлем у небі». Ти ще не випускник (випускниця) середньої школи, і складні «дорослі» проблеми у тебе попереду. Хоча цього року для вчителя музичного мистецтва ти разом із твоїми однолітками є справжніми «випускниками». Із почуттям суму чи оптимізму — в усіх порізному, проте невблаганно збігають останні шкільні уроки музичного мистецтва. Розучи та виконай з однокласниками «Журавлину пісню» і подаруй її своєму вчителю.

Кирило Молчанов

...Нехай же вам засяє щастя зорями!
Хай радість мчить на сильному крилі!
Нехай прославлять голосними горнами
Тривожну працю вашу, вчителі!

Степан Павленко.

К. Молчанов. «Журавлина пісня»

Журавлиная песня (Журавлина пісня)

Из кинофильма «Доживём до понедельника»

Стихи Г. Полонского

Музыка К. Молчанова

Украинский текст А. Пархоменко

Умеренно

tr

Мо - жет быть, по - ра у - го - мо - нить - ся,

но я, греш - ным де - лом, не люб - лю

по - го - вор - ку, что и - меть си - ни - цу,

луч - ше, чем грус - тить по жу - рав - лю.

Я сто - ю, ма - шу е - му, как дру - гу,

хо - чет - ся мне ду - мать про не - го,

p буд - то у - ле - та - ет он не к ю - гу, а в до -

ли - ну дет - ства мо - е - го.

Наш видатний сучасник

Євген Станкович — один із найвідоміших сучасних українських композиторів, музичний діяч, педагог, народний артист України, лауреат міжнародних конкурсів та Державної премії імені Т. Г. Шевченка.

Шевченківської премії Євген Станкович був удостоєний за створення симфонії № 3 «Я стверджуюсь» (пригадай, у якому класі ми слухали її фінал?). Ця симфонія була включена Міжнародною трибуною композиторів при ЮНЕСКО* до списку кращих камерних симфоній світу за 1985 рік. Євген

Євген
Станкович

Станкович багато років очолював Спільку композиторів України та кафедру композиції в Національній музичній академії України. Нині Євген Станкович проживає в Канаді, в місті Вінніпезі, де співпрацює з одним із кращих симфонічних оркестрів Америки.

Народився Євген Станкович у 1942 році в місті Сваляві на Закарпатті в родині вчителів. Музичну освіту він здобув спочатку в Ужгородському музичному училищі, а потім у Київській консерваторії, де його вчителями були Борис Лятошинський, Станіслав Людкевич та Мирослав Скорик. Серед творів Євгена Станковича — фольк-опера «Цвіт папороті» (єдина фольк-опера в українській музиці), балети «Ольга», «Прометей», «Ніч перед Різдвом», фольк-балет «Майська ніч», ораторія «Чорна елегія» (про чорнобильську трагедію), кантата, музика для симфонічного оркестру різних жанрів, інструментальна, камерно-інструментальна музика, хори, вокальні твори, дитячі п'єси, музика до 70-ти кінофільмів.

Вже почалось, мабуть, майбутнє.

Оце, либонь, вже почалось...

Не забувайте незабутнє.

Воно вже інеєм взялось.

Ліна Костенко.

Є. Станкович. Фрагмент із балету «Ольга»

* ЮНЕСКО (англ. UNESCO — United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) — Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

Прослухавши фрагмент із балету «Ольга», як ти можеш прокоментувати висловлювання про цей твір відомого українського диригента Стефана Турчака: «В музиці балету симфонізм живе від вступу до останнього епізоду спектаклю»?

Авторський концерт Є. Станковича

Євген Станкович — композитор романтико-епічного складу. Провідним жанром його музики є симфонія. Творчий стиль композитора вирізняється особливою врівноваженістю обраних засобів виразності, підпорядкованих художньому змісту. У його творчості переплітаються численні національні та світові традиції, серед яких первинними є принципи симфонічної драматургії — суто симфонічна масштабність і рівень втілення образних конфліктів, а також значно відчутною є мова *неофольклоризму*.

У творах Євгена Станковича вражає оригінальна, щоразу нова композиційна форма, широке коло збагачених на основі фольклору мелодичних інтонацій. На рівні високого професіоналізму композитор перетворює в своїй музиці елементи народної творчості та підпорядковує їх своїм творчим задумам. «Я і зараз вважаю, що народні пісні, особливо степові, є настільки унікальними, що самі собою створюють закінчені музичні шедеври з тільки їм притаманною специфікою», — писав композитор. У його творах, що втілюють образи природи, багато виразної та витонченої зображальності — спів птахів, тремтіння повітря тощо. Це — одна з найяскравіших рис творчого стилю Станковича.

С.Мальчицький.
Верховина
влітку

Є.Станкович. Триптих для скрипки і фортепіано «На верховині»

Узагальнюючою темою творчості Євгена Станковича є питання про сутність Людини і Світу, про вибір між гармонією і дисгармонією, між деградацією і красою, між добром і злом... Висока інтелектуальність його музики наводить на порівняння її з творчістю Ліни Костенко.

Віднесення своєї творчості до напрямку авангардизму Станкович прокоментував так: «На Заході нині вже спадає хвиля популярності авангардної музики. І те, що я створюю, не належить до якогось чистого напрямку. Це — синтез. Якщо зрозуміліше, — просто своя музика. Втім, як і в інших композиторів».

Неофольклоризм — оновлення засобів композиції в європейській музиці кінця ХХ ст. шляхом використання фольклорних джерел.

У фольк-опері «Цвіт папороті» Є. Станковича знайшли своє глибинне й емоційно достовірне музично-сценічне втілення суспільні уявлення про Україну та її місце в світі, загальні риси національного характеру і «відлуння» героїчного історичного минулого в сучасному «образі України». Музика опери ґрунтується на широкому застосуванні пісенно-фольклорного матеріалу, що перетворений автором за допомогою засобів сучасної музичної мови. Опера не має чітко сформованого сюжету і звичних для

цього жанру монологів, арій, дуетів. Твір побудований у вигляді величезної мозаїки, в якій за принципом контрасту поєднуються сцени, замальовки, епізоди як відбиток мозаїчності мислення ХХ століття. У 80-х роках ХХ століття постановку щойно створеної опери було заборонено. Лише в 2003 році опера (у неповній версії) була поставлена на сцені Національної опери України за участю Національного українського народного хору ім. Г. Верьовки та оркестру народних інструментів.

І. Сколоздра.
На Івана Купала

Є. Станкович. Фольк-опера «Цвіт папороті» (фрагменти)

Розглянь репродукції картин С. Мальчицького та І. Сколоздри. Зістав образний зміст прослуханих творів Є. Станковича з образами живопису.

Щастя, радості й добра зичить усім нам остання цього навчального року пісня Івана Карабиця на вірші Юрія Рибчинського, а також дарує «...зорі України, квіти України, буйний сад її пісень!». Як насправді чудово та символічно, що ми завершуємо шкільний курс музичного мистецтва «Піснею на добро»!

Іван
Карабиць

І. Карабиць. «Пісня на добро»

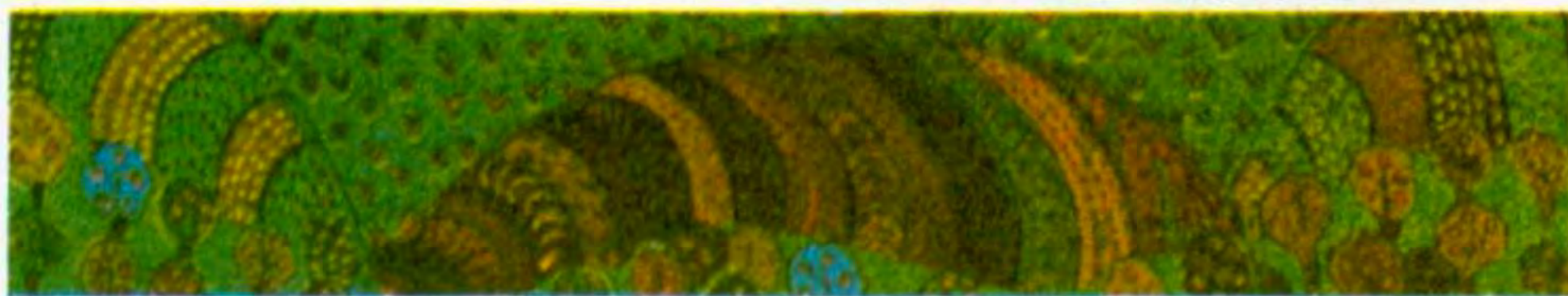
Пісня на добро

Вірші Ю. Рибчинського

Музика І. Карабиця

Спокійно, виразно

Гей, на вид-но-ко-лі кле-ни і то-по-лі, там виш-не-ва ніч зго-
ра. Там в про-зо-рій ти-ші кві-ть вір-ші пи-ше,
тра-вень на со-піл-ці гра. Там ди-тин-ства вес-ни,
рай-дуг пе-ре-вес-ла, там по-ча-ток всіх шля-хів.
Там ме-не спі-ва-ти вчи-ла рід-на ма-ти, бу-ти щед-рим бать-ко
вчив. Яб-лу-не-ва, со-лов'-ї-на,
в мо-їм сер-ці У-кра-ї-на, в мо-їм сер-ці со-няч-ний Дні-
про. Щи-ра, світ-ла, про-ме-нис-та хай у-сіх єд-на-є піс-ня,
хай лу-на-є лю-дям на доб-ро. // -ро!

Гей, на видноколі клени і тополі,
Там вишнева ніч згора.
Там в прозорій тиші квітень вірші пише,
Травень на сопілці гра.
Там дитинства весни, райдуг перевесла,
Там початок всіх шляхів.
Там мене співати вчила рідна мати,
Бути щедрим батько вчив.

Приспів:

Яблунева, солов'їна в моїм серці Україна,
В моїм серці сонячний Дніпро.
Щира, світла, промениста хай усіх єднає пісня,
Хай лунає людям на добро!

Гей, на видноколі ранки ясночолі,
Гори, ріки і поля.
Роки там ясніють, там сади рясніють,
Там співа моя земля.
Я дарую людям, щирим, добрим людям
Радісний, щасливий день,
Зорі України, квіти України,
Буйний сад її пісень!

Приспів.

1. Чи є для тебе відкриттям музика Є. Станковича? У чому полягає це відкриття?
2. Кого із сучасних композиторів ти назвав би (назвала б) видатним? Об рунтуй свою думку.
3. Яких ще композиторів української діаспори за кордоном ти знаєш? Що ти можеш розповісти про їхню творчість?
4. Образи якого з прослуханих творів ти втілив би (втілила б) за допомогою засобів свого улюбленого виду мистецтва? Здійсни свій задум.
5. Послухай музику на твій вибір. Чи зичать тобі щастя, радості й добра обрані тобою твори?

Розширюємо свій кругозір

Небесна гармонія

«Музика Баха – небесна гармонія, що досягається не вухами, не очима, а невідомими почуттями».

Й. В. Гете.

Творче надбання Йогана Себастьяна Баха є майже неосяжним – воно налічує близько тисячі найменувань. І це при тому, що дуже багато творів композитора втрачено назавжди (ми вже розповідали тобі раніше, що понад століття, як композитор пішов із життя, його музика була забутою). У своїй музиці Бах увібрав, творчо осмислив, перетворив та узагальнив усі найкращі досягнення свого часу, що були придатні до розвитку. Найбільше це стосується мистецтва поліфонії, яка досягла свого найвищого рівня досконалості саме в музиці Баха.

Йоган Себастьян
Бах

Бах своєю творчістю вивільнив та продемонстрував безмежні можливості музичного мистецтва, сприяв його могутньому розвитку і, таким чином, відкрив нову епоху в історії світової музики, увічнивши себе як найвидатнішого музичного класика світового масштабу.

Найвідомішими оркестровими творами Баха є його шість Бранденбурзьких концертів. Назва концертів пояснюється тим, що вони були створені в 1721 році на замовлення маркграфа Християна Людвіга Бранденбург-Шведтського. Концерти написані в жанрі *кончерто грассо*. Проте, на відміну від такого типу концертів Антоніо Вівальді (пригадай, ми слухали у п'ятому класі концерт «Зима» із циклу «Пори року»), де переважає віртуозність, бахівські концерти вирізняються драматургією контрастних зіставлень та яскравим поліфонічним розвитком музичних тем, а ще більше — блискучим почуттям радості, яке вони випромінюють. Ці твори з їх життєво правдивими образами та сповненими сили й енергії інтонаціями окремих тем-голосів є ніби реальним втіленням конкретних людських образів. Недаремно їх порівнювали з груповими портретами в живопису, зокрема з творами Франса Хальса та Альбрехта Дюрера.

Ф. Хальс. Регенти шпиталю святої Єлизавети

У тричастинному П'ятому концерті з оркестром «змагаються» флейта, скрипка і клавесин, хоча соло останнього переважає. Насправді, це — перший в історії світової музики концерт для клавішного інструмента. Некваплива «бесіда» інструментів-соло в середній частині концерту — *Affettuoso* (з італійської — «пристрасно») звучить як глибоке, щире й довірливе висловлення почуттів.

Сюїти Й. С. Бах створював упродовж всього життя, поглиблюючи образний зміст цього жанру та удосконалюючи його форму. Сюїти композитор писав як для сольних інструментів — скрипки, клавесина, віолончелі, так і для оркестрового складу виконавців. Найбільш відомими є його шість Англійських та шість Французьких клавірних сюїт. Чотири оркестрові сюїти Баха в його рукописах називаються увертюрами, хоча власне увертюрами у значенні «вступ» у цих творах є їхні перші частини.

На наших уроках звучало вже багато сюїт різних композиторів. Ти, мабуть, пригадуєш, що сюїта (з французької — «послідовність») — це твір, що складається з різнохарактерних танцювальних частин (італійці такі твори називали партитами). В часи Баха сюїта вже вважалась старовинним музичним жанром. У різних країнах сюїти вирізнялись характерними для їх народів танцювальними ритмо-інтонаціями.

Оркестрові сюїти Баха, як і Бранденбурзькі концерти, — найбільш виконувані та популярні у наш час. Їх вирізняє глибока одухотвореність образів та близькість до народно-побутової танцювальної музики. Розвиваючи цей жанр, композитор

доповнював склад сюїти нетрадиційними для неї частинами (пригадай, які частини складають першооснову сюїти?). Наприклад у шостому класі ми слухали останню частину Другої оркестрової сюїти Баха під назвою «Жарт» (Скерцо). В його сюїтах зустрічаються частини нетанцювального характеру: прелюдія, арія, рондо тощо. Третя і четверта оркестрові сюїти Баха, на відміну від перших двох, щільно насичені елементами народно-побутової музики. Сюїта № 3 є широко відомою та популярною завдяки своїй дивовижно красивій II частині нетанцювального характеру — «Арії».

А. Дюрер. Музиканти

Концерто grosso (італ. *concerto grosso* — великий концерт) — віртуозний твір з кількох частин, у якому звучання оркестру протистоїть звучанню групи солістів.

Й. С. Бах. Бранденбурзький концерт № 5

Й. С. Бах. Арія з оркестрової сюїти № 3

Громадянин і патріот

Георгій Майборода — визначний український композитор, музичний діяч і педагог XX століття, народний артист України, лауреат Державної премії імені Т. Г. Шевченка. У творчому доробку композитора — чотири опери (дві з них — на власні лібрето), чотири симфонії та інші твори для оркестру, вокально-симфонічні, хорові й вокальні твори, музика для театру і кіно.

Георгій
Майборода

Народився Георгій Майборода на Полтавщині, в с. Пелехівщина. Музика, особливо народні пісні, часто звучала в родині Майбородів, що сприяло ранньому розвитку музичних здібностей Георгія та його молодшого брата Платона (уподальшому — широковідомого композитора-пісняра). Здобуття Георгієм технічної спеціальності та робота на підприємстві не поглинули його потяг до музики. Співаючи в самодіяльному хорі та самотужки вивчаючи музику, він підготував себе до вступу в Київське музичне училище. А вже через рік Георгій став студентом Київської консерваторії по класу композиції, очолюваному Левком Ревуцьким.

*Г. Майборода
і Л. Ревуцький. 1939 р.*

Створена Георгієм Майбородою під час навчання на III курсі симфонічна поема «Лілея» посіла перше місце на конкурсі, присвяченому 125-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка. Перервою в навчанні стали роки війни 1941–1945 років, коли Георгій Майборода служив у лавах армії.

Повоєнні роки композитор присвятив пісенній творчості, в якій переважала тема війни. Також ним було створено ряд романсів на тексти класичної поезії (Шевченка, Франка, Лесі Українки, Міцкевича, Пушкіна, Блока) та вірші поетів-сучасників (Рильського, Тичини, Малишка, Сосюри).

У подальшому творчий доробок Георгія Майбороди поповнюється масштабними творами — оперними, хоровими, симфонічними та вокально-симфонічними.

Джерелом невичерпної творчої активності композитора були постійні міцні зв'язки зі слухацькою аудиторією: він завжди знаходив час для творчих виступів на різноманітних концертних майданчиках — від сільського клубу та заводського цеху до залів філармоній, а також листувався з людьми найрізноманітніших професій — шанувальників його творчості. Висока громадянська і патріотична позиція Георгія Майбороди знаходила щирий відгук у серцях слухачів з різних куточків України та далеко з-за її меж. Таке висловлювання композитора: «Лисенко залишив нам приклад відданого служіння культурі свого народу» цілком можна віднести й до самого Георгія Майбороди.

У 1962 році композитор представив слухачам хоровий цикл «П'ять хорових прелюдів» («Неначе сон», «У полях на гречку впали роси», «Все просо скошене», «Поле чорніє», «Дощ») на вірші Максима Рильського. Кожен прелюд циклу насичений цікавими композиторськими прийомами та знахідками і, в той же час, пов'язаний з іншими образним змістом і єдиним драматургічним розвитком

Перший хоровий прелюд — «Неначе сон» має підзаголовок «Елегія пам'яті М. В. Лисенка» і є своєрідним вступом до циклу. Прелюдія має лірично-романсовий, задушевний характер і складає враження «відлуння» ліричних образів Миколи Лисенка.

Г. Майборода. «Неначе сон» (Елегія пам'яті М. В. Лисенка)

Народна драма

«Я усвідомлюю народ як видатну особистість, яка одухотворена єдиною ідеєю, — це моє завдання. Я намагався вирішити його в опері».

М. Мусоргський.

Модест Мусоргський — видатний російський композитор XIX століття, який у своїй творчості утверджував ідеали мистецтва, що, за словами композитора, «любить людину, живе її відрадою, її горем і стражданням».

У 5 класі ми пропонували тобі познайомитись із музикою Модеста Мусоргського на прикладі п'єси «Богатирські ворота» з фортепіанного циклу «Картинки з виставки» та коротко розповіли про характерні риси творчості композитора.

Народився Модест Мусоргський у 1839 році в селі Карево Псковської губернії в родині поміщика (бабуся майбутнього композитора була кріпосною селянкою).

*Модест
Мусоргський*

Навчатися музиці Модест почав з п'яти років під керівництвом матері — талановитої піаністки. Вже перші кроки засвоєння гри на фортепіано були збагачені яскравими враженнями-образами казок, які розповідала Модесту няня, і народних пісень, що звучали в рідному селі. Проте, за наполяганням батьків та сімейною традицією Модест повинен був стати військовим. Так і сталося. По закінченні гвардійської школи почалась офіцерська служба в Петербурзі. Лише знаменна зустріч з композиторами О. Даргомижським та М. Балакіревим у 1857 році повернула Мусоргського до занять музикою і творчості. Заради музики він залишив військову службу і присвятив себе творчій діяльності.

У той же час за участю М. Балакірева, О. Бородіна, Ц. Кюї, М. Мусоргського, М. Римського-Корсакова та за підтримки відомого музикознавця В. Стасова було сформовано творчий гурток під назвою «Могучая кучка», члени якого виборювали ідеї народності та реалізму в музичній творчості. У колі однодумців Мусоргський завжди знаходив усіляку підтримку та допомогу, хоча матеріальні труднощі змушували його відволікатися від музики на чиновницькій службі.

Творчість Модеста Мусоргського складають опери «Саламбо», «Борис Годунов», «Хованщина», «Сорочинський ярмарок» та «Женитьба» (деякі з них залишилися незакінченими і поставлені на сцені під редакцією інших композиторів), твори для симфонічного оркестру та фортепіано, романси й пісні.

Сцени з опери «Борис Годунов»

Мелодична мова музики Мусоргського є близькою до народнопісенної та, водночас, до інтонацій розмовної мови. «Хочу, щоб звук прямо виражав слово. Хочу правди», — писав композитор. Його оперні твори вражають яскравістю та влучністю образних характеристик. Серед п'яти опер Мусоргського «Борис Годунов» і «Хованщина» визнані такими, що не мають аналогів у світовому музичному мистецтві за силою і глибиною втілення історичних образів, правдивим і яскравим зображенням народу.

Опера «Борис Годунов» створена Модестом Мусоргським за однойменною історичною драмою Олександра Пушкіна (у Пушкіна жанр твору зазначений як «історичні хроніки»).

У своєму творі Пушкін використав недоведену версію щодо організації боярином Борисом Годуновим убивства царевича Дмитрія — спадкоємця російського престолу, сина Івана Грозного. Адже Борис Годунов, який не належав до царської династії, став царем невдовзі після трагічної загибелі Дмитрія. У драмі змальовано широку картину політичної боротьби і народного руху в Росії в кінці XVI століття.

Модест Мусоргський в опері ще виразніше, ніж у драмі, акцентував два наймасштабніші її образи — царя Бориса і народу та зосередив увагу на їх зіткненні. Причому напрями драматургічного розвитку цих образів є різко протилежними: це — поглиблення душевних страждань Бориса Годунова та наростаюча міць і сила народу. Зважаючи на це, обидва твори — драма Пушкіна і опера Мусоргського у різні часи були заборонені до публікації та постановки на сцені. За п'ять років після створення опери вона вперше була поставлена в театрі під редакцією Миколи Римського-Корсакова.

Сцена з курантами, коли Борису ввижається привид убитого царевича, вражає глибоким внутрішнім драматизмом. У монологі Бориса з величезною силою зосереджена трагедія царя-вбивці, що переростає у трагедію його совісті.

О. Головін.
І. Шаляпін в ролі
Бориса Годунова

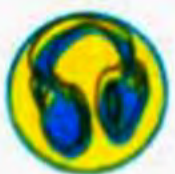
М. Мусоргський. Монолог Бориса (сцена з курантами)
з опери «Борис Годунов»

Зародження народного гніву та прихована загроза цареві з боку народу змальовані в надзвичайно колоритній Сцені перед собором Василя Блаженного. Текст хору цієї сцени написав сам композитор.

М. Мусоргський. Сцена перед собором Василя Блаженного з опери «Борис Годунов»

Між «історичними хроніками» О. Пушкіна та оперою М. Мусоргського є одна суттєва відмінність. Літературний твір завершується сценою смерті Бориса та ремаркою автора: «Народ німотствує». Проте Мусоргський завершує дію опери сценою «Під Кромами», в центрі якої — розгортання народного бунту. Головна ідея цього фрагмента — показ могутньої стихійної сили народу.

М. Мусоргський. Сцена «Під Кромами» з опери «Борис Годунов»

На хвилі високого професіоналізму

Борис Лятошинський — один із найвидатніших українських композиторів ХХ століття, талановитий педагог, диригент і музичний діяч, який вніс вагомий вклад у сучасну національну музичну культуру. У своїй творчості композитор надавав перевагу оркестровим та камерно-інструментальним творам. Він є одним із неперевершених майстрів симфонічної музики — в його творчому доробку — п'ять симфоній, чотири симфонічні поеми, три увертюри, чотири оркестрові сюїти, концерт для фортепіано з оркестром та ін. Також значними є досягнення Лятошинського в хоровій творчості. Поряд із цим, серед його творів дві опери — «Золотий обруч» (за повістю Івана Франка «Захар Беркут») і «Щорс», кантати, романси, обробки народних пісень, музика для театру і кіно.

Педагогічна діяльність Бориса Лятошинського в Київській консерваторії не менш знаменна. Його композиторську школу

Борис
Лятошинський

пройшли Ю. Щуровський, І. Шамо, Л. Грабовський, В. Сильвестров, Є. Станкович та інші митці, чия творчість є цінним надбанням української культури.

*Б. Лятошинський
з учнями*

Дитинство і юність майбутнього композитора пов'язані з Житомиром. Його батько був учителем історії, а мати, яка чудово грала на фортепіано й співала, з раннього дитинства прищепила хлопчику велику любов до музики. Вже під час навчання в гімназії, у чотирнадцять років Борис написав свої перші значні твори — п'єси для фортепіано та фортепіанний квартет.

Опановуючи професію юриста в Київському університеті, Борис Лятошинський вступив до консерваторії, де навчався під керівництвом видатного композитора і педагога Рейнгольда Глієра, а згодом сам став її викладачем. У 20-ті роки в рамках Музичного товариства імені М. Леонтовича Лятошинський очолював Асоціацію сучасної музики, а в кінці 30-х був обраний головою Співки композиторів України.

Під час війни 40-х років Борис Лятошинський перебував у евакуації, де створив багато творів у різних жанрах. Його невтомна діяльність була відмічена званням заслуженого діяча мистецтв України та медаллю «За доблесний труд у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.».

У наступні два десятиліття композитор багато подорожував країнами Західної Європи, втілюючи свої враження в нових творах. Тоді ж він створив свої найбільш значні симфонічні твори, осяяні галереєю різноманітних та неповторних образів.

Музика Бориса Лятошинського є синтезом досягнень світової музичної класики, уквітчана яскравим колоритом української народної мелодики. Вона вирізняється високим професіоналізмом, глибоким, емоційно насиченим змістом, часто втіленим у героїчно-патетичних образах, і висвітлює різні сторони духовного життя народу.

Зразками глибокого проникнення композитора в духовний зміст поетичних першоджерел є хорові твори на вірші Т. Шевченка та О. Пушкіна, створені ним у 40–50-х роках ХХ ст. Хор «Тече вода в синє море» є масштабним тричастинним твором без супроводу на вірші Тараса Шевченка, пройнятим українською народною пісенністю. Широко використовуючи виразові засоби хорового письма, Лятошинський втілює у творі щонайменші образно-змістові відтінки поетичного першоджерела. Головним у хорі є образ козака в пошуках кращої долі, що нагадує життєвий зміст сумних народних чумацьких пісень. Проходячи різні етапи наскрізного драматургічного розвитку, образний зміст твору досягає свого трагічного завершення в коді, де нещаслива козака доля втілюється в образі похмурого безкрайнього моря, що безжально і невпинно б'є об берег своїми хвилями.

Хор «По небу крадеться луна» створений Борисом Лятошинським на вірші Олександра Пушкіна. Він також написаний у тричастинній формі та виконується а capella (без супроводу). Композитор узагальнено втілює у творі образи природи, що асоціюються в поетичному тексті з особистими світлими спогадами його автора, а в поєднанні з музикою — з картинами російського живописця українського походження Архипа Куїнджі (пригадай його картину «Місячна ніч на Дніпрі»). Цей твір є яскравим зразком музичного пейзажу, відображаючим картину тихої місячної літньої ночі. Помірний темп, притишена динаміка, мінорний лад та інші виразові засоби хору створюють загальний сумовито-м'який колорит звучання.

Б. Лятошинський. Хори «Тече вода в синє море», «По небу крадеться луна»

А. Куїнджі.
«Місячна ніч
на Дніпрі»

Підсумуй прочитане

1. Як ти розумієш висловлювання німецького поета Й. В. Гете: «Смак розвивається не на абиякому, а на найдосконалішому матеріалі»?
2. Як ти вважаєш, чому музику називають «мовою людських почуттів»? Обґрунтуй свою думку.
3. Чому, на твою думку, сучасні композитори постійно звертаються до музичних традицій минулого?
4. Чому іноді музика, створена у минулі століття, є ближчою та зрозумілішою, ніж сучасна?
5. Як ти вважаєш, чи стала сучасна музика багатшою та різноманітнішою за образним змістом та виразовими засобами у порівнянні з музикою минулих століть?
6. Які питання, на твою думку, можуть бути «найгострішими» в уявному діалозі музики сучасної та минулих часів?
7. До творчості якого з композиторів ти хотів би (хотіла б) звертатися якнайчастіше і чому?
8. Які життєві теми та образи ти обрав би (обрала б) для своєї творчості, якби був (була) композитором?
9. Чого може навчитися сучасна людина завдяки музиці?
10. Яке місце, на твою думку, належить музиці в процесі відродження та розвитку духовності людства?

Післямова

Закінчується навчальний рік, а разом із ним завершується певний етап у твоєму шкільному житті — вивчення курсу музичного мистецтва. Разом із твоїм учителем та однокласниками ти пройшов (прийшла) складний шлях опанування музичної культури різних народів, епох, напрямів, що розпочався із зустрічі з трьома «китами» — піснею, танцем, маршем. Далі музика відкривала тобі секрети своєї мови — мови засобів виразності, інтонації, форми. Ти поринав (поринала) у широкий простір музики нашого народу і згодом переконувався (переконувалася), що й музика інших народів тобі зрозуміла.

У дружньому колі інших видів мистецтва — образотворчого, літератури, кіно музика відкривала перед тобою безмежну широчінь навколишнього світу, допомагала тобі досягнути втілені у простих і складних образах думки, почуття, емоції, а також усвідомити своє власне ставлення до них. Вона провела тебе через епохи від давнини до сучасності, формуючи твій духовний світогляд.

Тепер з тобою залишається традиційне «домашнє завдання» — слухати музику на свій вибір. І вибір цей безмежний — музика житиме, розвиватиметься, створюючи все нові стилі, форми, жанри, твори, поки живе людство.

З наступного навчального року ти матимеш нагоду узагальнити свої знання щодо різних видів мистецтва, у тому числі й музичного, вивчаючи курс художньої культури.

Бажаємо тобі й надалі щонайцікавіших, творчих, збагачуючих твій духовний світ нових зустрічей з вічним і прекрасним — музичним мистецтвом!

Основні засоби музичної виразності

Жанр і тип (пісенний, танцювальний, маршовий)

Музична форма

Мелодія, інтонація, супровід

Лад

Ритм, метр

Темп

Динаміка

Тембр

Регістр

Музичні цікавинки

Чи можуть вичерпатися мелодії?

... **М**узику створюють так давно і так багато, що може здатися, ніби незабаром не можна буде придумати нової мелодії і потрібно буде повторювати попередні.

Спробуємо перевірити, чи насправді так мало можливих комбінацій для побудови мелодії.

... Ми починаємо мелодію з якої-небудь ноти. Для наступної ноти ми можемо вибрати будь-яку з тих, що перебувають у межах октави вгору чи октави вниз. Октава вгору містить 12 нот, і стільки ж містить октава вниз. Якщо до цього ми додамо ще ту саму ноту, з якої ми почали (адже в мелодії ми можемо повторювати ноту двічі), то в нашому розпорядженні для другої ноти мелодії буде вже 25 варіантів, а для третьої — 25, помножене на 25, тобто 625 варіантів.

Тепер уявіть не дуже довгу мелодію, наприклад, з восьми нот. Скільки є можливих варіантів для цієї мелодії? А ось скільки: 25, помножене на 25, — шість разів, іншими словами: 25 у сьомому ступені.

... Існує шість мільярдів комбінацій, з яких композитор має можливість вибрати такі, що будуть мелодичними. Але це ще не все. Адже ноти бувають різної тривалості, і ритм абсолютно змінює «обличчя» мелодії. Крім того, гармонія, підголоски, акомпанемент також надають мелодії зовсім нового характеру. Звідси випливає, що шість мільярдів треба ще багато разів помножити, щоб використати всі можливості.

(За статтею С. Прокоф'єва)

Гітарист-астрофізик

У 2006 році соло-гітарист групи "Queen" Брайян Мей поновив свою наукову діяльність у галузі астрофізики, досліджуючи міжпланетні пилові хмари. Астрономією він захоплювався з юності, а докторську дисертацію почав писати ще в 1971 році, проте три роки потому, в період піку популярності "Queen" припинив роботу над нею. У 2007 році Брайян Мей почав працювати в обсерваторії на острові Ла-Пальма на Канарських островах, щоб представити свою наукову роботу в Імперському лондонському коледжі, який він закінчив свого часу.

«Вона не дає мені спокою»

У Петра Чайковського музичні здібності виявилися досить рано. «У воткінському будинку, де народився Петро Ілліч, — згадувала його внучата племінниця К. Давидова, — були великі вікна. Маленьким він дуже любив малювати на морозному склі. Якось провів по склу — почув звук. Підійшов до іншого вікна — ще один! До третього — і там свій звук! Знову повернувся до першого... Так і бігав від вікна до вікна, слухаючи різні звуки. А було йому тоді чотири роки». Помітивши любов сина до музики, батьки запросили для нього вчительку — кріпосну піаністку Марію Пальчикову, яка познайомила його з азами фортепіанної гри. Саме тоді, у чотирирічному віці він разом із сестрою Сашею написав свій перший твір — п'єсу «Наша мама в Петербурзі». Петрик був буквально заряджений музикою. «Вона не дає мені спокою», — скаржився він своїй улюбленій виховательці Фанні Дюрбах, і у вісім років вже чудово грав та імпровізував на роялі.

Найщасливіша хвилина життя

Ференц Ліст виступав з концертами як піаніст вже з дев'яти років. Якось у Відні в 1823 році, коли Ференцу йшов дванадцятий рік, відбулася знаменна зустріч хлопчика з Бетховеном. Батько Ференца довго домагався, щоб представити сина видатному композитору, проте Бетховен на той час був абсолютно глухим і тому недоступним. Проте, якимось чином Бетховена вдалося переконати відвідати концерт Ференца. Він запропонував Лісту тему для імпровізації. Звичайно, Бетховен не чув гри Ференца, а лише спостерігав за його обличчям та рухами пальців. І, оцінивши геніальне обдарування маленького піаніста, після концерту вийшов на сцену та на очах у публіки поцілував його. Цей поцілунок Ліст запам'ятав назавжди як одну з найщасливіших хвилин свого життя.

Задача

«П'ять слів з літерою «Л»

Впиши по горизонталі назви п'яти описаних нижче музичних інструментів, Початкову літеру кожної назви вміщуй у клітинку з номером.

1. Струнний смичковий інструмент із соковитим, співучим тембром звучання.
2. Духовий дерев'яний інструмент з м'яким і ніжним тембром звучання.
3. Народний духовий інструмент, виготовлений з деревини.
4. Струнно-ударний музичний інструмент.
5. Клавішний струнно-ударний інструмент, різновид фортепіано.

Дві задачі
«Клавіші»

1. Щоб прочитати ім'я і прізвище відомого українського тенора, послідовно «грай» спочатку на чорних, а потім на білих клавішах.
2. «Граючи» послідовно на білих клавішах, можна прочитати назви двох романсів М. Лисенка на вірші І. Франка, а на чорних клавішах — назву романсу М. Лисенка на вірші Т. Шевченка.

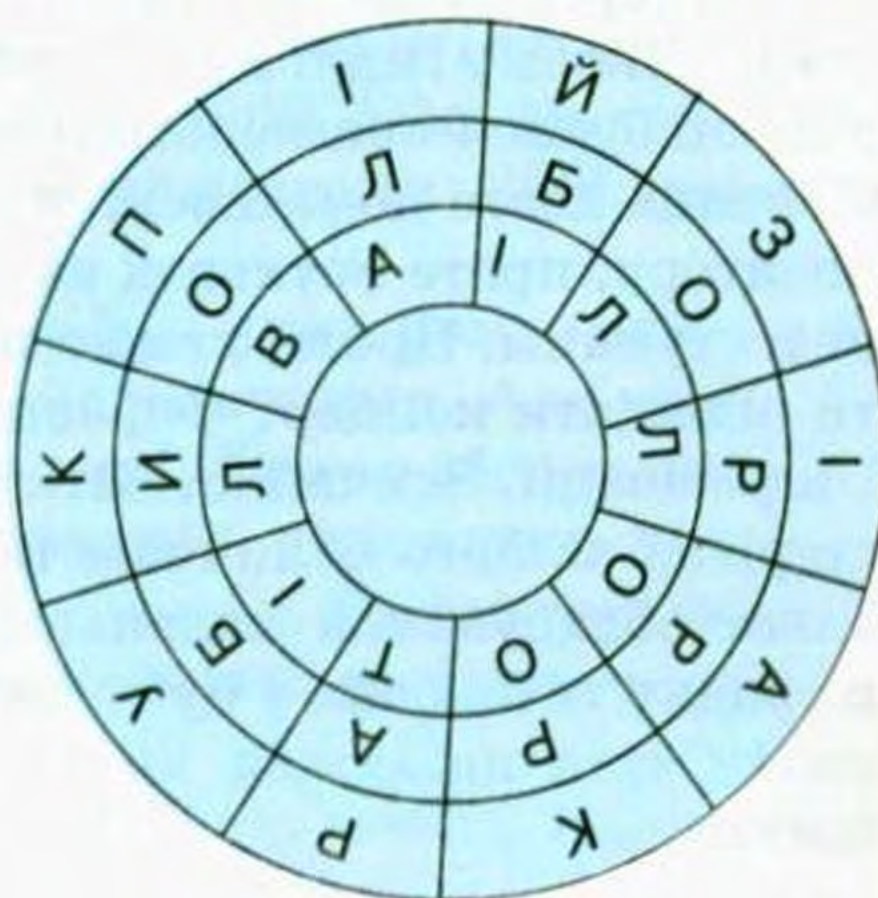

Два цікаві круги

1. Відомі українські естрадні співачки

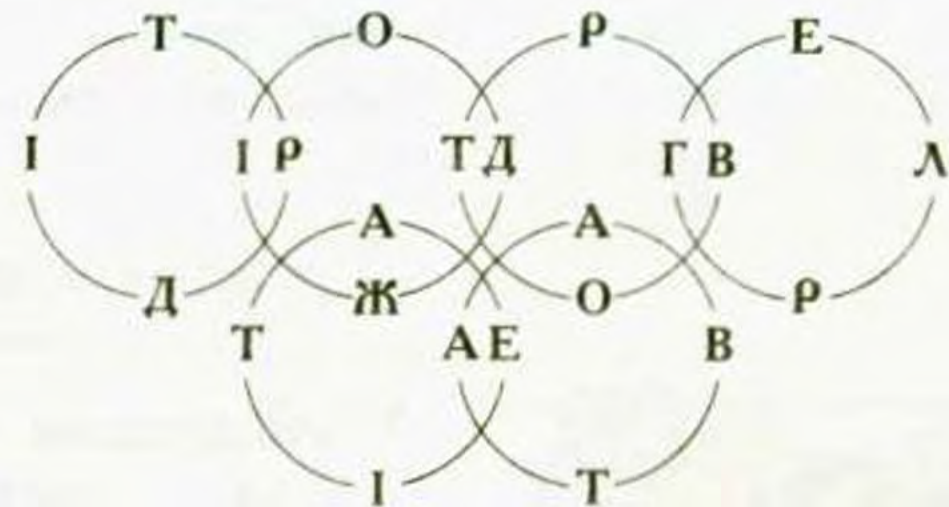

2. Балети Сергія Прокоф'єва

Задача «Шість кілець»

Кожне із шести кілець з літерами обертай навколо уявної осі так, щоб у шести рядках по горизонталі можна було прочитати ініціали та прізвище видатного італійського композитора і назви двох його творів.

Задача «Опери Модеста Мусоргського»

Рухаючись по ходу шахового коня і не заходячи в одну й ту саму клітинку двічі, можна прочитати назви двох опер М. Мусоргського.

♘	С	О	Ь	Р	О
Н	♙	М	В	Р	К
О	Б	С	И	Н	Я
♙	И	Р	А	О	И
О	♙	О	С	Й	У
К»	♙	Ч	Д	Р	Г

Відповіді

Задача «П'ять слів з літерою «Л»

1. Віолончель. 2. Флейта. 3. Сопілка. 4. Цимбали. 5. Рояль.

Кросворд у малюнках

По вертикалі: 1. Балалайка. 2. Гітара. 3. Фісгармонія. 4. Арфа.
5. Цитра. 6. Литаври.

По горизонталі: 5. Цимбали. 7. Саксофон. 8. Барабан. 9. Кастаньєти.

Дві задачі «Клавіші»

1. Анатолій Солов'яненко.
2. «Безмежнеє поле». «Місяцю-князю». «Садок вишневий».

Два цікаві круги

1. Відомі українські естрадні співачки
Повалій, Білозір, Лорак, Ротару, Білик.
2. Балети Сергія Прокоф'єва
«Попелюшка», «Кам'яна квітка», «Ромео і Джульєтта».

Задача «Шість кілець»

Дж. Верді. «Ріголетто», «Травіата».

Задача «Опери Модеста Мусоргського»

«Борис Годунов». «Сорочинський ярмарок».

Словник

Авангардизм (фр. *avant-garde* — передовий загін) — узагальнююча назва течій сучасного музичного мистецтва, яким притаманний розрив з традиціями класичної музики, пошук нових форм і виразових засобів.

Академічна (серйозна) музика — це музика, створена у відповідності до певного стилю, традицій, відповідає певним правилам та зразкам, що пройшли випробування часом.

Арт-рок (з англійської — художній рок) — напрям рок-музики, музичною основою якого є суміш елементів джазу, електронної та академічної музики, а також помітна роль театралізації.

Бард (англ. *bard* — народний співець) — у наш час — автор-виконавець власних пісень.

Блюз (англ. *blues* — смutek, меланхолія) — лірична пісня афроамериканців у повільному темпі зі складним синкопованим ритмом, одне із джерел джазової музики.

Госпел сонгс (англ. *Gospel* — Євангеліє; *songs* — пісні) — сольні одноголосі духовні гімни на сюжети з Євангеліє.

Джаз (англ. *jazz*) — стильовий напрям у професійній музиці, що виник на початку ХХ століття в південних штатах США (Нью-Орлеані) внаслідок взаємодії африканської та європейської танцювальної музики.

Джаз-рок (англ. *jazz-rock*) — напрям в естрадній музиці, що поєднує елементи джазу і рок-музики. Йому властиві колективна імпровізація, використання латиноамериканських ритмів, застосування джазових духових мідних електроінструментів.

Диско (англ. *disco*) — стиль популярної танцювальної музики, що характеризується рівномірним підкресленим ритмом, провідною роллю вокалу, клавішних, струнних та електронних інструментів.

Естрада (від латин. *stratum* — підлога, настил) —
1. Поміст, сцена для концертних виступів.
2. Вид сценічного мистецтва, що поєднує різні форми виконавства на естрадному концерті.

Концерто grosso (італ. *concerto grosso* — великий концерт) — віртуозний твір з кількох частин, у якому звучання оркестру протистоїть звучанню групи солістів.

Легка (розважальна, естрадна) музика — це музика, нескладна за змістом, переважно проста за формою, доступна для сприйняття найширшими колами слухачів.

Лейтмотив (нім. *Leitmotiv* — провідний мотив) — музична тема, що неодноразово повторюється та характеризує певний образ у музичному творі.

Масова пісня — пісня, призначена для масового виконання, що віддзеркалює думки і почуття людського загалу і є доступною для непрофесійного виконання в побуті та під час свят.

Модерн-джаз (сучасний джаз) — загальна назва стилів і напрямів джазової музики, що сформувалися, починаючи з 30–40-х років ХХ століття і продовжують розвиватися у наш час.

Монотематизм (від грец. *monos* — один і *thema* — основа) — композиційний принцип, що полягає в побудові твору на одній музичній темі або переважанні у творі однієї теми.

Оперета, музична комедія, мюзикл (італ. *operetta* — маленька опера) — музично-сценічна вистава розважального характеру, що поєднує у своїй драматургії монологічне та діалогічне мовлення, вокальну та інструментальну (оркестрову) музику, танцювальне мистецтво та естрадні прийоми.

Піцикато (від італ. *pizzicare* — щипати) — спосіб гри на смичкових музичних інструментах, коли звук видобувається не смичком, а щипком пальця.

Полістилістика (грец. *poly* — багато) — поєднання в одному творі (чи творчості) елементів різних стилістичних напрямів.

Поп-музика — популярна музика (англ. *popular music*) — молодіжне музичне явище, що охоплює різноманітні стилі, жанри та напрями масового музикування.

Прогресив-рок (прогресивний рок) — загальний напрям рок-музики, характерний використанням елементів арт-року, джаз-року та блюзу, а також глибиною і поетичністю текстів.

Психоделік-рок (психоделічний рок) — напрям рок-музики, для якого характерні фантастичні, містичні та символічні образи. Музика психоделік-року спирається на блюзові традиції із застосуванням звукових та світлових ефектів, інтонацій музичного фольклору Сходу та Індії, тривалих інструментальних імпровізацій.

Рок, рок-шоу (англ. *rock* — скеля; *show* — показувати, демонструвати) — вид розважального шоу (масової концертної вистави), що поєднує музику, сценічні та світлові ефекти, електроніку, лазерну техніку, танцювальні та рухові елементи тощо з метою досягнення значного емоційного впливу на слухачів.

Рок-музика — стильовий напрям в естрадній музиці, що з'явився у Великобританії та США у 50–60-х роках ХХ століття. Основними ознаками рок-музики є опора на блюзові форми та надто підкреслений ритм, високий емоційний рівень виконання. Рок-музика має багато різноманітних течій, форм та різновидів.

Рок-н-рол (англ. *rock'n'roll* — крутись та гойдайся) — молодіжний естрадний танець, що виник на початку 50-х років ХХ століття у США. Характерний простою мелодією з блюзовими інтонаціями у супроводі важкого та однама-

нітного акцентованого ритму. Як правило, серед виконавців рок-н-ролу є соло-співак, соло-електрогітара та саксофон.

Симфоджаз — напрям симфонічної музики, що органічно поєднує характерні риси європейського симфонізму із джазовими виконавськими елементами.

Сингл (англ. *single* — один, єдиний) — невелика музична платівка із записом однієї — двох пісень.

Спірічуел (англ. *spiritual* — духовний) — духовна пісня афроамериканців, що поєднує елементи африканських виконавських традицій.

Тенор (від латин. *tenere* — тримати, спрямовувати) — високий чоловічий голос.

Токата (італ. *toccata*, від *toccare* — торкати) — віртуозна інструментальна п'єса для клавішних інструментів, витримана, зазвичай, у швидкому, розміреному, чітко ритмованому русі.

Хард-рок (англ. *hard rock* — жорсткий рок) — напрям у рок-музиці, що відзначається жорстким і потужним характером звучання за рахунок різноманітних звукових ефектів, провідної ролі електрогітар та агресивного стилю вокалу.

Хіт (шлягер) (англ. *hit* — удар, попадання в ціль, успіх) — популярна пісня або танцювальна мелодія.

Хіт-парад — перелік найпопулярніших виконавців і записів сучасної музики.

Шансон (фр. *chanson* — пісня) — французька лірична пісня — народна та естрадна, що має різноманітні жанрові та історичні різновиди.

Зміст

<i>Юний друже!</i>	4
Музичне мистецтво і сучасність	6
Відлуння епох у музичному мистецтві	8
Відлуння бахівських образів	12
Вічні почуття	17
Зразок симфонічної майстерності	21
Оригінальні знахідки «короля вальсів»	25
Символ жіночої краси та волелюбності	27
З любов'ю до Баха... і до Києва	33
Полістилістика Альфреда Шнітке	37
<i>Розширюємо свій кругозір</i>	
Видатний майстер бандурного мистецтва	40
Барвистість музичної мови	41
«Музика плантацій»	43
Рок-музика: початок... пошуки... «зірки...»	52
Епохальні постаті французької естради	60
Гранди російської естради	64
Витоки української естрадної пісні	73
Пісня буде поміж нас	78
<i>Розширюємо свій кругозір</i>	
«Зірки» світового джазу	88
Хіти «Queen» та «Pink Floyd»	90
Поєднані любов'ю до музики та до Едіт Піаф	93
Візьми гітару... ..	96
Співець поліського краю	99
Пісня залишилась поміж нас	100
Лідер «Океану Ельзи»	101
<i>Підсумуй прочитане</i>	103

Музика в діалозі з сучасністю	104
Оперні шедеври Верді	106
Реформатор оперного мистецтва	110
Дивовижне обдарування	114
На хвилях чарівної казки	119
«Це не повинно повторитися!»	122
Перший музичний класик Америки	127
«Маленька опера», сповнена палких почуттів	131
«Лебедина пісня» Ісака Дунаєвського	135
«Доторкаючись музикою до пам'яті слухача»	137
<i>Розширюємо свій кругозір</i>	
Шедевр французької ліричної опери	141
Творіння веймарського періоду	143
«Величне тремтіння природи»	145
«Обніміться, мільйони!»	147
Сонце української музики	152
Мовою краси, правди і щирості	157
Наш видатний сучасник	164
<i>Розширюємо свій кругозір</i>	
Небесна гармонія	170
Громадянин і патріот	172
Народна драма	174
На хвилі високого професіоналізму	177
Підсумуй прочитане	180
<i>Післямова</i>	181
<i>Основні засоби музичної виразності</i>	182
<i>Музичні цікавинки</i>	182
<i>Словник</i>	186

Навчальне видання

*ВОЛОШИНА Ольга Володимирівна
ЛЕВЧЕНКО Алла Валеріївна
МІЛЬЧЕНКО Олександра Віталіївна*

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

*Підручник для 8 класу
загальноосвітніх навчальних закладів*

Редактор *І. В. Тимчук*
Коректор *С. В. Житков*
Технічний редактор *В. І. Труфен*

Підписано до друку 25.05.2008. Формат 70 100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 15,48.
Обл.-вид. арк. 17,80. Наклад 147500 прим.

ТОВ «Веста».
Свідоцтво ДК № 2540 від 26.06.2006.
61064 Харків, вул. Бакуніна, 8а.